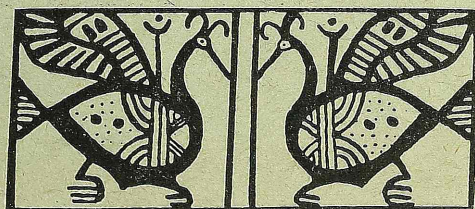

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

18

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνος εκδότης : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Λήδρας 114, Λευκωσία.

Έτησια συνδρομή £ 1,250 μίλς

Έτησια συνδρομή εξωτερικού £ 1,500 μίλς

Τιμή τεύχους £ 0,125 μίλς

Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Κλισὲ καὶ φωτογραφίαι ἐπιστρέφονται.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ν. ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΥ: Ἡ εἰκὼν (ποίημα)	σ. 241
ΝΤ. ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ: Ὅλα ρόδινα — Ἐστὲν — Σχόλιο (ποιήματα)	242
ΟΛΓΑΣ ΒΟΥΣΗ: Ἀπόχη μυστικά (ποίημα)	242
ΦΡ. ΒΡΑΧΑ: Ὁ Ἑλληνικὸς ἀντίλογος (σημείωμα)	243
Δ. ΜΠΑΚΑ: Τὸ τέρμα (ποίημα)	245
Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΑΗ: Τὸ μνημόσυνο τοῦ τυπογράφου (διήγημα)	246
Γ. ΣΦΗΚΑ: Δίχως ἀριθμὸ (ποίημα)	248
JAEGER (μετ. Ν. Λαδάκη): Ὁ Ὅμηρος ὁ ἐκπαιδευτὴς (μελέτη)	249
ΝΙΚΗΣ ΛΑΔΑΚΗ: Νεκρονάστασις — Παρελθὸν (ποιήματα)	250
ΟΡΑΤΙΟΥ (μετ. Ν. Εἰούτα): Σάτιρα (ποίημα)	251
Α. ΙΑΚΩΒΟΥ: Ἡ βροχὴ (ποίημα)	253
ΣΤ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΔΗ: Ὁ μπάσταρδος (διήγημα)	254
ΠΑΝ. ΠΑΤΤΙΧΗ: Αἱ παραλλαγὰι τοῦ μύθου τῆς Ἑλένης (μελέτη)	256
Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗ: Ἐπίγραμμα τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου	258

ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ: Φρ. Βράχα: Ν' ἀντιμετωπισθῆ ἡ προπαγάνδα — Γ. Ζαφείρη: Χρόνος καὶ ἀγωνία — Ἀ. Χριστοφίδης: Τὰ 150 χρόνια τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου — Τ. Γ. Φυλακτοῦ: Γιούρι Γκαγκάριν — Κ. Χρυσάνθη: Τζὼν Γκλὲν — Φρ. Βράχα: Γύρω ἀπὸ τὴν ἔρευνα «Οἱ δάσκαλοι καὶ ἡ παράδοξη» — Τ. Γ. Φυλακτοῦ: Περὶ τιμότητος — Φρ. Βράχα: Καὶ λεξικόν... Ἡ εἰσήγησις τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ΕΚΣ κατὰ τὴν προεμέραν τοῦ ἔργου τοῦ Ἀ. Τεοῤάκη «Ἡ κυρία μετ' ἄσπρα γάντια» — Δ. Χορίστη: Γιατί γράφετε; — Κ. Χρυσάνθη: Ἀπάντησις στὸν κ. Δῶρο Χορίστη — ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ — Κ. Χρυσάνθη: Ἀ. Τεοῤάκη «Ἡ κυρία μετ' ἄσπρα γάντια», Ἀ. Τσέχωφ «Διποθυμίες», Ἀ. Κρίστι «Δέκα μικρὰ ἀραπάκια» — ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ — Ἀ. Χριστοφίδης: Ἡλ. Βενέζη «Οἱ Ἀργοναῦτες» — Κ. Σπυριδάκι: Προσφώνησις εἰς τὸ ἀνοιγμα τῆς ἐκθέσεως ἔργων δημοσιευθέντων ὑπὸ ἀποφοίτων καὶ πρῶην μαθητῶν... — Φρ. Βράχα: Χαρετισμὸς ἐπὶ τῇ 150ῇ ἐπετείῳ τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου — Ἡ ΑΠΩΣΗ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ — ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ — ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ — ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ — ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΑ (Κ. Χρυσάνθη: «Τὸ ξεσῆμα τῶν σκλάβων» (νουβέλλα)).

Διορθωτικά: Στὴ σελ. 266 ἀντὶ ψυχολογικὸ
νὰ διαβαστῆ ψυχολογικό.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα : ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ, Κ. ΜΟΝΤΗΣ, Τ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ,

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

Γραμματέας : ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Β΄.

ΜΑΡΤΗΣ 1962

ΑΡ. 18

Η ΕΙΚΩΝ

Τὰ σκυλιὰ π' ἄλυχτοῦν μέσα στὴ νύχτα
ὁ βαθὺς ἴσκιος τῶν δέντρων
τὸ πρωῒνὸ κελάδημα τοῦ κορυδαλλοῦ
τὸ τραγοῦδι τοῦ νεροῦ ποὺ τρέχει ἀπὸ τὴ πηγὴ
τὴ ἀνταμοιβὴ — ἡ μόνη —
γιὰ τὰ βαλαντώματα
τοὺς γόους
τὶς οἰμωγές
αὐτῶν ποὺ πρόλαβε ἡ καταιγίδα
αὐτῶν ποὺ τοὺς βασάνισαν τὰ πονηρὰ δαιμόνια
αὐτῶν ποὺ αἰσθάνθηκαν
— ὀδυνηρὰ βέβαια —
ὅλες τὶς ἀποχρώσεις καὶ
τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν χρωμάτων
τὸ ρέκασμα τῆς ἀγωνίας
καὶ τ' ἀπαλὸ μινύρισμα τῆς τρυγώνας
ὡς ρίξουμε λουλούδια ἐκεῖ ποὺ ἐστάθηκε τὸ τέρας
ὡς ὀδηγήσουμε στὰ εὐεργετικὰ φρέατα τοὺς ἀπολύτους ἐραστὰς τῆς ἀληθείας»
ὡς ὀρκιστοῦμε πῶς δὲν θὰ πεθάνουμε ποτέ.

Ἀθήνα

ΝΙΚΟΣ ΕΓΓΟΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΛΑ ΡΟΔΙΝΑ

πολὺ δημοκοπεῖτε κύριε
δὲ σᾶς ταιριάζει τόσος κόπος
τὸ καθεστῶς παραμένει συνταγματικὸν
οἱ βουλευταὶ ἐλάττωσαν τὰ ρουσφέτια
στὰ ὑπουργεῖα τοποθετήθηκαν ἰδεαλισταὶ
διαρκῶς ἰδρύονται νέοι σύλλογοι
Σύλλογος Ἀλυτρώτων Παρθένων
Σύλλογος Ἀποφοίτων Κατηχητικῶν
οἱ δηλωσὶα συντάσσουν τὸ καταστατικὸ τους
κι ὅσο γιὰ τὶς εἰσαγωγές
σὲ λίγο θὰ μᾶς ἔρθουνε μιὰ νέα ράτσα ἀηδόνια

δὲν ἔχετε πιά λόγους νὰ δημοκοπεῖτε κύριε
σᾶς διαψεύδουν οἱ στατιστικῆς

Ε Σ Τ Ε Τ

μέσα στὸ χαλασμὸ καὶ μὲς τὸ θρήνο
 μέσα στὰ κρεματόρια τὰ στρατόπεδα
 τὶς ἐκτελέσεις τοὺς βομβαρδισμοὺς
 τὶς ἐξορίες τὰ μπλοκαρίσματα
 τὴν πείνα τὶς σφαγὲς τὴν προσφυγιὰ
 τὴ μπότα τὸ κνοῦτο τὸν βιασμὸ

συλλέκτης ὡραίων πραγμάτων

ΣΧΟΛΙΟ

τὰ ἐλαφρὰ τραγούδια μιλοῦνε ὄλο γιὰ φιλιὰ
 ὅμως ἐγὼ ξέρω πόσο δύσκολο εἶναι
 πόσα πρέπει νὰ καταπιεῖς πόσο νὰ παρακαλέσεις
 καὶ δὲ μιλῶ γιὰ τὶς ἐφήμερες χυδαῖες σχέσεις
 ἀκόμα καὶ στὸν ἔρωτα ἢ τρυφερότητα σκοτώνεται μὲ τὶς κινήσεις τοῦ ζώου
 ἄλλοι βιάζονται μιλοῦν γιὰ μικρόβια
 φοβοῦνται ἀρώστειες μεταδοτικὲς
 ἀνατριχιάζουν
 συχαίνονται
 ἀκόμα χειρότερο ὅταν ὑποχωροῦν ἀπὸ συγκατάβαση
 μὰ ἔχουν δίκιο εἶναι ἀνυποψίαστοι
 μονάχα οἱ ἀπελπισμένοι παθαίνουναι γιὰ φιλι

(Θεσσαλονίκη)

ΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΠΟΗΧΑ ΜΥΣΤΙΚΑ

Ἄποηχα μυστικὰ τῆς ζωῆς, πούπουλα τρυφερὰ σκοταδιοῦ,
 γέφυρες μακριὲς στὶς καρδιὲς τῶν ἀνθρώπων ριγμένες,
 κομμάτια πελώρια σιωπῆς, ἄκρες ἀπ' ἀγγέλων φτερά,
 πὸν κάποτε σμίγατε σ' ἀπέραντες γαλάζιες ἐκτάσεις,
 πῶς τώρα, σὰ σύννεφα, μακριὰ σὰς θωρῶ νὰ τραβάτε,
 πῶς ἔχετε τώρα τὸ σύρουπο τῆς καρδιᾶς μου ἐρημώσει!
 Ὕψη, νικητήρια κραυγή, μὲ τὶ χέρια φτωχὰ τὸ βράδυ τοῦτο θὰ βγῶ
 τὰ συντρίμματά σας ἕνα-ἕνα στὸν κόρφο μου ν' ἀποθέσω,
 τώρα πὸν ἦρθε ὁ καιρὸς γιὰ τὴ βαθιὰ προσευχή,
 πὸν μποροῦν τὰ γόνата ταπεινὰ στὰ πράγματα μπρὸς νὰ λυγίσουν·
 τώρα πὸν τ' ἀπλὸ ψωμί σὰν ἅγιος ἄρτος τὶς χούφτες μορεῖ νὰ χορτάσει
 κι' ἔχει τῶν πλασμάτων ἡ ἀγάπη ὡς τὰ βάθη τὰ σπλάχνα μας πλημμυρίζει.
 Πῶς σ' ἕνα ρυάκι μικρὸ νὰ σὲ θωροῦμε τώρα μᾶς φτάνεις,
 σ' ἕνα ποτήρι καθάριο νερὸ νὰ σὲ πίνουμε μᾶς στηλώνεις,
 ὄνειρο τῆς ζωῆς μὲ γαλάζια φαριὰ κουρσεμένο,
 τώρα πὸν στὴν ὄριμη σιωπῇ τὸ κεφάλι ἔχουμε σκῦπει.

ΟΛΓΑ ΒΟΤΣΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ

Παίρνω σήμερα άφορμή από ερώτημα φίλου:

«Γιατί υποστηρίζετε με τόσο πάθος και διαρκώς τὰ περι ἀξίας τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης; Ἀσφαλῶς τούτο εἶναι σωβινισμός. Γύρω μας ὑπάρχει μὰ πραγματικότης πού βοᾷ πὼς μ' αὐτὴ τὴν ἔθνικὴ θέσι πού σταθερὰ θέλομε νὰ κρατᾶμε κινδυνεύομε νὰ πνιγοῦμε ἀπὸ τὸ ρεῦμα τῆς ἱστορίας. Εἶναι καιρὸς νὰ κοιτάξωμε μπροστά, νὰ φροντίσωμε νὰ συμβαδίσωμε μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς, καὶ νὰ παύσωμε νὰ ἀσχολούμαστε μὲ τὸ χθές. Κι' εἶναι, προπαντός, καιρὸς ν' ἀποκτήσωμεν εὐρύτερη συνείδηση γιὰ νὰ μπορέσωμε νὰ χωρέσωμε μέσα μας ὅλο- κληρο τὸν ἄνθρωπο. Δὲν βλέπετε τί γίνεται μὲ τοὺς προηγμένους λαοὺς τῆς Εὐρώπης; Τί θέλετε;»

Τὸ ερώτημα δὲν ἦλθεν ἀναπάντεχα, κι' ἀσφαλῶς δὲν εἶναι τυχαῖο. Ἀντίθετα, μάλιστα, εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ καί, μαζύ, ἀληθινὰ καιρῖο. Καὶ τὸ ἀποδείχεται μὲ χαρὰ σὰν εὐ- καιρία. Ἡ σχετικὴ παρένθεσι μπορεῖ ν' ἀποδειχθῆ, τελικὰ, χρήσιμη...

Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα τί εἶναι σωβινισμός; Ὁ δοξισμός εἶναι γνωστός: ἡ τυφλὴ κι' ἀλό- γιστὴ ἔθνικὴ οἴηση σὲ συνδυασμὸ μ' ἐχθρότητα καὶ περιφρόνησι γιὰ ὅλους τοὺς ἄλλους λαοὺς. Ὅμως, ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ὡς τὴν ἀξίωσι γιὰ τὴν συστηματικὴ καὶ φωτισμένη καλλιέργεια ἑλληνικῆς αὐτοσυναίσθησις, ὑπάρχει τεράστια ἀπόστασι. Ἄλλωστε, εἶναι φανερὸ πὼς ὅλων τῶν πολιτισμένων λαῶν ἡ ὅποια εὐρύτερη προσφορὰ στηρίζεται ἀπάνω στὴν ἰδιαίτερον δική τους παράδοσι. Εἶναι ὁ ἔθνικός τους χαρακτήρας πού ἀποτελεῖ τὸ στημόνι τῆς δημιουργίας τους. Καὶ ξέρομε πολὺ καλά πὼς πίσω ἀπ' ὅ,τι ἀποκαλοῦμε εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸν εἶναι ἡ προϋπόθεσι τῆς ἐπιμέρους συμβολῆς τῶν ὄσων συγκροτοῦν τὴν εὐρωπαϊκὴν οἰκογένεια. Ἔτσι μποροῦμε νὰ μιλάμε γιὰ γαλλικὴ λογοτεχνία, γιὰ γερμανικὴ κουλτούρα, γιὰ σκανδιναυικὴ πνευματικὴ παρουσία, γιὰ ἰταλικὴ νοστοροπία, κ.ο.κ. Ὁ πολιτισμὸς εἶναι σύνθεσι — κι' οἱ μέτοχοι του ἔχουν τὴν ὑποχρέωσι μᾶς κάποιας καταβολῆς. Πὼς μπορεῖ νὰ πᾶρη κανεὶς χω- ρὶς νὰ δώσῃ; Ἔτσι δὲν γίνεται καὶ μ' ὅλες τὶς ἐταιρεῖες τῶν οἰωνόδηποτε πνευματικῶν ἐπι- διώξεων ἢ τῶν ὅποιον οἰκονομικῶν συμφερόντων; Ἡ ὑπόστασι κι' ἡ ἀξιοπρέπεια τῶν ἀτό- μων δὲν εἶναι νοητὸ νὰ ἐξαργάται ἀπὸ τὴν ζητιανία. Κι' ἡ ἱστορία διδάσκει πὼς ἀνθρώ- πινα σύνολα χωρὶς ἔθνικὴ συνείδησι καὶ δίχως δικὸ τους πνευματικὸ περιεχόμενον οὐδέποτε ἄφρασαν πολιτιστικὰ ἴχνη στὴ ζωῆ. Μπορεῖ νὰ καταφέρω, κατὰ καιροὺς, ἐπιδρομικὰ τρώπαια ἢ καὶ νὰ σταδιοδρομήσω σὴν ἐπιχειρηματίας: πολιτισμοὺς, ὅμως, δὲν δημιουργῶ καὶ τὴν ὑπόθεσι τοῦ Ἀνθρώπου οὐδέποτε ὑπερέτησαν. Ἐκεῖνο πού μένει καὶ πού ὑπολογίζεται εἶναι ἡ πνευματικὴ παράδοσι, σὰν δεδομένο συγκεκριμένο, πού προβάλλει πάντα σὰν σταθμὸς καὶ σὰν ἀφετηρία γιὰ περαιτέρω ἀναζήτησι καὶ πορεία. Εἶναι τὸ βάθρον αὐτῆ ἡ ἰδιαίτερον παρά- δοσι, πού χρησιμοποιεῖ ὁ κάθε λαὸς γιὰ τὸ διάλογόν του μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς. Γιὰ νὰ συμ- μετάσχωι στὸ μεγάλο διάλογον τοῦ πολιτισμοῦ πρέπει νὰ διαθέτῃ δική σου σκέψῃ, δική σου γνώσι καὶ δικὸ σου ἀσθημα. Πρέπει, κάτι νάχῃς καὶ σὺ νὰ πῆς. Σ' αὐτὰ πού θ' ἀκούσῃς νὰ μορῆς ν' ἀντεπῆς, νὰ συμπληρώσῃς, ἢ ν' ἀφαιρέσῃς καὶ νὰ προσαρμόσῃς. Ἄλλως, ἡ παθητικὴ — ἀβασάνιστὴ ἀποδοχὴ κι' ἡ ἀδυναμία ἀντιπροβολῆς δὲν θὰ σὲ δηγῆσῃ μονάχα σὲ γελοιοποίησι, ἀλλὰ καὶ θὰ μεταβάλλῃ τὴν ἄδεια ψυχὴ σου σὲ θλιβερὸ γραμμῶφονο ἀκατα- νόητων ἀντίλαλων. Κι' ὁ ὀδοστρωτήρας πού ἀσφαλῶς θὰ ἀκολουθήσῃ θὰ σὲ ἀνατρέψῃ καὶ θὰ σὲ ἐξαφανίσι.

Σήμερα στὸν τόπον μας, τὸν τόσο τραγικὰ ἀπομονωμένο γεωγραφικὰ καὶ πολιτικὰ ἔναντι τοῦ ἔθνικου μας Κέντρου, ἔχουν πέσει ὅλου τοῦ κόσμου οἱ προπαγάνδες, πού νόμισαν πὼς μὲ τὴν ἀποχώρησι τῶν ἄγγλων ἔμενον ἐδῶ ἓνα πολιτιστικὸ κενὸ πού ἔσπευσαν ν' ἀναπληρώ- σουν! Καὶ μᾶς σφυροκοποῦν ἀπ' ὅλες τὶς κατευθύνσεις καὶ μ' ὅλα τὰ μέσα — χωρὶς, βέ- βαια, τοῦτο νὰ σημαίνει πὼς δὲν μεταφέρουν μαζύ τους καὶ χρήσιμες ἰδέες κι' εὐκαιρίες. Τὸ πρᾶγμα ἴσως ν' ἀπόβαινε κι' εὐλογία, ἂν εἶχαμε τὸν ὄπλισμό τῆς συνείδησις πού θὰ μᾶς βοή- θουσε νὰ δεχτοῦμε αὐτὸ πού μᾶς κάνει καὶ ν' ἀπορροήσωμε τὸ περιττὸ κι' ὑποπτο. Ὅμως, νομίζω, πὼς ἐπὶ τοῦ παρόντος τουλάχιστον, ὅλη αὐτὴ ἡ διασταύρωσι πάνω ἀπὸ τὴν πνευματικὴ σύγχυσι πού μᾶς κατατρύχει ἐπιδεινώνει τὴν ἐσωτερικὴ δοκιμασία κι' ἐπισωρεῖει παγίδες. Βέβαια, ὁ πόνος κι' ἡ ἀγωνία, ἀποτελοῦν προνόμιον, καὶ συχνὰ κνοφοροῦν τὸ καλύτερον. Ὅμως, μονάχα σὰν στηρίζεται ἀπάνω σὲ ἀναζήτησι συνειδητῆ. Γιατί, διαφορετικὰ, ἡ διαείνησι τῆς σύγχυσις κουνάξει, λυγίζει κι' ἀποχρωματίζει. Καὶ παρασκευάζει τὸ ξερίζωμα καὶ τὸ ξε- στράτισμα, πού, στὴν περίπτωσι μας, μὲ τρόπο μοναδικὸ ἀπεργάζεται καὶ τὸ δόλωμα τῶν οἰκονομικῶν εὐκαιριῶν. Πρέπει νὰ τὸ καταλάβωμε πὼς χρειάζεται νὰ φροντίσωμε τὴν ἔθνι- κή μας προσωπικότητα — γιὰ νὰ μὴ καταντήσωμε ἀσυναίσθητοι γυρολόγοι τοῦ πνεύματος καὶ γιὰ νὰ μὴ δώσωμε στὴ ζωὴ μας τὴ φορικὴ σφραγίδα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰδανικοῦ. Μὰ γιὰ νὰ τὸ πετύχωμε ὀφείλομε νὰ σκύψωμε πάνω ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ μας παράδοσι γιὰ νὰ ξεκαθα- ρίσωμε τὶς ἀξίες μας καὶ ν' ἀνανεώσωμε τὸν ὄπλισμό πού ἀνάφερα, „γιὰ νὰ καταστήσωμεν

ἐαυτοὺς ἱκανοὺς νὰ σταθοῦν ἐνεργητικὰ πρὸς τὰ ρεύματα ποὺ μᾶς κυκλώνουν. Ἡ ὀργανικὴ σύνδεση μὲ τὸ παρελθόν, τὸ ζωντανὸ παρὸν κ' ὁ σωστὸς προγραμματισμὸς γιὰ τὸ μέλλον εἶναι ποὺ δίνει συνέχεια στὴν ἱστορία. Κι' ἔχομε πελώρια εὐθύνη ἔναντι τῆς ἱστορίας αὐτοῦ τοῦ τόπου καὶ τοῦ ἔθνους, καὶ γι' αὐτὸ ἐπιμένο πὼς διπλά ἀπὸ τὴν ἀξίωση γιὰ τὴ συνειδητοποίηση τῆς στενώτερης κ' εὐρύτερης ἐθνικῆς μας παραδόσης πρέπει νὰ ὀρθωθῆ καὶ ἡ φροντίδα καλλιέργειας νεοελληνικῆς πιά συνείδησης μεταξὺ τῶν παιδιῶν μας, τῶν νέων μας καὶ τοῦ λαοῦ μας. Αὐτὸ ποὺ θέλομε, ποὺ χρειάζεται νὰ τὸ ἀποσαφηνίσωμε καὶ νὰ τὸ ὀρθώσωμε κατακόρυφα σὰν κανὸνα ἐργασίας καὶ προσανατολισμῶν, μονάχα ἀπάνω σ' αὐτὸ ποὺ εἴμαστε καὶ ποὺ διαρκῶς ὀφείλομε νὰ γινόμαστε μορεῖ νὰ φυτρώσῃ καὶ ν' ἀνθίσῃ. Δηλαδή ἀπάνω στὴν ἀκριβὴ κ' ἀντικειμενικὴ ἐκτίμησι τῆς ἐθνικῆς μας ἰδιοτυπίας καὶ στὴν ὀλοένα ἐμπλουτιζόμενη ἐλληνικότητά μας. Τοῦτο δὲν σημαίνει καθόλου περφρόνησι ἢ ἀπόρνησι τοῦ ἄλλου κόσμου. Οὔτε καὶ παραγνώρισι τοῦ κεντρικοῦ σκοποῦ ποὺ εἶναι ἡ πλήρωσι τοῦ Ἄνθρωπου. Τὸ ἔθνος, εἴτε τὸ θέλομε εἴτε ὄχι, ὑπάρχει. Κι' ὑπάρχει μέσα στὶς φλέβες μας, μέσα στὴ ζωὴ μας. Κι' εἶναι τὸ ἀποκοῦμα, ἡ ἔπαλξι καὶ τὸ ὀρηκτήριό μας. Ζώντας συνειδητὰ μέσα στὸ ἔθνος μας δὲν ζοῦμε κατ' ἀνάγκη γιὰ τὸ ἔθνος, μὰ προπαντὸς γιὰ τὸν ἑαυτό μας — γιὰ νὰ γινόμαστε ὀλοένα καὶ περισσότερο ἄνθρωποι. Διακλήρουξε, κάποτε, χαρακτηριστικὰ ὁ Δραγοῦμης πὼς «δὲν μορεῖ νὰ εἶναι Ἄνθρωπος ὅποιος ξεχνᾷ τὴν καταγωγὴν του, ὅποιος δὲν ἀναγνωρίζει τοὺς δεσμοὺς του κ' ὅποιος δὲν εἶναι περήφανος γιὰ τὸν δικὸν του πολιτισμὸν, ποὺ εἶναι ὁ ἑαυτός του ὅλος...» Κι' ἀσφαλῶς, γιὰ αὐτὴ ἡ σεμνὴ περηφάνεια του εἶναι ἡ συγκεκριμένη θέση ποὺ παίρνει πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὶς ἰδέες. Καὶ μὴ ξεχνοῦμε πὼς αὐτὴ ἡ φλογερὴ ἐθνικὴ αὐτοσυναίσθησι εἶναι ποὺ ἀνάστησε μέσα στὴ συνείδησι τοῦ Ἴωνα Δραγοῦμη ἐκείνη τὴν πολυδύναμη κ' ἐκρηκτικὴ ψυχὴ τοῦ μεγάλου ὀραματιστῆ, τοῦ ἀτίθασου κ' ἀνικανοποίητου Ἀλέξι, ποὺ μὲ τὸ φλογερὸ αἶτημα «καλύτερος ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου» πρωτάνταφεν, ἐδῶ κ' ἐξῆντα τόσα χρόνια, τὴν πυρὰ τοῦ Νεοελληνισμοῦ σὰν ἐστία ἀνθρωπιάς κ' ἀξιοσύνης.

Ἐπιτίηδες ἔφερα τὸ λόγο στὸ Δραγοῦμη, γιὰ πιστεύω πὼς ἡ ζωντανὴ καὶ καθαρὴ φωνὴ του μᾶς χρειάζεται ὅσον οὐδέποτε ἄλλοτε. Ὁ τραγικὸς αὐτὸς λεβέντης τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, ποὺ ζοῦσε μέσα του ὅλο τὸ πάθος τοῦ οἰκουμενικοῦ ἀνθρώπου κ' ἐνσάρκωνε ὅλη τὴν οὐσία τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ καιροῦ του, δίνει τὸ μέτρο τῆς γερᾶ θεμελιωμένης ἐλληνικῆς εὐθύνης σὰν μάθημα καὶ σὰν πρόκλησι γιὰ ὅλους μας. «Μ' ἀρέσει, ἐδίδασκε, νὰ παίρνω τὴν θέση μου κοντὰ στοὺς ἄλλους ποὺ ζοῦν καὶ δουλεύουν καὶ εἶναι Ἕλληνες, νὰ παίρνω μιὰ θέση ἔπειτα ἀπὸ τοὺς προγόνους καὶ πρὶν ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους καὶ νὰ ξέρω πὼς ἀπὸ μέσα μου περᾶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ...», πὼς εἶμαι κρῖκος, πὼς εἶμαι γεφύρι ἀπαράτητο, πὼς τὸ ἄγρο τοῦ ἑλληνισμοῦ μὲ ποτίζει γιὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ πάνω μου καὶ νὰ ζήσῃ στοὺς ἀπογόνους μου... Ἀντιπροσωπεύω ὅλη τὴ φυλὴ μου, τὰ ὄνειρά της εἶναι ὄνειρά μου κ' οἱ ἐλπίδες μου ἐλπίδες της... Ἄν δὲν ἔχῃ τώρα ἰδανικὸ ἢ ὄνειρο κανένα ἢ φυλὴ μου, θὰ τὴν ἀδικῶ τὰ δικὰ μου ὄνειρα καὶ ἰδανικά, καὶ πάλι ὅμως τὴ δύναμη γιὰ νὰ τὰ πλάσω, τὸ ὄνειρα καὶ τὰ ἰδανικά μου, μέσα της θὰ τὰ βῶ. Ἄν κοιράστηκαν τὰ μάτια της καὶ δὲ βλέπουν καὶ δὲ διακρίνῃ τί δυνάμεις ἔχει μέσα της, θὰ τῆς τὲς δείξω ἐγώ, ἀφοῦ, ἐγὼ μὲ τὰ δικὰ μου μάτια βλέπω καὶ διακρίνω. Ἄν φόβος τὴν πῆρε, θὰ τῆς δανείσω τὴν ἀφοβίαν καὶ τὴν δικήν μου. Ὅ,τι τῆς λείπει, θὰ τῆς τὸ δώσω ἐγώ, καὶ πάλι, ὅ,τι μοῦ λείπει ἐμένα ἀπὸ κείνη θὰ τὸ πάρω. Γιατὶ εἴμαστε ἕνα. Λαχταρῶ νὰ τῆς μεταγγίξω κάτι δικό μου καὶ ἀπ' αὐτὴν νὰ παίρνω κάτι ἄλλο, σὰν ἡλεκτρισμὸς...».

Ἄμποτε, νὰ μορσοῦσαμε νὰ κερδίσωμε αὐτὸ τὸ μάθημα τοῦ Δραγοῦμη. Θὰ βρῖσκामε τὸν τρόπο καὶ τὶς οἴξες μας νὰ στερεώσωμε, καὶ τὴν ἄμυναν μας νὰ κατοχυρώσωμε καὶ τὸ διάλογό μας μὲ τὸν ἄλλο κόσμον νὰ γονιμοποιήσωμε. Ἡ ἐλληνικότης τότε θάπαυε νὰ εἶναι ἀνόητη μανιέρα καὶ θὰ γινόταν πνεῦμα καὶ δημιουργία. Γιατὶ αὐτὸς ὁ ἡλεκτρισμὸς γιὰ τὸν ὁποῖον μιλά ὁ ἐλληνολάτρης στοχαστῆς εἶναι ἡ δύναμις ποὺ οἰστροηλατεῖ καὶ πλάθει, κ' ἀγκαλιάζει τὸν Ἄνθρωπον καὶ τὸν Κόσμον.

ὦ, ναί! Γιὰ τὸν Κυπριακὸ Ἑλληνισμὸ δὲν ἀποτελεῖ μονάχα ὑπόθεσι ζωῆς ἢ ἀνάγκη φωτισμένης καὶ σωστῆς ἐλληνικῆς παιδείας· συνιστᾷ καὶ τὴ βασικὴ προϋπόθεσι τῆς ἱστορικῆς του δικαίωσης καὶ τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς προκοπῆς του. Οἱ προηγμένοι λαοί, ποὺ φέρονε τὴν παράδειγμα ἢ ἀπορία ποὺ πρόταξα στὴν ἀρχή, μὲ τὴν παράδοσίν τους ξεκίνησαν κ' ἀκόμα, μὲ τὴ ζύμη τῆς ἐλληνικῆς παιδείας. Μὰ ἂν γι' αὐτοὺς τέτιο ἦταν τὸ φύραμα, ποιά πρέπει νὰ εἶναι σὲ μᾶς ἡ θέση τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, ποὺ καὶ συμπίπτει μὲ τὴν παράδοσίν μας; Μονάχα ἡ ἀμάθεια κ' ὁ σνομπισμὸς δὲν θὰ μορσοῦσαν νὰ ἰδοῦν καὶ νὰ καταλάβουν. Ὅσοι συλλαμβάνουν τὸ νόημα τῆς μοίρας αὐτοῦ τοῦ τόπου, ὅσο ἔχουν τὴν δύναμη ν' ἀφογκράζονται τὸν καλμὸ τῆς ἱστορίας κ' ὅσο διατηροῦν συναίσθησι ἀνθρώπινης εὐθύνης δὲν μορσοῦν παρὰ νὰ συμφωνήσουν πὼς τὸ πρῶτο μας σήμερα ἐδῶ μέλημα ὀφείλει νὰ εἶναι τὸ ξεκαθάρισμα καὶ ζωντανέμα τῆς παραδόσῆς μας, ἢ ἀνασύνταξι κ' ἀναπροσαρμογὴ τῶν ἀξιῶν μας, ἢ ἀναθεμελίωσι τῆς ἐλληνικῆς μας πίστεως — δηλαδή ἡ πλατεῖα παιδευτικὴ φροντίδα ποὺ θὰ ἀνανεώσῃ στέρεα, ἀήσυχη κ' εὐαίσθητη τὴν ἐθνικὴν αὐτοσυναίσθησι.

Ὁ ἐλληνισμὸς, σὰν ἰδέα καὶ σὰν πραγματικότης, ἀποτελεῖ γιὰ ὅλους μας χρῆος. Ὁ Δραγοῦμης, ποὺ πάντα κόχλαξε μέσα του ὁ Ἀλέξις μὲ τὰ ὄρατα ὄνειρα καὶ τὴν ἀτρομὴ μα-

χητικότητα, άφησε μιά πολυσήμαντη ύποθήκη, πού θά μπορούσε νά όπλίση τήν πίστη, τίς προθέσεις και τόν άγώνα του κάθε άληθινού πνευματικού ανθρώπου και, προπαντός, του κάθε συνειδητού δασκάλου. Δανείζομαι αυτή τή φωνή του 'Αλέξη πού άπρηει όλη τήν ευγένεια τής μεγάλης καρδιάς του, αλλά και όλη τήν έγνοια κι' όλο του τό πάθος για τό καλύτερο Αύριο :

«Σηκώνομαι, ξανοίγω, και άνθοβολώ άμα νιώθω τόν έλληνισμό. Σ' όποια γωνιά του 'Ελληνισμού κι' άν βρεθώ θά πασχίζω πάντα νά δυναμώνω, νά ξυπνώ, νά ζωντανεύω τήν ψυχή του, κι' άς γίνη ό,τι γίνη. Ξυπνώ κάθε ύπνο, κεντριζώ κάθε βαρεμό, συνδουλίζω κάθε στάκτη, ξεσκεπάζω κάθε σπίθα κρυμμένη κι' ανάβω κάθε φωτιά σβησμένη, βγάζω κάθε πνοή κουρασμένη και παίζω κάθε χορδή σιωπηλή. Ξυπνώ, ξυπνώ, ξυπνώ...».

Τό πιστεύω: 'Ηρθεν ή ώρα του Δασκάλου. 'Ο 'Αλέξης, ό "Ιδας — ό άλησμόνητος 'Ιων Δραγούμης είναι λαμπάδα και φωτίζει. Για όλους τους άξιους!

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΤΟ ΤΕΡΜΑ

Τό πλοίο τής γραμμής
φεύγει απόψε στις έξη.
Σύρος
Τήνος
Κόρθιον
"Ανδρος.
Μεσάνυχτα.
'Η Σύρος λικνίζει
τά γαλάζια της όνειρα
στις φωταψίες του λιμανιού
και στην άντήχηση των μακρινών τραγουδιών.
Σέ λίγο ή Τήνος
θά μεταγγίση στην ψυχή μου
τό νόημα τής ευτυχίας της.
"Ομως τό τέρμα μας
είναι ή "Ανδρος.
'Εδώ θά σταματήσω
για νά κάμω τόν άπολογισμό τής ζωής μου.
'Εδώ ζει ή μεγάλη ψυχή
πού έπόνεσε,
πούγραφα τήν τραγική ιστορία της
μέ τό αίμα των δύο μας
και τήν έπιταγή τής άμετάκλητης μοίρας μας.
Μέ περιμένει τό ξωκκλήσι τής 'Αγίας Θαλασσινης,
για ν' αναπλάσω
τό τρυφερό βουκάλισμα των ονείρων μας
στο άπάνεμο λιμάνι τής ευτυχίας
κάτω άπ' τό τείχος τής Χώρας.
'Απ' τά ψηλά βράχια
θ' άτενίσω για τελευταία φορά
τά βουνά και τή θάλασσα
και θά πληρώσω τό τιμημα τής ζωής
στο γαλάζιο βυθό...
'Η "Ανδρος
είναι
τό
τέρμα.

ΤΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΟΥ

(διήγημα)

Τὸ πετρέλαιο κόντευε νὰ σωθῆ καὶ τὸ φῶς τῆς λάμπας, πού ἀναβε ἀπάνω στὸ στρογγύλο τραπέζι, ξεθώρασε καὶ χώρισε σὲ δύο μέρη, πού τελείωναν καὶ τὰ δύο σὲ μαύρες γλωσσίστσες. Τὸ δωμάτιο ἦτανε πολὺ φτωχικὸ, ὅπως ὅλα, σχεδόν, τὰ δωμάτια στὴν ταπεινὴ κ' ἀπόμικρη αὐτῆ συνοικία τῆς Λευκοσίας. Ὁ κίτρινος κ' ἀβέβαιος του φωτισμὸς στὴν προχωρημένη καὶ βουθὴ αὐτῆ ὥρα τῆς νύχτας ἔκανε τὰ γερασμένα ἔπιπλα καὶ τὰ διάφορα πράγματα νὰ φαίνωνται ὡς βυθισμένα σὲ μιὰ πικρὴ ματαιότητα καὶ μιὰ θλίψη.

Στὸ ψηλὸ κρεβάτι τοῦ παλινοῦ καιροῦ, πού κρατοῦσε ὀλόκληρη τὴ μιὰ πλευρὰ τῆς κάμαρας, κομόταν ροχαλίζοντας ἕνας γέρος. Πλάι του, μὲ τὰ χέρια δεμένα στὴν ποδιά τῆς καὶ τὸ ἄτονο, χωρὶς σκέψη βλέμμα βυθισμένο σὲ κάποιον ἀκαθόριστο σημεῖο, καθότανε ἡ γρηά του σὲ μιὰ στάση μαρτυρικῆς ὑπομονῆς.

Ἀπάνω στὸ στρογγύλο τραπέζι μὲ τὴν ἀναμμένη λάμπα βρισκόταν ἕνα μεγάλο πιάτο σκεπασμένο μὲ καθαρὴ πετσέτα. Ἐνα ξύλινο μαοῦλο σκεπασμένο μὲ μιὰ κουβέρτα, λίγες καρτέκλες κ' ἕνα τετράγωνο τραπεζάκι βαρυσφορωμένο μ' ἕνα σωρὸ μικροπράγματα συμπλήρωναν τὴν ἐπίπλωση τῆς κάμαρας. Στούς τοίχους ἦτανε διάφορες φωτογραφίες καὶ δύο μεγάλα ξεθωριασμένα κάδρα πού παρίσταναν τὴ μάχη τοῦ Κιλκίς καὶ τοῦ Σαρανταπόρου. Στὸ βάθος ἦτανε μιὰ κλειστὴ πόρτα, πού ἔφερε σὲ πλαϊνὸ δωμάτιο.

Μιὰ ψηλὴ βροχὴ συνόδευε μὲ τὸν μαλακὸ τῆς κτύπο τὸ ξηρὸ ροχαλτῶ τοῦ γέρου. Ἡ γρηά μὲ τ' ἀνοικτὰ κ' ἀκίνητα βλέμματα πού ἔμοιαζαν στυλωμένα σὲ κάποιον κοιμισμένη συμφορὰ, φαινότανε νὰ κοιμάται κ' αὐτῆ.

Σὲ λίγο ὁ γέρος ἀναδέυτηκε κάτω ἀπ' τὰ σκεπάσματα, τὸ ροχαλτῶ του ἔπαψε ἀπότομα κ' ἀνοίγοντας ἀμέσως τὰ μάτια του ρώτησε μ' ἀνησυχία:

—Δὲ γύρισε ἀκόμα τὸ παιδί;

Ξαφνιασμένη κουνήθηκε στὸ κάθισμά τῆς ἡ γρηά, ἀνοίγοντας τὰ μάτια τῆς κ' ἀπάντησε μηχανικά, ὡς ἀπὸ πολὺ παλιὰ συνήθεια.

—Ἀργεῖ ἀπόψε πάλι. Καὶ κοντεύουν τὰ μεσάνυχτα...

Δὲν ἀπόσωσε τὴ φράση τῆς καὶ γύρισε μὲ τρόμο κατὰ τὸ γέρο. Κυτάκτικαν μὲ φρίκη. Μόλις τώρα κατάλαβαν γιὰ τί εἶχαν μιλήσει. Συντριμμένα τὰ βλέμματά τους χώρισαν. Ἐσκυψε στὴν ποδιά τῆς ἡ γρηά κ' ἄρχισε ἕνα βουβό, ἥσυχο κλάμμα. Ὁ γέρος γύρισε τὸ πρόσωπό του κατὰ τὸν τοῖχο. Τὸ παιδί τους πού περιμέναν δὲ θὰ ἔρχοταν ποτέ· πέθανε ἔδω καὶ σαράντα μέρες — αἰῶλο Κυριακῆ, θὰ τοῦ ἔκαναν μνημόσυνο γιὰ τὶς σαράντα του. Τὸ σκεπασμένο ἀπάνω στὸ στρογγύλο τραπέζι πιάτο δὲν ἦτανε τὸ φαί του, — πού τὸν περίμενε, ὅταν ζοῦσε, νὰ γυρίσει ἀργά, πολὺ ἀργά

τὸ βράδυ ἀπ' τὴ δουλειά του — ἦτανε τὰ κολυβά του.

Πάνε σαράντα μέρες τώρα κ' ὅμως τὸ ξεχνάει κάποτε ἡ γρηά· δὲν τὸ ἔχει πιστέψει ἀκόμα ὀλότελα πὼς πέθανε πραγματικὰ τὸ παιδί τῆς. Ἦτανε τόσο νέος, τόσο μικρὸς ὁ Γιάννης γιὰ νὰ πεθάνει. Χίλιες φορὲς ὡς τώρα λογάριζε τὰ χρόνια του καὶ τὰ βρισκε πάντα εἰκοσι — λιγάκι λιγότερα, μάλιστα, ἀπὸ εἰκοσι. Ρώτησε καὶ τὸ γέρο τῆς πολλὲς φορὲς γι' αὐτό. Καὶ κείνος τὸ ἴδιο ἔλεγε· ἀπάνω στὰ εἰκοσι του χρόνια πέθανε ὁ Γιάννης. Δὲν ἦτανε τὸ παιδάκι τῆς γιὰ νὰ δουλεύει σὲ τυπογραφεῖο ἀπ' τὸ πρῶν ἴσαμε τὰ μεσάνυχτα. Πὼς νὰ μὴ πάθει, πὼς νὰ μὴ τῆς πεθάνει; Ὅσο τὸ σκέφτεται τώρα, πὼς μετανοῖνει πού δὲν τὸν ἔβαζε νὰ τὴν ἀφήσει αὐτὴ τὴ δουλειά. Μὰ καὶ πὼς νὰ τὴν ἀφῆνε, πού ἔπρεπε νὰ δουλεύει κ' ἄλλη δουλειά ἀπ' αὐτὴ δὲν εὑρίσκει;

Ἦξερε καὶ γράμματα ὁ Γιάννης· πολλὰ γράμματα. Ἐνα χρόνον ἤθελε νὰ βγάλει τὸ Γυμνάσιο καὶ θὰ τὸν ἀφῆνε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸ τελειώσει, ἂν δὲν ἀρρωστοῦσε τότε τόσο σοβαρὰ ὁ πατέρας του, πού νὰ κάνει ἕξι μῆνες στὸ κρεβάτι. Μὰ κ' ἔτσι πού δὲν τὸ βγάλε, ἤξερε περισσότερο ἀπ' ὅσους τὸ τελείωναν, γιὰτὶ ἦτανε ἔξυπνος πολὺ.

Ὅταν βγῆκε ἀπ' τὸ Γυμνάσιο κύταξε νὰ βρεῖ καμιά θέση σὲ κανένα γραφεῖο — πὼς τὸ ἤθελε κ' αὐτὴ νὰ δεῖ τὸ γυῖοκα τῆς γραμματικῆ! Ποῦ νὰ βρεθεῖ, ὅμως, τέτοια θέση; Κι' ἔγινε τυπογράφος.

Τὸν τελευταῖο καιρὸ δούλευε σὲ μιὰ καθημερινὴ ἐφημερίδα... Καὶ τὸν θάτανε μιὰ μέρα βροχερὴ καὶ κρύα, χωρὶς νὰ ρθεῖ κανεὶς οὔτε γνωστός, οὔτε φίλος, στὴν κηδεῖα. Πέθανε ὁ Γιάννης καὶ κανεὶς, σίγουρα, δὲν λυπήθηκε οὔτε ἔκλαψε γι' αὐτό. Ἴσως καὶ κανεὶς νὰ μὴ τὸμαθε.

Ἡ βροχὴ κτυποῦσε μαλακὰ ἀπάνω στὴ στέγη, ὁ γέρος στριφογύριζε μέσα στὸ κρεβάτι κ' ἡ γρηά σιγώκλαιε. Τὸ φῶς τῆς λάμπας κόντευε νὰ σβῆσει.

—Φτάνει πιά. Σήκω νὰ πλαγιάσεις καὶ σύ, ψιθύρισε μὲ ραγισμένη φωνὴ ὁ γέρος.

—Ναί, θὰ σηκωθῶ. Θὰ περιμένω, ὅμως, ἀκόμα λίγο, ἀπάντησε ἡ γρηά.

Ὁ γέρος γύρισε πάλι κατὰ τὸν τοῖχο καὶ σὲ λίγο ἄρχισε νὰ ροχαλίζει. Ἡ γρηά σκύβοντας ὀλοένα καὶ περισσότερο μέσα στὴν ποδιά τῆς ἔπαψε κ' αὐτὴ νὰ κλαίει καὶ βυθίστηκε σύντομα, μὲ τὰ μάτια ὀρθάνοικτα, στὴν προηγούμενη κοιμισμένη κατάσταση. Ὅσο ζοῦσε ὁ Γιάννης, καθότανε κάθε βράδυ ἴσαμε τὰ μεσάνυχτα καὶ τὸν περιμένε νὰ γυρίσει καὶ νὰ φάει. Καὶ τώρα, ὅμως, πού ἔχει πεθάνει, κάθεται πάλι, ἔτσι ἀπὸ συνήθεια, ἴσαμε τὰ μεσάνυχτα καὶ περιμένει. Βέβαια δὲν εἶναι πιά δυνατό νὰ ρθεῖ ὁ Γιάννης καὶ νὰ κτυπήσει τὴν πόρτα.

Κάποτε, όμως, απ' την πολλή τήν προσμονή, έτσι σάν πλησιάζουν τὰ μεσάνυχτα, ξεχνάει πώς περιμένει ένα νεκρό και νομίζει πώς θά τὸν ἴδει σὲ λίγο νὰ γυρίζει βιαστικά απ' τὴ δουλειά του.

* * *

Τὸ ἴδιο βράδυ στὸ Τυπογραφεῖο κάποιοι απ' τὰ παιδιά θυμήθηκε τὸν Γιάννη. Καὶ μίλησαν τότε λυπημένοι ὄλοι οἱ τυπογράφοι γιὰ τὸ φίλο τους, πού πέθανε τόσο γρήγορα. Ἡ κουβέντα τους κράτησε ὥρα πολλή. Μίλησαν γιὰ τὴ γοητὴ τὴ μάνα του, πού δὲν εἶχε ἄλλο παιδί απ' αὐτόν, γιὰ τὰ γράμματα πού ἤξερε, γιὰ τὴν Ἄννα πού τὸν ἀγαποῦσε, γιὰ τὴ Μαρίτσα πού τὸν ἔβρισε μιὰ μέρα, γιατί ἦτανε, λέει, τυπογράφος κι' αὐτὴ μὲ τυπογράφους δὲν ἤθελε νάχει σχέσεις, γιὰ τὴ Ζωὴ πού τοῦκλεισε τὸ ματι σ' ἕνα ἔσπερινο, ὅταν τῆς μῆθύσισε «ζωοῦλα μου» κι' εἶπανε ὄλοι ὅλα, ὅσα θυμόντουσαν απ' τὴ ζωὴ του.

Κοντεύανε τώρα οἱ ἔντεκα. Οἱ τυπογράφοι ἔπαψαν πιά νὰ μιλοῦν. Ἐκνευρισμένοι απ' τὴν ἀτέλειωτη δουλειά, νωσταγμένοι και νηστικοί, ἴσως και γιατί τοὺς βάρανε ἀπόψε ἡ θύμηση τοῦ Γιάννη, εἶχαν χάσει πιά κάθε ἀίσθηση και βυθίστηκαν σάν αὐτόματα στὴ δουλειά τους. Ἡ στοιχειοθέτηση δὲν εἶχε ἀκόμα τελειώσει. Αὐτὴ τὴ στιγμή εἶχε φτάσει στὸ τυπογραφεῖο μιὰ μεγάλη, τετράστηλη εἰδση — ὀκτώ χειρόγραφα: τὰ μοιράζονται και προχωροῦν μηχανικά στὴ δουλειά τους.

Οἱ μεσαῖες σελίδες τῆς ἔφημερίδας τυπώνονται — κοντεύουν νὰ τελειώσουν. Τὸ πεσθῆριο πηγαίνεορχεται γρήγορα και ρυθμικά γεμίζοντας τὴ μολυσμένη ἀτμόσφαιρα τοῦ τυπογραφείου μὲ τὸν μονότονο και ἔκνευριστικό του κρότο. Τίποτ' ἄλλο απ' τὸν ἀμειλικτο αὐτόν κρότο δὲν ἀκούει κανεὶς. Κι' αὐτὸ τὸ δυνατό φῶς τῶν μεγάλων γλόμπων φαίνεται σὰ νὰ στενοχωριέται και νὰ πνίγεται μέσα στὰ χαλύβδινα κύματα τοῦ κρότου αὐτοῦ. Ἡ στενοχωρημένη ἀτμόσφαιρα τοῦ τυπογραφείου φαίνεται νὰ διαστέλλεται και νὰ ὑποφέρει σὲ κάθε ὀρυκτικό ξέσπασμα τῶν μηχανῶν. Γιὰ τοὺς τυπογράφους ὁ κρότος αὐτός — μαζὺ μὲ τὸ ἀντιμόνιο και τὴ μυρωδιά τῶν μηχανῶν — εἶναι σάν χλωροφόρομο. Ὁρμάει μέσα στὴν ὑπαρξὴ τους απ' ὄλες τους τὶς αἰσθήσεις και γεμίζει τὴ σκέψη τους και τὴ θολώνει και γεμίζει τὸ σῶμα τους και τὸ ναρκώνει. Δὲ σκέφτονται πιά πὼς δουλεύουν ἀπὸ πολὺ πρῶτῃ, οὔτε πὼς πρὶν λίγο πενοῦσανε και νύσταζαν. Τώρα δουλεύουν χωρὶς νὰ μιλοῦν, χωρὶς νὰ σκέφτονται και χωρὶς νὰ αἰσθάνονται. Κάθε τόσο ξεφεύγει μονάχα απ' τὸ στόμα τους καμμιὰ ὀργισμένη φράση ἢ κάποια βροῖα — κι' αὐτὸ ἔτσι ἀπὸ συνήθεια — γιὰ κάποιο στοιχειο πού τοὺς πέφτει απ' τὰ χέρια, ἢ γιὰ κάτι πού δὲν γίνεται ὅπως τὸ ἤθελεν.

Ὁ Βαγγέλης, ὁ πὺο μεγάλος κι' ὁ πὺο κοντός απ' τοὺς τυπογράφους, λιγάκι καμποῦρησ, μ' ἀδύνατο λαιμὸ και χοντρὸ κεφάλι, κίτρινο πρόσωπο και μεγάλο, μ' ἀραιὰ δόντια

στόμα και μὲ μιὰ περιέργη, ἀλλ' ἀγαθότατη ρυτιδωμένη ἔκφραση, τελείωσε πρῶτος, ὅπως πάντα, σχεδόν, απ' τὴ δουλειά του. Τῶχει γιὰ καυχῆμά του αὐτὸ κι' ἔλεγε πὼς κανεὶς δὲ μπορούσε νὰ τὸν περάσει στὴ στοιχειοθέτηση. Καὶ καυχιότανε, ἀκόμα, ὅτι αὐτός ἐργάστηκε κι' ἔξω απ' τὴν Κύπρο, στὴν Ἀλεξάνδρεια, σὲ τυπογραφεία ὄχι σάν αὐτὸ τὸ ἀρχαῖο, ἀλλὰ δέκα κι' εἰκοσι φορές μεγαλύτερα μὲ λινοτυπικὲς μηχανές, πού δὲ χόρτανε κανεὶς νὰ τὶς θαυμάζει γιὰ τὴν ἐξυπνάδα τους. Πλύθηκε, ἔβαλε τὸ σακκάκι του, ἔκανε ἕνα γύρο νὰ δεῖ σὲ ποῖο σημεῖο βρισκόνταν τὰ ἄλλα παιδιά και πήγε στὴν πόρτα γιὰ νὰ κυτᾶξει τὸν καιρὸ. Βροχὴ και κρύο ἔξω. Πῆρε μιὰ βαθεῖα ἀναπνοή. Πόσο ὄρατα μύριζε ἡ βροχὴ και τὸ κρύο. Οἱ ἀσφαλτοστρωμένοι δρόμοι, μουσκεμένοι ὅπως ἦταν απ' τὴ βροχὴ, γυάλιζαν ἀσημωμένοι σὲ φῶς τῶν ἠλεκτρικῶν γλόμπων. Ἐβρεχε ἀπὸ πολὺ πρῶτῃ και θά βρέχει σίγουρα κι' ὄλο τὸ βράδυ ἴσως κι' αὔριο ὅλη μέρα. Μούσκεμα οἱ δρόμοι, μούσκεμα τὰ σπίτια· μούσκεμα θά εἶναι κι' ὁ τάφος τοῦ Γιάννη στὸ νεκροταφεῖο. Ποῦ νὰ τὸν θάψανε, ὅμως; Σὲ ποῖο ἀκριβῶς μέρος;

Ἐκλεισε πίσω του τὴν πόρτα και γύρισε μέσα γιὰ νὰ μάθει απ' τὰ παιδιά. Κανεὶς δὲν ἤξερε. Κανεὶς δὲν εἶχε πάει ὡς τότε στὸν τάφο τοῦ Γιάννη. Ὅλοι λογάριαζαν νὰ πάνε, μὰ ἀκόμα δὲν ἔτυχε νὰ πάει κανεὶς. Τὴν ἡμέρα πού τὸν θάψανε, αὐτὰ δούλευαν, και τὶς Κυριακὲς πού δὲν ἐργάζονταν δὲν ἔτυχε νὰ πάνε.

Κάθησε συλλογισμένος σὲ μιὰ κάσα ὁ Βαγγέλης.

—Βρὲ τί τομάρια πού εἶμαστε ὄλοι νὰ ξεχάσομε τὸ παιδί τόσο γρήγορα, σκεφτότανε μὲ πίκρα.

Ἐνοιωθε τώρα τὴν κούρασή του νὰ ξεμουδιάζει και ν' ἀγριεύει και νὰ τὸν σφίγγει δυνατὰ σ' ὄλο του τὸ σῶμα σὰ φίδι τυλιγμένο ἀπάνω του. Μιὰ στενοχώρια τὸν ἔπνιγε. Ἐβγαλε τὸ σακκάκι του και τὸ πέταξε πλάι του.

—Σίγουρα θᾶρχισε κι' ὄλας νὰ λυώνει ὁ Γιάννης κι' ἐμεῖς — βρὲ τομάρια πού εἶμαστε ὄλοι — δὲν πήγαμε ἀκόμα νὰ δοῦμε πού τὸν θάψανε, συνέχισε.

Ἄρχισε νὰ λογαριάζει τὶς μέρες πού πέθανε. Τὶς βρῆκε τριανταεννέα. Τὶς ξαναλογάριασε αὔριο τὴν Κυριακὴ σαράντα. Μιὰ ἰδέα πέρασε ξαφνικά απ' τὸ μυαλό του. Θὰ κόστιζε πολλὰ ἕνα μνημόσυνο; Ἦτανε πέντε συνάδελφοι κι' ἀπόψε πληρώθηκαν γιὰ τὴν ὥρα κρατούσανε λεφτά. Θὰ μπορούσαν, λοιπόν, νὰ κάνουν ἕνα μνημόσυνο γιὰ τὸ φίλο τους. Θὰ τῶβαζαν και στὴν ἔφημερίδα. Καὶ γιὰ πενθοῦντες θὰ ἦτανε «οἱ γονεῖς» κι' «οἱ ΦΙΛΟΙ». Ποῦ θὰ τῶβαζαν, ὅμως, πού οἱ μεσαῖες σελίδες εἶχανε πιά τυπωθεῖ; Σκέφτηκε γιὰ λίγο στενοχωρημένος. Ἐβροῦξε μιὰ ματιὰ στὴν πρῶτη σελίδα, πού βρισκότανε πλάι του διορθωμένη κι' ἔτοιμη γιὰ τὸ πεσθῆριο.

—Κάπου ἐδῶ, σκέφτηκε και σηκώθηκε μ' ἀποφασιστικότητα.

Ξαναπήρε τὸ συνθετήριό του στὸ χέρι κι' ἄρχισε νὰ μαζεύει μὲ τὴ συνθησιμένη του γρηγοράδα τὰ στοιχεῖα. Σὲ λίγο εἶχε κι' ὅλας θγαλμένο σ' ἓνα πρόχειρο χαρτί αὐτὸ πού εἶχε συνθέσει.

«Μνημόσυνον.

Τελοῦντες σήμερον Κυριακὴν....

Οἱ Γονεῖς

Οἱ φίλοι...»

Πλησίασε τὰ ἄλλα παιδιά. Εἶχανε ὄλοι, σχεδόν, τελειώσει. Τοὺς εἶπε τί σκέφτηκε καὶ κείνοι συμφώνησαν ἀμέσως, σὰ νὰ τὸ εἶχαν μελετήσει κι' ἀποφασίσει κι' οἱ ἴδιοι ἀπὸ πολλή ὄρα. Ἐσκυψαν ὄλοι καὶ διάβασαν τὸ «Μνημόσυνον» πὺ κρατοῦσε στὰ χέρια του. Καὶ Ξαναπήραν ἀμέσως ὄλοι τὰ συνθετήριά τους συλλογισμένοι κι' ἀμίλητοι κι' ἔβαλαν κάτω ἀπ' τοὺς πενθοῦντες τ' ὄνομά τους — κι' ὁ Βαγγέλης, κι' ὁ Κώστας κι' ὁ Χρῖστος κι' ὁ Φίλης κι' ὁ Δάσκαλος.

* * *

Τὸ ἄλλο πρωῖ ὁ κύριος Διευθυντὴς μόλις πήρε τὴν ἐφημερίδα στὰ χέρια του ἔγινε σὰν τρελλός. Τὴ τσαλάκωσε μ' ἀγανάκτηση καὶ τὴν πέταξε θλαστημῶντας. Ἐσκυψε μετὰ, τὴν πήρε καὶ τὴν Ξανακύταξε τρέμοντας ἀπ' τὸν θυμὸ του. Στὸ βάθος τῆς τρίτης στήλης, στὴν πρώτη σελίδα, ἀνάμεσα στὰ «Σημειώματα» βρισκότανε «Μνημόσυνο» τοῦ τυπογράφου πὺ πέθανε πρὶν ἓνα μῆνα. Στὴν πρώτη σελίδα τὸ μνημόσυνο ἐνὸς τυπογράφου... Πρωθυπουργὸς λοιπὸν ἦτανε αὐτὸς ὁ τυπογράφος; Καὶ μὲ

ποῖο δικαίωμα τῶκαναν αὐτὸ οἱ φίλοι του; Ἦ μήπως νόμιζαν, πὺς θὰ μπορούσαν νὰ κάνουν ὅ,τι τοὺς κατέβαινε στὸ κεφάλι;

Ἔστειλε καὶ τοὺς μάζεψε στὸ σπίτι του ὄλους. Καὶ φώναξε τότε ὅσο μπορούσε ἀπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους σφίγγοντας τὶς γροθιές του καὶ κτυπώντας ἄγρια ὄλα τὰ ἔπιπλα πὺ βρίσκονταν μπροστὰ του σὰν θημάτιζε νευριασμένος μέσα στὸ δωμάτιο.

Αὐτὸ κράτησε ὄρα πολλή. Οἱ τυπογράφοι ἄκουαν κατσοφιασμένοι καὶ σὰν μετανιωμένοι. Κανεὶς δὲ μίλησε καὶ κανεὶς δὲν ἀπάντησε «γιατὶ τῶκαναν αὐτό». Εἶχε δίκαιο ὁ κύριος Διευθυντὴς. Αὐτὴ τὴ στιγμή ἀποροῦσαν κι' οἱ ἴδιοι μ' αὐτὸ πὺ ἔκαναν. Εἶχανε ὄμως θυμηθεῖ τόσο πολὺ χθὲς βράδυ τὸ φίλο τους τὸ Γιάννη.

Φεύγοντας ἀπ' τὸ σπίτι τοῦ κυρίου Διευθυντῆ ἦτανε πολὺ ἀργὰ πὰ γιὰ νὰ φροντίσουνε γιὰ τὸ μνημόσυνο. Δὲν τοὺς ἔμενε, ἄλλωστε, οὔτε ὄρεξη οὔτε οὔτ' ἀπ' αὐτὸ πὺ ἔγινε. Καὶ τράβηξε ὁ καθένας γιὰ τὸ σπίτι του. Μονάχα ὁ Βαγγέλης σκέφτηκε νὰ πάει στὸ νεκροταφεῖο, μετάνιωσε ὄμως κι' αὐτὸς γρήγορα κι' ἄλλαξε δρόμο μουρμουρίζοντας ὄλοένα.

—Βρὲ τί τομάρια πὺ εἶμαστε ὄλοι μας, βρὲ τί τομάρια, τί τομάρια...

Ἦστόσο στὸν τάφο τοῦ Γιάννη πρωῖ, πολὺ πρωῖ ἢ μαυροφορεμένη μάνα του ἀπόθεσε τὰ κόλλυθά του κι' ἔκλαψε γι' αὐτὸν πολὺ.

1936.

ΜΙΚΗΣ ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ

ΔΙΧΩΣ ΑΡΙΘΜΟ

Σήμερα πήραμε τὸ τελευταῖο βαγόνι τοῦ δρόμου κάποιας πορείας δίχως ὄνομα μὲ κατεύθυνση ἐπιστροφῆς μ' ὄριστο τέρμα. Κυκλοφοροῦμε κάτω ἀπὸ τὴν πολιτεία τὸ τραῖνο σταμάταε σὲ μιὰ σιγὴ ὑπογείου δρόμου ταξειδιῶτες κατεβαῖναν σὲ σταθμοὺς ἀκούαμε βήματα στοὺς σταθμοὺς πὺ φεύγαν (δὲν εἶναι γιὰ μᾶς ἐτοῦτοι οἱ σταθμοὶ) κι' ἄλλοι βάλτηκαν νὰ φτάσουν σὲ τέρμα. Ἐέραμε πὺς τὸ τραῖνο θὰ ἐπέστρεφε καὶ πολλοὶ θὰ γύριζαν πίσω νὰ Ξανακοιτάξουν σταθμοὺς καὶ πορείες μὲ φῶτα καὶ τραῖνα πὺ κυκλοφοροῦσαν κάτω ἀπὸ τὴν πολιτεία τῶν ἀνθρώπων. Ἐμεῖς εἶμασταν σήμερα στὸ τελευταῖο βαγόνι γυρεύοντας κάποιο βολικὸ τέρμα. Οἱ φύλακες τῶχουν πὰ καταλάβει καὶ μᾶς κατεβάξουν σὲ κάθε σταθμὸ. Τί νὰ τοὺς πῆς ἀφοῦ δὲ ἔξερουμε νὰ μεταφράζουμε στὴ γλῶσσα τους;

Γ. ΣΦΗΚΑ

WERNER JAEGER

ΟΜΗΡΟΣ Ο ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΣ

Ἐκ τῆς βιβλίου «Παιδεία» (σελ. 53)

Ἡ Ὀδύσεια δεικνύει περισσότερο ἢ ἡ Ἰλιάς τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ ἐπικοῦ οἰκοδομήματος. Εἶναι τοῦτο ἡ ἐργασία μιᾶς ἐποχῆς, ἥτις ἐ συστηματοποίησε καὶ ἐλογικοποίησεν ὅ,τι ἐπίστευεν. Τὸ ποίημα τοῦλάχιστον, ὅπως ἔχομεν τοῦτο, συνεπληρώθη εἰς παρομοίαν ἐποχὴν καὶ φέρει τὰ καθαρὰ αὐτῆς ἀποτυπώματα. Ὅταν δύο ἔθνη εὐρίσκονται ἐν ἐμπολέμῳ καταστάσει καὶ ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν αὐτῶν μετὰ προσευχῆς, οἱ θεοὶ εὐρίσκουσιν ἑαυτοὺς εἰς πολὺ δυσχερῆ θέσιν, ἥτοι ἐὰν οἱ ἰκέται αὐτῶν πιστεύουσιν εἰς τὴν παντοδυναμίαν καὶ ἀμεροληπίαν αὐτῶν.

Οὗτω δυνάμεθα νὰ ἐξιχνιάσωμεν ἐν τῇ Ἰλιάδι μετὰ τῆς συγκριτικῶς προκχωρημένης ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς πίστεως ταύτης ἀγῶνα πρὸς ἐναρμόνιον τοῦ ἰδανικοῦ μιᾶς ἀδιαιρέτου, συνετοῦ καὶ θείας δυνάμεως μετὰ τῆς πρωτοτύπου συλλήψεως πλειόνων ἐκ τῶν θεῶν ὡς τοπικῶν καὶ χαρακτηριστικῶν θεοτήτων. Αἱ ἑλληνικαὶ θεότητες ἦσαν πολὺ ἀνθρώπινοι καὶ πολὺ πλησίον τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει. Τὰ ἀνθρώπινα χαρακτηριστικὰ αὐτῶν ὠδήγησαν τοὺς Ἕλληνας εὐγενεῖς (γνωρίζοντας ὑπερφάνως τὴν θεϊκὴν αὐτῶν ἀποστολήν) ἵνα φαντασθῶσιν ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ἡ δρασὶς τῶν οὐρανίων δυνάμεων δὲν διέφερον τῆς ἰδίας αὐτῶν ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐν τῇ Ἰλιάδι ἡ πίστις αὕτη — συχνάκις προσβαλλομένη ὑπὸ τῆς ἀφηρημένης ἰδεαλιστικῆς φιλοσοφίας τῶν ἐπομένων ἐποχῶν — δίδει θέσιν εἰς τὴν βαθεῖαν θρησκευτικὴν σύλληψιν τῶν θεϊκῶν δυνάμεων καὶ τὰ ὑπερτάτα ἰδανικὰ γενικῶς, ἅτινα ὑπῆρξαν τὸ μικρόβιον τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς Τέχνης καὶ σκέψεως. Ἀλλὰ μόνον μέχρι τῆς Ὀδυσσεΐας, εὐρίσκομεν μίαν πλεόν λογικὴν καὶ συνεπῆ ἀποψιν τῆς δυνάμεως τῶν Θεῶν.

Ἡ ἰδέα τοῦ οὐρανοῦ Συμβουλίου τῶν θεῶν ἐν τῇ ἀρχῇ τῶν βιβλίων α καὶ ε τῆς Ὀδυσσεΐας εἶναι ἡ αἰτία ἢ ληφθεῖσα ἐκ τῆς Ἰλιάδος, ἀλλ' ὑπάρχει μία κριτικὴ διαφορά μετὰ τῶν παραχρῶδων ἀμφισβητήσεων ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου ἐν τῇ Ἰλιάδι καὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς συμβουλίου τῶν ὑπερανθρώπων ὑπάρξεων ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ. Οἱ θεοὶ τῆς Ἰλιάδος εἶναι σχεδὸν ψηλαφητὰ ἀνθρώπινοι. Ὁ Ζεὺς βεβαίῳ τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ δι' ἀπειλῆς φυσικῆς βίας, ὃ εἰς δὲ θεὸς δέον νὰ χρησιμοποιήσῃ πᾶσαν ἀνθρωπίνην μέθοδον, ἵνα διαφύγῃ ἢ ἀκυρώσῃ τὴν δύναμιν ἐτέρου θεοῦ. Ἀλλ' ὁ Ζεὺς, ὅστις προεδρεύει τοῦ Συμβουλίου τῶν θεῶν ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ, προσωποποιεῖ μίαν ὑψηλὴν φιλοσοφικὴν σύλληψιν τῆς συνειδήσεως τοῦ κόσμου. Ὅμιλεῖ περὶ τῆς τέχνης τοῦ Ὀδυσ-

σεῶς διὰ μιᾶς γενικῆς συζητήσεως τοῦ προβλήματος τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου καὶ τοῦ ἀραγοῦς δεσμοῦ μετὰ τὸν ἀνθρωπίνου ἀμαρτήματος. Τὸ ὅλον ποίημα εἶναι πλήρες ἐκ τοῦ ἰδίου σκοποῦ, ἵνα δικαιώσῃ τοὺς τρόπους τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ ποιητὴς κατέχει τὴν ὑπερτάτην θεότητα, ἥτις θὰ γίνῃ ἡ παντογνώστης δύναμις ὑπεράνω πᾶσῶν τῶν σκέψεων καὶ προσπαθειῶν τῶν θνητῶν. Μία πνευματικὴ δύναμις ἥς ἡ οὐσία εἶναι ἡ σκέψις. Μία δύναμις ἀπείρως ἀνωτέρα πρὸς τὰ τυφλὰ πάθη, ἅτινα ὠθοῦσι τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴν ἀμαρτίαν καὶ περιπλέκουσι τοὺς εἰς τὸ δίκτυον τῆς Ἄτης.

Τὸ ἠθικὸν καὶ θρησκευτικὸν τοῦτο ἰδανικὸν κυβερνᾷ πᾶσαν τὴν ἱστορίαν τῶν παθῶν τοῦ Ὀδυσσεῶς καὶ τὴν «ὑβρίν» τῶν κνηστῆρων, προσβολῆν, ἀφ' ἧς ἐξελίχονται ὁ ἄνθρωπος μόνον διὰ τοῦ θανάτου. Τὸ πρόβλημα τοποθετεῖται εἰλικρινῶς καὶ αὐξάνεται ὑπὸ τὴν ἰδίαν σύλληψιν μέχρι τοῦ τέλους αὐτοῦ.

Ἡ θεία θέλησις, ἥτις κυβερνᾷ πᾶσαν τὴν ἱστορίαν καὶ τέλος φέρει ταύτην εἰς ὄρθον καὶ εὐτυχὲς ἀποτέλεσμα, φυσικὰ παρουσιάζεται — πάντοτε συνεπὲς καὶ παντοδύναμον — εἰς τὴν κρίσιμον στιγμήν τῆς ἱστορίας.

Διότι ὁ ποιητὴς συστηματοποιεῖ πάντα τὰ γεγονότα, ἵνα ἐναρμόνισῃ ταῦτα μετὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων. Ἐκαστος λοιπὸν χαρακτὴρ εἶναι κατάλληλος καὶ συνεπής. Τοῦτο τὸ ἀκαμπτον ἠθικὸν σχέδιον, πιθανώτατα ἀνήκει εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς ἀναπτύξεως τῆς Ὀδυσσεΐας. Οἱ κριτικοὶ τοῦ Ὀμήρου δὲν ἐπεξεργάσθησαν εἰσέτι τὴν πορείαν ἐκείνην, δι' ἧς τὸ σχέδιον ἐπεβλήθη εἰς τὰς παλαιότερας ἐκδοχὰς τοῦ πατροπαράδοτου μύθου τοῦ Ὀδυσσεῶς. Παρὰ τὴν ἀρχὴν πρὸς τὴν γενικὴν θρησκευτικὴν καὶ ἠθικὴν οἰκοδομήν, ἥτις κυβερνᾷ πᾶσαν τὴν τελικὴν ἔκθεσιν ταύτην, τὸ ποίημα περιέχει ἀρκετὰ τερπνὰ μικρότερα μοτίβα — εἰδύλλιον, ἥρωικὸν μῦθον, περιπετειώδη ἱστορίαν, μῦθον. Ἀλλ' ἡ δύναμις τῆς Ὀδυσσεΐας δὲν στηρίζεται ἐπ' αὐτῶν. Αὕτη δρεφίλει τὴν ἐνότητα καὶ εὐθύτητα τῆς κεντρικῆς αὐτῆς οἰκοδομῆς, ἥτις καὶ ἐθανυμάσθη διὰ μέσου τῶν αἰώνων, εἰς τὴν εὐρείαν καὶ περιεκτικὴν ἀνάπτυξιν ἐνὸς κεντρικοῦ ἠθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ προβλήματος.

Ὅ,τι ἀνεφέρθη ἀσχολεῖται μὲ μόνον μίαν ἀποψιν ἐνὸς φαινομένου τοῦ «μακρὰν ἐξικνουμένου» ἀποτελέσματος. Ἀκριβῶς ὡς ὁ Ὀμηρὸς ἀπονέμει εἰς τὸν προορισμὸν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐθνῶν τὴν ἀμόζουσαν ἰδέσιν, ἐντός ἐνὸς καλῶς καθωρισμένου ἠθικοῦ σὺμπαντος, τοποθετεῖ ἐπίσης οὗτος ἕκαστον

των χαρακτήρων ἐντὸς τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἁρμοζούσης θέσεως. Ποτὲ δὲν παρουσιάζει ἡμῖν τὸν ἄνθρωπον ὡς ἀφηρημένην ἔννοιαν, τὸν ἄνθρωπον ὡς ἄγνόν πνεῦμα. Οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες αὐτοῦ εἶναι αὐτοῦσια καὶ ζῶντα ἄτομα. Δὲν εἶναι ταῦτα ἀνδρείκελλα, ἅτινα κινοῦνται ἐντὸς καταπληκτικῶν ομάδων, πέζονται ἐντὸς δραματικῶν στάσεων καὶ ἔπειτα μένουσιν ἀδρανῆ. Ἐχουσι ζωὴν ἰδίαν. Εἶναι συμπαγῆ καὶ ἀληθῆ, ὥστε δυνάμεθα νὰ βλέπωμεν καὶ νὰ ἐγγιζώμεν ταῦτα. Αἱ δυνάμεις αὐτῶν εἶναι ἁρμονικαὶ καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν συνεπῆς μετὰ τῆς ζωῆς τοῦ πραγματικοῦ κόσμου. Φαντασθῆτε τὴν Πηνελόπην. Θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκφράσῃ πλέον ἔντονον καὶ λυρικὴν συγκίνησιν πλαισιουμένην μετὰ χειρονομιῶν, μετὰ περισσοτέρας βίαιας χαρᾶς καὶ θλίψεως. Ἄλλ' εἰς ἕν τόσον ἐκτενὲς ποίημα οὔτε ὁ χαρακτήρ οὔτε τὸ ἀκροατήριον θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποστηρίξῃσι παρομοίας ὑπερβολάς. Οἱ χαρακτήρες τοῦ Ὀμήρου εἶναι πάντοτε φυσικοί. Ἐκφράζουσι τὴν ὅλην φύσιν αὐτῶν ἐν ἐκάστη στιγμῇ. Δύναται τις νὰ φαντασθῆ τούτους ἐν τῇ δόττη, καὶ κατειρωσμένους μετ' ἀπαραιτίου στενότητος καὶ ζωτικότητος φλοκῆς. Ἡ Πηνελόπη εἰς τὸ δωμάτιον αὐτῆς εἶναι ἡ οἰκοκυρά, ἡ Πηνελόπη μεταξὺ τῶν αὐθάρδων μνηστῆρων εἶναι ἡ ἐγκαταλελειμμένη γυνή, ἣτις προσεύχεται ὑπὲρ τοῦ ἀπολεσθέντος συζύγου αὐτῆς. Ἡ Πηνελόπη εἶναι ἡ κυρία τῶν ὑπηρετριῶν αὐτῆς συγχρόνως πιστῶν καὶ ἀληθῶν, καὶ ἡ μήτηρ ἐνὸς ἀγαπητοῦ καὶ μονογενοῦς υἱοῦ. Δὲν ἔχει τὴν βοήθειαν οὐδενὸς πλην ἐνὸς τιμίου χοιροβοσκῆ καὶ τοῦ πατρὸς τοῦ Ὀδυσσεῦς κυρωμένου ἐκ τοῦ γῆρατος, μακρὰν τῆς πόλεως, ἐργαζόμενον ἐν τῷ μικρῷ αὐτοῦ κήπῳ. Ὁ πατὴρ αὐτῆς εὐρίσκειται μακρὰν μὴ δυνάμενος νὰ βοηθήσῃ ταύτην. Εἶναι τὸ ὄλον ἄπλοῦν καὶ λογικόν. Ὁ χαρακτήρ αὐτῆς ἐγγίζει πάσας τὰς πτυχὰς τῆς ζωῆς καὶ τοιουτοτρόπως ἀναπτύσσεται ἀκριβῶς ἀναποφεύκτως εἰς ἕν ἀληθὲς γλυπτικὸν σύνολον. Τὸ μυστικὸν τῆς γλυπτικῆς δυνάμεως τοῦ Ὀμήρου εἶναι τὸ δῶρον τῆς τοποθετήσεως ἐκάστου χαρακτήρος ἐντὸς τοῦ ἰδίου αὐτοῦ περιβάλλοντος τόσον καθαρῶς καὶ ὀρθῶς ὡς ὁ μαθη-

ματικὸς συγκατατάσσει ἐν σημείον ἐντὸς ἐνὸς γεωμετρικοῦ συστήματος.

Ἐν τέλει τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα μετὰ τοῦ ἐμφύτου αὐτοῦ πάθους διὰ διαύγειαν μορφῆς, βοηθεῖ τὸν Ὀμηρον νὰ δημιουργήσῃ ἕνα πλήρη καὶ ἀνεξάρτητον κόσμον, ἔνθα αἱ ἀλλαγαὶ καὶ εὐκαιρίαι εἶναι πάντοτε ἰσοζυγεῖς δι' ἐνὸς στοιχείου τάξεως καὶ σταθερότητος. Ὡς μελετῶμεν σήμερον τὸν Ὀμηρον, δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ θαυμάσωμεν, ὅταν ἴδωμεν πάσας τὰς χαρακτηριστικὰς ἑλληνικὰς δυνάμεις, τὰς τάσεις, αἵτινες ἀναπτύσσονται διὰ μέσου τῆς Ἑλληνικῆς ιστορίας, ἥδη δηλωτικὰς ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ὀμήρου. Τοῦτο εἶναι θεβαίως περισσότερον φανερὸν ὅταν ἀναγινώσκωμεν ποιήματα αὐτοτελῆ. Ἄλλ' ὅταν θεωρῶμεν τὸν Ὀμηρον καὶ τὸν νεώτερον τῶν Ἑλλήνων ἐν μᾶ βάθειά ἐπισκοπήσει, δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ ἴδωμεν τὴν ὑπογραμμισμένην ταυτότητα τοῦ πνεύματος. Αἱ πλέον βαθεῖα βάσεις τῆς ταύτης ταυτότητος κείνται εἰς τὰ ἄλυτα μυστικὰ τῆς κληρονομικότητος, τοῦ αἵματος καὶ τῆς φυλῆς. Καθὼς μελετῶμεν ταύτας αἰσθανόμεθα συγχρόνως ὅτι εἶναι αὐτὰ πολὺ συγγενεῖς καὶ ὅτι εἶναι θεμελιωδῶς ἀπληλοτριωμένα εἰς ἡμᾶς. Καὶ εἶναι ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀναγκαίας ταύτης διαφορᾶς μεταξὺ μελῶν τοῦ αὐτοῦ γένους, ὅπερ εἶναι τὸ πραγματικὸν ὀφέλημα τῆς ἐπικοινωνίας ἡμῶν μετὰ τοῦ ἑλληνιστικοῦ κόσμου. Οὗτος ὁ παράγων γενεᾶς καὶ ἐθνικότητος, ὃν δυνάμεθα νὰ αἰσθανθῶμεν διὰ τῆς προαισθησεως, καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ λογικοῦ, συνεχίζει νὰ ἐργάζεται μετὰ παραδόξου καὶ ἀμεταβλήτου διὰ μέσου πασῶν τῶν ιστορικῶν διαφορῶν πνεύματος καὶ τῶν διαφορῶν παλιρροιῶν τῆς ζωῆς. Ἄλλ' ἐν τῇ σκέψει τούτου δέον νὰ ὑπολογίσωμεν ὀρθῶς τὸ ἀμέτροτον ἀποτέλεσμα ὅπερ εἶχεν ἡ δημιουργία τοῦ Ὀμήρου ἐπὶ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἐνὸς πλήρως ἀνθρωπίνου κόσμου.

Ὁ κόσμος οὗτος ἦτο ἡ πρώτη ἐργασία τοῦ Πανελληνίου πνεύματος, ὤθησε δὲ τοὺς Ἑλληνας διὰ πρώτην φορὰν ἵνα αἰσθανθῶσιν ὅτι ἦσαν ἕν ἔθνος, καὶ οὕτω ἔθεσεν ἀνεξάλειπτον σφραγίδα ἐπὶ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Μετ. ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ

ΝΕΚΡΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Κάποιος δικός μου ἑαυτὸς
 μὲ ξαναβορῆκε ἀπόψε
 προοπάθησα μὲ δόντια καὶ μὲ νύχια
 νὰ νικήσω
 νὰ τὸν κρατήσω δίπλα μου
 μαζὺ του ν' ἀγρυπνήσω...

ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Μὲ σιγοπαίρνει ἡ ἀνάσα του
 μὲ νανουρίζει ἡ ὕγρα φωνή του,
 δὲν θέλω πιά νὰ σκέπτομαι νὰ αἰσθάνωμαι
 οὔτε στὸν ὕπνο μου τὸν πιὸ γλυκὸν ἀκόμα.

ΝΙΚΗ ΛΑΔΑΚΗ

ΚΟΙΝΤΟΥ ΟΡΑΤΙΟΥ ΦΛΑΚΚΟΥ

Σ Α Τ Ι Ρ Δ Ι

(Βιβλίον Ι, 1)

Γιατί, Μαικήνα, ὁ ἄνθρωπος ἀπ' ὅ,τι τοῦ ἔχει δώσει
ὁ Λογισμὸς ἢ τοῦρριξεν ἢ Τύχη ἔτσι στραβά
ποτὲς δὲ λέει «εὐχαριστῶ», τοὺς ἄλλους εὐτυχεῖ;
«Εὐτυχησμένοι ἔμποροι!» ὁ στρατιώτης λέει
μὲ τσακισμένα γόνατα, βαρὺς κί' ἀπὸ τὰ χρόνια.
Κί' ὁ ἔμπορος, σὰν τὸ κτυπᾷ ἢ ὄστρια τὸ καρδί:
«Στρατιωτικὸ; Καλύτερα! γιατί, κί' ἂν μπῆς στὴ μάχη,
μὲ μίᾱς γοργῆ θανάθ θά 'ρθῆ ἢ λαμπερῆ μιά δόξα».
Καὶ τὸν ἀγορῆ ἔτσι φθονεῖ ἀκόμη ὁ δικηγόρος,
μέσ' στὴν αὐγὴ σὰν τοῦ κτυπᾷ τὴν πόρτα του ὁ πελάτης.
Κί' αὐτός, ξεσηκωμένος πιά στὴν πόλη ἀπ' τὸ χωράφι
χωρὶς νὰ δικασθῆ, φωνάζει: «Μόνου εὐτυχεῖς
εἶν' ὅσοι ζοῦν στὴν πόλη». Τόσο τὰ τέτοια εἶναι πολλά,
τὸ θέλετε: θὲ νάσαι σὺ ἔμπορος, ὁ στρατιώτης,
σὺ, ὁ δικηγόρος, χωρικός· ἐδῶ σεῖς, σεῖς ἐδάθε·
ἀλλάξετε τίς θέσεις σας καὶ χωρισθῆτε. 'Ἐμπρός!
τί στέκεσθε;», δὲν θάθελαν. Καὶ ὅμως ἐπιτρέπεται
εὐτυχησμένοι νάσαι. 'Ο Δίας φταίει ἂν καὶ τίς δύο,
ὡς τοὺς ταιριάζει, παρειᾶς φουσκώση θυμωμένος
καὶ πῆ πὼς πιά δὲ θά φανῆ τόσο εὔκολος σὲ κείνους
νὰ δῖνῃ ἀφτὶ στίς προσευχές; Καὶ γιὰ νὰ μὴ γελῶ,
διηγώντας τα νὰ κάνουμε ἀστεῖα τάχα καὶ καλά.....
Μὰ τί ἐμποδίζει γελαστός νὰ λήσῃ τὴν ἀλήθεια;
'Ὅπως συχνὰ καὶ στὰ παιδιά κουφέττα οἱ καλοὶ τοὺς
δασκάλου τοὺς χαρίζουνε νὰ μάθουν τὸ 'Ἄλφα - Βῆτα.....
'Ἀλλὰ ἄς τάφήσουμεν αὐτὰ κί' ἄς ποῦμε σοβαρά:
Κεῖος ποῦ μ' ἀλέτρι σπιθαρὸ τῆ χέρσα τῆ γῆ στρέφει,
ὁ στρατιώτης, ὁ κάπελας ὁ ἄπιστος κί' οἱ ναῦτες,
ποῦ ὄλες τίς θάλασσες περνοῦν μὲ τόλμη, γι' αὐτό, λένε,
μοχτοῦν: στὰ γερατειὰ νὰ θροῦν τὸ ἥσυχου λιμάνι,
ἀφοῦ μαζώξουνε τὸ βιὸς μπόλινο. 'Ὡς τὸ μικροῦλι
μερμηγνί — νά! παραδείγμα! — ποῦ μὲ μεγάλο κόπο
παίονει ὀτιδήποτε μπορεῖ καὶ στὸ σωρὸ προσθέτει,
ποῦ τὸν στοιβάξει ξέροντας καὶ θλέποντας τὸ μέλλον.
Αὐτό, σὰν ὁ 'Ωρίωνας στὸ γύρισμα τοῦ χρόνου
στέλνῃ βροχὲς — κατακλυσμούς, δὲ σέρνει τὸ ποδάρι,
μόν' τρώει ὅσα μάζεψε μὲ φρόνηση. Μὰ ἐσένα
οὔτε ἢ κάψα ἢ τρομερῆ ἀπ' τὰ κέρδη σὲ μακραινέι
οὔτε τὸ σίδερο, ἢ φωτιά, ἢ θάλασσα, ὁ χειμῶνας.
'Ὅλα τολμᾶς, πῶ πλούσιος ἄλλος νὰ μὴ βρεθῆ.
Τί σ' ὠφελεῖ, ἂν ἀμέτρητο ἀσῆμι ἢ καὶ χρυσάφι
σκάψῃς κλεφτάτα καὶ δειλὰ μέσα στὴ γῆ τὸ θάψῃς;
«Καὶ λίγο - λίγο ἂν τοῦ τσιμπᾷς, δὲ μένει πιά δεκάρα».
— Μὰ τί ὁμορφιά 'χει ἕνας σωρός, καὶ λίγο ἂν δὲν τοῦ παίρνῃς;
— Χιλιάδες μόδια ἄς ἔκαμε τάλῶνι σου ἑκατό·
δὲ θά χωρέσῃ πῶ πολλὰ ἢ κοιλιὰ σου ἀπ' τῆ δικῆ μου.
Οὔτε ἂν στὸν ὄμο βάσταγες πῶ βαριά ψῶνι' ἀπ' ὄλους,
θὰ φάγῃς περισσότερα ἀπ' ὄσους δὲ βαστοῦν.
'Ἡ πὲς μου: τί θά κέρδιζε ὅποιος ζῆ «φυσικά»,
ἂν χίλια πλέθρα ἀντὶ ἑκατὸ χωράφι κί' ἂν δογῶσῃ;
— «Μὰ εἶναι γλυκὸ ἀπὸ σωρὸ μεγάλο νὰ τσιμπᾷς».
— 'Ἄς ἔχω ἐγὼ μόν' τόσο δᾶ κί' ἀπὸ μικρὸ νὰ παίρνω.
'Ὁ' ἀξίζον οἱ ἀποθήκῃς σου πῶτερ' ἀπ' τὸ σωρὸ μου;

Τὸ ἴδιο, ἂν χρειάζοσυνα νερὸ ὡς μιὰν ὑδρία ἢ κύαθο κι' ἂν ἔλεγες: «Παρά ἀπὸ πηγὴ τέτοια ἀπὸ μεγάλο ποταμὸ ἐγὼ θὰ προτιμοῦσα τόσο νὰ παίρνω». Θὰ συμβῆ δίκαια, ἂν θέλῃς ἔτσι νὰ παίρνης ἀπ' τὸ ξέχειλο ποτάμι, νὰ σὲ ἀρπάξῃ ὀρηκτικὸς ὁ Ἄουφιδος καὶ σένα μὲ τὴν ὄχθη. Μὰ ὅποιος τόσο δά ποθεῖ, ὅσο χρειάζεται, οὔτε θολὸ τὸ πίνει οὔτε ζωὴ στὰ κύματα θὰ χάσῃ. Ἄλλὰ πολλοὶ ἀπ' τὸν ψεύτικο τὸν πόθο πλανεμένοι «Στοίβαζε», λέν, «ὄσα λεφτὰ ἔχεις, τόσο σ' ἐκτιμοῦνε». Τὶ νὰ τοὺς κάνῃς αὐτονοῦς; Ἄσ' τοὺς στὴ δυστυχία, ἀφοῦ τὸ θέλουν. Ἔτσι, ὡς λέν, κάποιος μέσ' στὴν Ἀθήνα, ἀνόητος καὶ πλούσιος, τοῦ λαοῦ τὴν καταφρόνια περιφρονοῦσε κι' ἔλεγε: «Ἄς μὲ σφυρῶν ὁ κόσμος, μὰ μόνος μου χειροκροτῶ στὸ σπῆτι, σὰν κοιτάξω τάσῃμ μέσ' στὴν κάσα μου». Ὁ Τάνταλος διψώντας σκύβει συχνὰ νὰ πιῇ νερό· μὰ ποῦ νερό, ἀφοῦ φεύγει; Γιατὶ γελᾷς; Γιὰ σένανε — ἂν τὸνομα τἀλλάξῃς — ὁ λόγος λέγεται. Σωροὺς ἐμάζεψες ὀλοῦθε καὶ χάσκοντας ἀπάνω τοὺς κοιμάσαι, ὡς νάταν «τάγια» ἢ πίνακες ζωγραφοῦς. Ἔτσι σὲ σφίγγει ἡ ἀνάγκη. Ἄν ξέρεις χρῆμα τί εἶναι καὶ ποιὰν ὠφέλεια δίνει; γιὰ ν' ἀγοράζουμε ψωμί, χόρτα, κρασιοῦ κανάτα καὶ ὄσ', ἂν τὸν λείπουν, θλίβεται πολὺ ἡ ψυχὴ τὰνθρώπου. Μήπως ἀπὸ τὸ φόβο σου σκασμένος, νύχτα μέρα νὰ ξαγρυπᾷς καὶ τοὺς κακοὺς τοὺς κλέφτες νὰ φοβάσαι, στίς πυκαϊὲς μὴ φεύγοντας οἱ δούλοι σὲ ρηθάουν, αὐτὸ σ' ἀρέσει; Ἐγὼ ποτὲ τέτοια καλὰ ἄς μὴν ἔχω.

— Ἄν κτυπημένο τὸ κορμὶ ἀπὸ κρύο ἀρρωστήσῃ ἢ κάποιαν ἄλλη ἀφορμὴ στὴν κλίνη σὲ καρφώσῃ, ἔχεις νὰ σοῦ παρασταθοῦν, νὰ σὲ ζεστάνουν· κι' ἔχεις γιὰ νὰ φωνάξουν τὸ γιατρό, πὸν θεὸ νὰ σὲ γιατρέψῃ καὶ θὰ χαροῦν τὰ τέκνα σου κι' ὅλοι οἱ ἀγαπητοὶ σου.

— Οὔτε ἡ γυναίκα σου γεροῦ οὔτε κι' ὁ γιὸς σὲ θέλει ὅλοι οἱ γειτόνοι σὲ μισοῦν, γνωστοί, ἀγόρια, κόρες. Ἄφοῦ ἀπ' ὅλα πρῶτα ἐσὺ, πρῶτα, ἐκτιμᾷς τὸ χρῆμα, παραξενεύεσαι, ἂν κανεῖς δὲ σοῦχει πιά ἀγάπη, πὸν δὲν σοῦ ἀξίζει; Τὴ στοργὴ ἂν θέλῃς νὰ κρατήσῃς καὶ νὰ φυλάξῃς συγγενῶν, πὸν ἄκοπα δίν' ἡ φύση, κακόμοιρε, ματαιοπονεῖς. Ὅπως σὲ κοῦρσε κάποιος ἀλόγων, γιὰ ν' ἀγωνιστῇ, φέρνει γαῖδουράκι. Πάψε πιά κι' ἄλλα νὰ ποθῆς, ἀφοῦ ἔχεις πλουτήσῃ καὶ φτώχεια δὲ φοβάσαι πιά· ὅ,τι ποθοῦσες τῶχεις. Πάψε πιά κι' ἄλλο νὰ μοχτᾷς· μὴ κάμνης ὅπως κάποιος Οὐμμίδιος. Μικρὴ εἶναι ἡ ἱστορία: Ἦταν ὑπερπλοῦτος, μὰ βρωμερὸς. ποτές του δὲ ντυνόταν ἀπὸ ὑπερέτες πιά καλὰ· κι' ὡς τὴν στεργὴ του ὦρα φοβόταν μήπως τσακιστῇ ἀπὸ τὴν φτώχεια. Κι' ὅμως ἡ ὑπερέτρια αὐτόν, σὰν ἄλλη Κλυταμνήστρα ἀτρόμητη, τὸν χώρισε σὲ δυὸ μὲ τὸ πελέκι.

— «Μὰ τί λοιπὸν θεὸς νὰ μοῦ πῆς; Μαίννος νὰ ζῶ; ἢ ἔτσι σὰν Νομεντάνος;» — Μὰ ζητεῖς ἀντίθετα δυὸ πράματα ρωτώντας νὰ συνδέσῃς; Μὴν εἶσαι σφιχτοχέρης· δὲ λέω νὰ γενῆς μορζᾶς ἢ κουφιοκεφαλᾶκης. Κάτι διαφέρει ὁ πενθερὸς τοῦ Οὐξέλλου ἀπ' τὸν Τάνα. Ἐπάχει μέτρο καὶ παντοῦ εἶναι βαλμένα ὄρια, πὸν ἐδάθε ἢ ἐκεῖθε νὰ σταθῇ ἀδύνατο τὸ ὀρθό. Ἐκεῖ ὅτε ἀρχισα γυρνῶ: Κανένας σφιχτοχέρης ποτὲ δὲ λέει «εὐχαριστῶ» παρὰ ἄλλους εὐτυχίζει. Κι' ἡ ξένη αἰγὰ, ἂν τὸ βυζὶ πιά μεστομένο τῶχη, λιώνει· στὸ πλῆθος τῶν φτωχῶν δὲ θέλει νὰ λογιέται τῶν πότερων, παρὰ μοχτᾷει ὅλους νὰ ξεπεράσῃ. Ἔτσι κι' ὅποιος βιάζεται ἐμπρὸς τοῦ θ' ἀντικρύση

πὸ πλούσιο· ὡς νὰ σέβανε τάρματα γρήγορ' ἄτια
 σὲ ἱππόδρομο, ὁ ἠνίοχος τηράει τὰ νικηφόρα,
 ποῦναι μπροστά, κι' ἀναμελᾷ ὅσα ἔχει ξεπεράσει.
 Σπάνια γι' αὐτὸ μπορεῖς νὰ βρῆς ἄνθρωπο, ποῦ νὰ λέη
 εὐτυχισμένος ἔζησε καὶ γέρος πιά ν' ἀφήνη
 καὶ τὴ ζωὴ χαρούμενος, χορτάτος μουσαφίρης.
 Ἄρκει. Κι' οὔτε μιὰ λέξη πιά, μήπως μὲ πάρης ὄτι
 τὰ ρήμαξα ὅσα ἔγραψε ὁ Κρισπίνος ὁ τσιμπλιάρης.

Μετάφραση ΝΙΚ. ΞΙΟΥΤΑ

Η ΒΡΟΧΗ

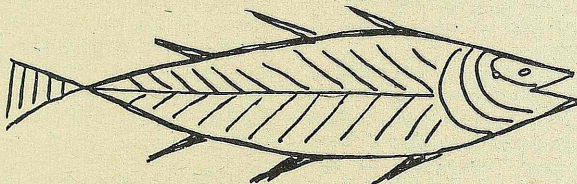
Nor rain, wind, thunder, fire, are my daughters...

Shakespeare, King Lear, IIIii 15..

Νὰ κλαίη ἡ βροχὴ τὴν ἄκουσα. Ἐκλαιγε
 γιὰ τὸν πατέρα της ποῦ ἔχει πεθάνει
 γιὰ τὰ ἀδερφάκια της ποῦ εἶν' ὄρφανὰ
 γιὰ τὰ παιδάκια της ποῦ εἶναι φευγάτα.
 Μὲ δίχτυ ἂν σκλαβώνουνε τὰ ψάρια,
 (κι' ἐσὲ βροχὴ οἱ ἀνέμοι μὲ τὰ χάρδια τους),
 καὶ τὰ ζαρκάδια μὲ παγίδες καὶ μὲ δόκανα
 εἶναι τυράνισσα τρανότερη γιὰ μᾶς· ἡ Μοίρα.
 Ἡ Μοίρα! Βροχὴ μὴν ἄκουσες γι' αὐτήνε;
 Μποροῦμε νὰ ὀρθώσουμε παραπετάσματα γιὰ τοὺς ἀνέμους,
 γιὰ σέ, βροχὴ, παντζούρια, — ἄς εἶναι! ἄς εἶναι! —,
 μποροῦμε ν' ἀποτρέψουμε τὴν τρικυμίαν,
 νὰ κάνουμε τὴν τρικυμίαν νὰ σταματήσῃ,
 μποροῦμε καὶ τὸ θάνατο νὰ θανατώσουμε,
 μὰ δὲν μποροῦμε νὰ σαλέψουμε τὴ Μοίρα,
 οὔτε ὁ θεὸς ποῦ στέκει πάνω ἀπ' ὅλα.
 Κι' εἴμαστ' ἐμεῖς γιὰ κλάμματα καὶ θρήνους.
 Γι' αὐτὸ νὰ κλαίης βροχὴ, νὰ κλαίης βροχοῦλα;
 Ἡ μὴ τὰ δάκρυνά σου αὐτὰ χαρᾶς σκιρτήματα εἶναι;
 Ἡ μὴ κι' ἐμεῖς χαιρόμαστε καὶ δὲν τὸ ξαίρουμε
 τώρα ποῦ κλαίει ἡ ψυχὴ μας σὰν ἐσέ, βροχοῦλα;

Νοέμβριος, 1961.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΙΑΚΩΒΟΥ

Ο ΜΠΑΣΤΑΡΔΟΣ

(διήγημα)

‘Ο Κωστής καθόταν μόνος του παράμερα και συλλογιζόταν. Πέρα - πέρα τ’ άλλα παιδάκια έπαιζαν χαρούμενα και ξεκούφαιναν τόν κόσμο με τίς φωνές και τά γέλια τους.

— Έλα Κωστή, τού φώναξε ένα παιδάκι. Έλα να μπής στην ομάδα μας, χρειαζόμαστε ένα σύντροφο. ‘Ο Κωστής δέν έδωσε άπόκριση. Κοίταξε μονάχα με μιá κλεφτή ματιά τ’ άλλα παιδάκια πού δλόχαρα βούϊζαν τόν άέρα με τά ξεφωνητά τους. Ζήλευε τούτη τήν εύτυχία τους.

Ήταν ένα αδύνατο παιδάκι, ψηλό, με μάτια θαδουλωμένα, μαύρα μαλλιά, χλωμό και κακομοιρασμένο. Σηκώθηκε και μπήκε στην τάξη. Κοίταξε δέν ήταν εκεί. Ήθελε να κλάψη και ντριπόταν έξω πού θά τόν έβλεπαν οί συμμαθητές του. Σωριάστηκε σ’ ένα θρανίο και από τά μάτια του κυλούσαν δάκρυα καφτά άσταμάτητα.

Ζούσε σ’ ένα χαλόσπιτο με τήν μάνα του πού ξενοδούλενε για να συντηρούνται. Πατέρα δέν γνώρισε όπως τ’ άλλα παιδιά. Ένας χοντρός άντρακλας έρχόταν τίς πιό πολλές νύχτες και πλάγιαζε κοντά στην μάνα του. Και πρωί-πρωί σηκωνόταν και έφευγε. Τόν φώναζε θείο. Έτσι τόν έμαθε ή μάνα του. Στην αρχή χαιρόταν πού τόν έβλεπε να μπαίνει. Τόν περίμενε μάλιστα με λαχτάρα, γιατί κάθε φορά, κάτι θά τού έφερνε. Ένα λοκούμι, δυό - τρεις καραμέλες, ένα παιχνιδάκι. Κάποτε όμως, σαν μεγάλωσε πιά κι’ άρχισε να πηγαίνει στο σχολείο, μέσ’ τήν ψυχή του άρχισαν να σχηματίζονται τά πρώτα μαύρα συννεφάκια. Γιατί δέν είχε πατέρα κι’ αδελφάκια όπως όλα τά παιδιά; Κι’ ο θειος τί γύρευε καθημερινά στο σπίτι τους;

Μιά μέρα δέν άντεξε και ρώτησε τή μάνα του με δάκρυα στα μάτια:

— Μαμά δέν έχω μπαμπά; Εφανιάστηκε εκείνη. Δέν περίμενε τούτο τή ρώτημα. Μά τά δόλεψε επίδέξια γρήγορα - γρήγορα.

— Έχεις, χρυσό μου, και σφίγγοντάς τον στην άγκαλιά της τόν φίλησε στα μάγουλα.

— Και πού είναι, μαμά, έπέμεινε τή παιδάκι.

— Μακριά, γιέ μου, στην Άμερική.

— Και τί πήγε, μαμά, να κάμη στην Άμερική;

— Να δουλέψη να κερδίση λεφτά, άγάπη μου, και να γυρίση πίσω... Κι’ ή μάνα δέν άντεξε άλλο, στράφηκε άλλου για να μη φανούν τά μάτια της πού βουρκώσαν.

‘Ο Κωστής άνοιξε τήν σάκκα του, πήρε τή βιβλίο του και κάθησε σε μιá γωνιά να διαβάση. Παράξενο όμως. Δέν καταλάβαινε τί διάβαζε. Ή σκέψη του φτεροκοπούσε άλλου. Σκεφτόταν ένα πατέρα, τόν ζωγράφιζε με τήν φαντασία του μέσ’ τόν νού του, έπλεθε τήν εικόνα του... συλλογιζόταν... και... και...

Έτσι περνούσε ο καιρός, κι’ ο Κωστής με-

γάλωνε. Τόν «θείο» δέν τόν έβλεπε πιά με καλό μάτι. Τήν νύχτα τόν βάζανε να κοιμηθή χωρίς κι’ ύστερα να ξεπλώσουν αυτοί, αφού σβύναν πρώτα τή φώς. Ήταν πιά μεγάλο παιδί. Δέν έπρεπε να τούς βλέπη να παλιοκοπάνε στο κρεβάτι. Μά ο Κωστής πούτρωε τήν ψυχή του ένα σαράκι, ύποκρίνονταν τόν κοιμισμένο, — κι’ αυτό ήταν άρεκτό για να σβύση ή λάμπα και ν’ άρχίσουν τά έρωτικά παιχνιδία τής μάνας του με τόν «θείο» — ενώ έβραζε όλο τή είναι του, κι’ ή καρδιά του χτυπούσε γρήγορα - γρήγορα από τήν άγωνία και τήν ψυχική του άναστάτωση. Άνοιγε τότε τά μάτια του, άνασκηκωνόταν στο κρεβάτι του και προσπαθούσε να διακρίνη μέσ’ τή σκοτάδι. Κι’ αυτό γινόταν τακτικά, όποτε ο χοντρός κύρ-Αντώνης έκαμνε τήν εμφάνισή του, γιατί τόν τελευταίο καιρό άραίωσαν κάπως οί επισκέψεις του. Μιά νύχτα δέν βάσταξε.

— Τί κάνετε, μαμά, με τή θείο; Παλεύετε; Ρώτησε ξαφνικά μέσ’ τή σκοτάδι τής νύχτας εκεί πού τόν νόμιζαν για κοιμισμένο.

— Τόν μπάσταρδο, μουρμούρισε ή μάνα, δέν κοιμάται. Και δίχως να τού δώση άπόκριση ήσύχασαν γρήγορα.

Μιά μέρα σαν σχολάσε ο Κωστής τή μεσημέρι, γύρισε στο σπίτι στενοχωρημένος και με μάτια πεισμένα από τή κλάμα. Τόν ειδη ή μάνα κι’ άνησύχησε. Έξαφνα τήν ρώτησε με φωνή τρεμάμενη:

— Τί θά πη μπάσταρδος, μαμά; Τί να τού άπαντήση; ‘‘Όστε... τή ηξερε πιά...

— Μπάσταρδος... θά πη... και μασώντας τά λόγια της, θά πη... να μην είναι κοντά ο πατέρας σου.

— Λές ψέματα, μαμά, και έβαλε τά κλάματα.

— Θεέ μου..., ψιθύρισε ή μάνα, Θεέ μου... ‘‘Όστε τά ξερεί όλα πιά. Και έβαλε κι’ αυτή τά κλάματα.

Τά ψέματα δέν πιάνανε τόπο. Δέν είχαν τώρα πέραση. Και τά πειράγματα τών μαθητουνιδών στο σχολείο τού ξύπνησαν μέσα του ένα άγριο πάθος. Μισούσε όλο τόν κόσμο. Άπ’ αυτούς έμαθε κι’ όλη τήν αλήθεια, αυτοί τόν πακάριζαν κάθε φορά όταν τύχαινε κανένα μικρομάλλωμα, με όσα άκουαν να λέγονται στο σπίτι από τούς δικούς τους.

Με τή πέρασμα τού χρόνου, ο Κωστής άδυνατίζε ολοένα, γινόταν χλωμός και τά θαδουλωμένα μάτια του κοκκίνιζαν γεμίζοντας αίμα. Ή μάνα του άνησύχησε. Με λίγα λεφτά πού έξασφάλισε από τόν χοντρή της φίλο πήρε τή κτηρινάριο παιδί, μπήκαν ένα πρωί στο αυτοκίνητο και τράβηξαν για τήν πόλη να τή δώ ήνας γιατρός.

* * *

Ή Άλεξάνδρα ήταν ένα όρφανο κορίτσι πού ζούσε με τήν γερόντισσα μάνα της, έξηνητάρα γυναίκα πού τήν συντηρούσε κι’ αυτή ξε-

νοδουλεύοντας. Δούλευε στα κτήματα του μάστρε-Πέτρου κι' ήταν ευχαριστημένη που κατάφερε να τὰ θγάξει πέρα. 'Ο πατέρας της πέθανε με καρχίνο όταν ήταν ακόμη δώδεκα χρόνων. Στην αρχή δούλευε ή μάνα να μεγαλώσει με πολλή στοργή. Μά ήλθε κάποτε ο καιρός που ή γριά μάννα δεν άντεχε άλλο πιά. Ήταν τώρα ή σειρά της. Δέκα όκτώ χρόνων κορίτσι. Στην ηλικία της τ' άλλα κορίτσια παντρεύονται. Αιτή... να παντρευτή; Ποιός την ξπαιρνε χωρίς προίκα, χωρίς τίποτε. 'Ότι είχαν και δεν είχαν ξοδεύτηκε για την ύγεια του συγγωρεμένου.

'Ωστόσο ή κοπέλλα έξακολουθοῦσε να δουλεύη στοῦ μάστρε-Πέτρου. 'Εκεί τὸν γνώρισε τὸν 'Ανέστη, τὸν καινούργιο παραγυιὸ τοῦ ἀφεντικοῦ που τὸν εἶχε φέρει ἀπὸ ἄλλη ἐπαρχία. Φαίνόταν καλὸς καὶ τῆς ἔδειξε μὰ συμπάθεια. 'Ένα χαμόγελο στὴν ἀρχή, μὰ λοξή ματιά, ἔτσι ξεκίνησαν... 'Έπλαθαν ἕνα σωρὸ ὄνειρα μὲ τὴ φαντασία τους. Θὰ παντρεύονται, θ' ἀποκοῦσαν οἰκογένεια, θάκιμαν δικὸ τους νοικοκυριό. Κι' οἱ σχέσεις τους προχωροῦσαν ἀρμονικά, ὥσπου μὰ μέρα ή 'Αλεξάνδρα βρέθηκε πιά — φυσικὸ τὸ ἐπακόλουθο — σ' ἐνδιαφέρουσα κατάσταση.

'Ο 'Ανέστης στενοχωρήθηκε ἀπὸ τοῦτο τὸ ἄγγελμα. Κάτι μυρίστηκε ή κοπέλλα, μὰ κακὸ δὲν ἔβαλε στὸ νοῦ της. Τοῦ μιλοῦσε σὰν πρῶτα. Γιὰ τὸν γάμο τους, τὴν εὐτυχία τους, τὸ νοικοκυριό τους. Τώρα ὅμως δὲν τὴν ἄκουε μὲ πολλή ευχαρίστηση. Σχεδὸν τὴν ἀπόφευγε. Τὰ ψέματα τέλειωσαν πιά. Δὲν σήκωνε ἄλλο παίξε γέλασε. 'Η κοπέλλα ἦταν ἔγκυος. Καὶ ἕνα πρωτὶ, ή 'Αλεξάνδρα μάθαινε πὼς ὁ λεβέντης ἔφυνε, ἀφοῦ εἰσπράξε τὰ μεροκάματά του ἀπὸ τὸν ἀφεντικό.

'Έκλαψε, φώναξε, πῆγε στὸν ἀφεντικό καὶ τοῦ τάπε ὄλα, μὰ τί νὰ τῆς κάμη κι' αὐτός. 'Η ντροπὴ δὲν προοῦσε καὶ νὰ κρυφτῆ πιά. Τὰ σπλάγχνα της φουσκῶναν ὀλοένα. Καὶ τὸ κοινοπολιὸ κατάρρωγε τὰ σωτικά της. Ήταν στιγμὲς πὸ θέλησε ν' αὐτοκτονήσει. Πίστεψε στοὺς ἀνθρώπους καὶ τώρα τὸ πλήρωνε πολὺ ἀκριβά.

—Ντροπίασες τὸ σπίτι μας, ἔκλαιε κι' ή γριά μάννα. Καὶ πέθανε ἀπὸ τὴν λύπη της, λίγες μέρες πρὶν ή κόρη της φέρει στὸ φῶς τῆς μέρας τὸν καρπὸ μᾶς ἀμαρτωλῆς ὥρας.

'Η γέννα ἦταν ὀμαλή, ὀλότεια φυσιολογική. Μόνη, κατὰμονη, χωρίς μάννα, χωρίς ἀδελφὸ, χωρίς πατέρα, δίχα ἀδελφῆ. Μονάχα δύο γειτόνισσες ἀκουσαν τίς φωνές της ὅταν οἱ πόνοι τὴν σφίγγαν καὶ ξεφώνιζε δυνατὰ, τὴν σπλαγχνίστηκαν καὶ ἔτρεξαν νὰ τῆς παρασταθοῦν.

'Έτσι ἔφερε στὸν κόσμον τὸν Κωστή, μὰ μέρα τοῦ Γενάρη, ὅταν ὁ βοριάς πάγωνε τὰ μελίγνια κι' ή γῆς φοροῦσε τὴν ὀλόσπερη της μπλοῦζα, δῶρο τοῦ γέρο - Οὐρανοῦ ποῦθελε νὰ

βλέπη τὴν γριά του νέα κοπέλλα, ὅπως τότε ποῦ τὴν πρωτογνώρισε, χιλιάδες χρόνια τώρα.

* * *

'Εκεῖνο τὸ πρωινὸ τοῦ Μαγιοῦ, ὁ ἥλιος τρεμόπαυε ἀνάμεσα σὲ δυὸ συννεφάκια ποῦ πρόβαλαν στὸ δρόμο του κι' ἀγωνίζονταν νὰ φράξουν τὴν πορεία του πρὸς τὰ νοτισμένα στάχνα τῆς γῆς, τὰ τριαντάφυλλα μὲ τὴν δροσοῦλα τοῦ πρωιοῦ στὰ ροδοπέταλα, τὰ πράσινα χορτάρια μὲ τὰ σαλιγκάρια ποῦ σέρνονταν πιά γιὰ τοὺς μουντοὺς κρυφῶνες τους, καὶ περμιμένοι τώρα τὴν δική του εὐλογία. Μερικὲς ἀχτίδες τρυπῶνον ἀνάμεσά τους καὶ κατῶρθωναν νὰ χαιρετοῦν τ' ἀδελφία τους τὰ μερμήγνια κάτω στῆ γῆ ποῦ τίς πρόσμεναν ἀνυπόμονα.

Τούτη τὴν ὥρα ἕνα ὄχρὸ, κίτρινασμένο παιδί, πάλευε ἀνάμεσα ζωῆς καὶ θανάτου. Στὸ προσκεφάλι του μὰ μάννα μὲ ξέμπλεκα μαλλιά, μὲ μάτια πρσιμένα ἀπὸ τὸ κλάμα, πάλευε κι' αὐτὴ ἀνάμεσα σὲ συναισθήματα ἀγωνίας καὶ φόβου καὶ προσπαθοῦσε νὰ ραγίσει τὰ σύννεφα τῆς ψυχῆς της μὲ λίγες ἀχτίδες ἐλπίδας ποῦ τρεμοπαίζαν μέσα της. 'Όμως τὰ νέφη δὲν ραγίζον εὐκόλα. Πόσο δύσκολο εἶναι μὰ ἀκτίδα ἥλιου νὰ φτάσει στὸν προορισμό της, στὴν κατάλληλη ὥρα!

Καμμιὰ φορὰ τὸ κίτριναίκο παιδί σάλεψε τὰ χεῖλια του, ἔκαμε μὰ ἀγωνιώδη προσπάθεια νὰ πῆ κάτι, μὰ πνίγηκε μέσ' τὴν ἀναγούλα ποῦ τοῦ προκαλοῦσε ὁ πυρετός. 'Έκαμε ἄλλη μὰ προσπάθεια, καὶ μὲ πολὺ κόπο φέλισε: —Μαμὰ, τώρα πιά..., τὰ ματάκια του πλημύρισαν δάκρυα, τώρα πιά δὲν θὰ μὲ φωνάζουν μπάσταρδο. 'Εκεῖνη πνίγηκε στ' ἀναφυλλητὰ.

'Ωστόσο τὸ παιδί ἔκλεισε τὰ μάτια, καὶ ἔγειρε τὸ κεφάλι του γαλήνιο, σὰ νὰ μὴ συνέβαινε τίποτε. 'Ο ὕπνος τῆς λήθης πλαιόνταν στὸ ἤρεμο ἀκίνητό του προσώπακι.

* * *

'Η καμπάνα τοῦ χωριοῦ χτύπησε πένθιμα. Τί ἦταν ἀπάλι τοῦτο τὸ πένθιμο μήνυμά της, ρῶταγαν ἀπορημένοι οἱ χωριῶνοι ὁ ἕνας τὸν ἄλλο.

—'Ο μπάσταρδος πέθανε, δὲν τῶχεις ἀκούσει;

—'Ο Κωστής; Πότε;

—Ποῦ νὰ ξέρω. Τὸν θάβουν σήμερα.

—'Ωστε πέθανε. Θεὸς σχωρέσει τον.

—'Αφρησε μόνους τώρα τὴν 'Αλεξάνδρα καὶ τὸν 'Αντώνη.

—'Ο μπάσταρδος... Κι' ὁ Κωστής πίστευε πὼς οἱ ἀνθρώποι θὰ σεβόντουσαν τὸν αἰώνιο ὕπνον του. Πὼς θὰ τὸν ἀφηναν ἥσυχο, ὅταν θὰ διάβαινε τὸ κατῶφλι αὐτοῦ τοῦ κόσμου.

—'Ο μπάσταρδος... 'Η πονεμένη ψυχούλα του δὲν θὰ ζητὰ τώρα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους δικαίωση.

ΔΙ ΠΑΡΑΛΛΑΓΑΙ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ

..... ή δ' ὀμίλια
πάντων βροτοῖσι γίνεται διδάσκαλος
Εὐριπ. Ἄνδρ. 683-4)

Ἄσπουδαστὴς τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας σήμερον πρέπει a priori νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν του ὅτι θὰ ἀντιμετωπίσῃ πράγματα καὶ καταστάσεις αἱ ὁποῖαι δὲν συμφωνοῦσι μὲ τὰς ιδέας καὶ ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς μας. Καὶ τοῦτο διότι ἡ μυθολογία, προῖόν τῆς φαντασίας, διαφέρει ριζικῶς ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην, προῖόν τοῦ νοῦ. Καὶ εἶναι ἡ ἐπιστήμη, ὄχι ἡ μυθολογία, πὺ χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴν μας.

Εἰδικῶς εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἑλένης, δὲν πρέπει νὰ εἰμεθα προκατειλημμένοι καὶ νὰ νομίζωμεν ὅτι ἦτο ἡ ἀπιστος σύζυγος ἡ ὁποία ἐγκατέλειπε τὸν Μενέλαον διὰ τὴν ἀκολουθήσασιν τὸν Πάριον. Πολὺ δὲ περισσώτερον δὲν πρέπει νὰ τὴν συγκρίνωμεν μὲ τὴν πιτυτὰν Πηνελόπην, ἡ ὁποία ἐπὶ εἴκοσι ἔτη ἐπεριέμενε τὸν Ὀδυσσεῖα νὰ γυρίσῃ εἰς τὴν Ἰθάκην. Δὲν προσπαθῶ νὰ δικαιολογήσω τὴν Ἑλένην. Αὐτὸ ἔχει γίνεαι ἤδη ἀπὸ γνωστοὺς συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος¹. Θέλω μόνον νὰ τονίσω ὅτι ὁ μῦθος τῆς Ἑλένης ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Ὀμήρου ἔχει γίνεαι ἡ πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ποιηταὶ, συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνη ἀντλοῦσι τὸ ὕλικόν των. Ὁ Ἰσοκράτης (Ἑλένη 67) γράφει: «Χωρὶς γὰρ τεχνῶν καὶ φιλοσοφιῶν καὶ τῶν ἄλλων ὀφελειῶν, ἂς ἔχοι τις ἂν εἰς ἐκείνην καὶ τὸν πόλεμον τὸν Τρωϊκὸν ἀνενεγκεῖν, δικαίως ἂν καὶ τοῦ μὴ δουλεῦναι ἡμᾶς τοῖς βαρβάροις Ἑλένην αἰτίαν εἶναι νομίζομεν». Δηλαδή ἡ Ἑλένη, κατὰ τὸν Ἰσοκράτην, ὀφέλησε καὶ πολιτικῶς τὴν Ἑλλάδα (Πορβλ αὐτοῦ Παναθ. 80, Ἑλένη 51). Καὶ ὁ Εὐριπίδης ἔχει τὴν αὐτὴν γνώμην. Εἰς τὴν Ἀνδρομάχην (στ. 68 κ.έ.) γράφει τὰ ἑξῆς:

Ἑλένη δ' ἐμόχθησ' οὐχ ἔκοῦσ' ἀλλ' ἐκ Θεῶν
καὶ τοῦτο πλείστον ὀφέλησεν Ἑλλάδα·
ὄπλων γὰρ ὄντες καὶ μάχης ἀστοχορες
ἔβησαν ἐς τ' ἀνδρείων ἡ δ' ὀμίλια
πάντων βροτοῖσι γίνεται διδάσκαλος.

Καὶ εἶναι δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον πὺ ὁ ἴδιος τραγικὸς ποιητὴς παρουσιάζει τὴν Ἑλένην νὰ λέγῃ ὅτι ὁ γάμος τῆς μὲ τὸν Πάριον ὀφέλησε τὴν Ἑλλάδα. Δι' αὐτὸ λέγει ἡ Ἑλένη, ἔχουσαν με στέφανον ἐπὶ κάρα λαβεῖν (Τρωάδ. 932-937).

Σκοπὸς τοῦ σημειώματος τούτου δὲν εἶναι νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸν χαρακτήρα τῆς Ἑλένης. Πλείστα ἔχουσι λεχθῆ κατ' αὐτῆς· ἄλλα δὲ τόσα ὑπὲρ αὐτῆς. Τὸ σημείωμα αὐτὸ σκοποῦν ἔχει

(1) Εἰδικῶς ἀπὸ τὸν Γοργίαν (Ἐγκώμιον Ἑλένης) καὶ ἀπὸ τὸν Ἰσοκράτη (Ἑλένη). Ἐπίσης ὁ Ὀπίδιος (Ars Amatoria, II 371) γράφει: *Helenam ego crimine solvo.*

νὰ κάμῃ γνωστὴν μίαν παραλλαγὴν τοῦ μύθου τῆς Ἑλένης, ἐντελῶς ἀγνωστον εἰς τοὺς πολλοὺς.

Ἄσ μῦθος τῆς ἀπαγωγῆς τῆς Τυνδαρίδος ἀπὸ τὸν Πάριον, ὅπως ἔχει εἰπωθῆ ἀπὸ τὸν Ὀμηρον, εἶναι πολὺ ἀπλοῦς. Ὁ πρίγκηψ τῆς Τροίας ἀπήγαγε τὴν Ἑλένην καὶ οἱ Ἕλληνες, δεσμευμένοι ἀπὸ τὸν ὄρκον τὸν ὁποῖον ἔδωσαν εἰς τὸν Τυνδάρεων, ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τροίας καὶ μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν κατώρθωσαν νὰ τὴν ἐκπορθήσουν. Ἄλλὰ μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ὁ μῦθος διεπλατύνθη καὶ πολλὰ νέα στοιχεῖα προσετέθησαν εἰς αὐτόν. Ἡ ἀφίξις τοῦ Πάριδος εἰς τὴν Σπάρτην ἐδικαιολογήθη ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν μυθολογίαν, ἡ ὁποία ἐδημιούργησε τὴν ἱστορίαν τοῦ Μήλου τῆς ἑίδως, τὴν ἄμιλλαν τῶν τριῶν θεῶν, Ἀφροδίτης, Ἥρας καὶ Ἀθηνᾶς, τὴν κρίσιν τοῦ Πάριδος² καὶ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς Ἀφροδίτης πρὸς τὸν Πάριον σχετικῶς μὲ τὴν Ἑλένην³.

Ἐτσι ὁ Πάριος ἔφθασεν εἰς τὴν Σπάρτην, μὲ τὸν στόλον, τὸν ὁποῖον κατεσκευάσεν ὁ Φερεκλῆς, καὶ ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Μενελάου⁴. Ὄταν ἀργότερα ὁ Μενέλαος μετέβη εἰς τὴν

(2) Ἡ κρίσις τοῦ Πάριδος ἦτο ἐπίσης γνωστὴ εἰς τὸν Ὀμηρον (Ἰλ. Ω 28 κ.έ.). Δυστυχῶς δὲν μᾶς δίδει λεπτομερείας. Τὸ μῆλον καὶ ἡ Ἔρις εἶναι δύο στοιχεῖα τὰ ὁποῖα προσετέθησαν εἰς μεταγενεστέρους χρόνους. Τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Hyginus (Fabula 92). Τὸ δεύτερον, πολὺ ἐνωρίτερον, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς συγγραφῆς τῶν Κυπρίων Ἐπῶν, διότι ἐκεῖ ἀπαντᾶται διὰ πρῶτην φοράν (ἀπόσπασμα 1).

(3) Ὁ Ἰσοκράτης (Ἑλένη 43) πιστεύει ὅτι ὁ Πάριος ἀπήγαγε τὴν Ἑλένην διότι ἠθέλεε ὅπως τὰ παιδιὰ του «μὴ μόνον πρὸς πατρός ἀλλὰ καὶ πρὸς μητρός ἀπὸ Διὸς ἔσσονται γεγονότες». Ἀντιθέτως ὁ Ἡρόδοτος (1.3) πιστεύει ὅτι ὁ Πάριος ἀρπάξων τὴν Ἑλένην δὲν διανοήθη ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἐξεστράτευον κατὰ τῆς Τροίας, διότι εἶχε προηγηθῆ ἡ κατὰ κάποιον τρόπον ἀπαγωγή τῆς Μηδείας ὑπὸ τοῦ Ἰάσονος χωρὶς οἱ Ἀσῖαται νὰ ἐκστρατεύουν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

(4) Ἡ Ἑλληνικὴ φαντασία δὲν ἠμποροῦσε παρά νὰ δικαιολογήσῃ διατὶ ὁ Μενέλαος ἐφιλοξενεῖ τὸν Πάριον. Κατὰ ἕνα χρῆσμον (Park - Wormell, The delphic oracle, τόμ. 2 ἀρ. 405ῆ) ὁ Μενέλαος εἶχε κάποτε μεταβῆ εἰς τὴν Τροίαν διὰ νὰ τιμῆσῃ τοὺς τάφους δύο ἡρώων, τοῦ Λύκου καὶ τοῦ Χιμαῖρου. Ἐκεῖ ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐτσι ὅταν ὁ τελευταῖος ἐπεσκέφθη τὴν Σπάρτην, πολὺ φυσικῶς ἔγινε φιλοξενοῦμενος τοῦ ξανθοῦ Μενελάου.

Κρήτην (εἰς τὴν Πύλον συμφώνως πρὸς τὸν Daretis κεφ. 10) ὁ Πάρις ἐπωφελούμενος τῆς ἀπουσίας τοῦ οἰκοδεσπότου ἔπεισε τὴν Ἑλένην νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν Τροίαν⁵.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν των ὁμοῦ ἀπὸ τὴν Σπάρτην ἢ Ἦρα, μία τῶν ἡττηθειῶν θεῶν, ἔστειλε κατ' αὐτῶν μίαν τρομερὰν τρικυμίαν ἢ ὁποία τοὺς ἔφερε εἰς τὴν Σιδῶνα, Φοινίκην καὶ Κύπρον. Αἱ περιπέτεαι τοῦ Πάριδος καὶ τῆς Ἑλένης φαίνεται ὅτι ἦσαν γνωσταὶ καὶ εἰς τὸν Ὀμηρον (Ἰλ. Ζ, στίχ. 289 κ. ἔ.). Ἐπομένως ὁ μεγάλος ἐπικός θὰ ἐγνώριζε καὶ τὰ τῆς ἐπισκέψεως καὶ παραμονῆς τοῦ ζεύγους εἰς τὴν Αἴγυπτον. Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ συλλογισμὸς τοῦ Hoff (De mytho Helenae euripideas, σελ. 6): Paris secundum Hemerum venit Sidonem: Sidon urbs Phoeniciae: Phoenicia pars Syriae: Syria autem affinis Aegypto: ergo Paridem in Aegyptum venisse, non latuit Homerum. Ὁ συλλογισμὸς αὐτὸς τοῦ Hoff ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ὀμηρος εἰς τὴν Ὀδύσειαν μᾶς παρουσιάζει τὸν Πάριον καὶ τὴν Ἑλένην περιπλανωμένους εἰς τὴν Αἴγυπτον. Κατὰ τὴν Ὀδύσειαν τὸ ζεῦγος ἐφιλοξενήθη ἀπὸ τὸν Αἰγύπτιον Βασιλέα (δ' στίχ. 126 κ. ἔ.). Ἡ Ἑλένη ἔμαθε τὴν τέχνην τῶν φαρυμάκων ἀπὸ τὴν Πολύδαμναν, τὴν βασίλισσαν τῆς Αἰγύπτου (αὐτοῦ στίχ. 22 κ. ἔ., ποθλ Αἰλιανοῦ. Περί Ζῶων Ἰδιότητος 9.21). Ὁ Μενέλαος ἐξηπάτησε τὸν Πρωτέα, θαλάσσιον θεόν, μαθὼν ἀπὸ αὐτὸν διὰ τὸ μέλλον του καὶ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν Σπάρτην (αὐτοῦ στίχ. 351 κ. ἔ.). Ὁ Ὀμηρος ὁμοῦ τοποθετεῖ ὅλα αὐτὰ τὰ γεγονότα μετὰ τὸν Τρωϊκὸν Πόλεμον καὶ οὐχὶ πρὸ αὐτοῦ. Πάντως, ἀνεξαρτήτως τῆς χρονικῆς ταύτης τοποθετήσεως, ἀξιοσημειωτὸν εἶναι ὅτι καὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς προσεπάθησαν νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐγνώριζε διὰ τὴν παραμονὴν τῆς Ἑλένης εἰς τὴν Αἴγυπτον (Ἡρόδοτος, 2. 116—117, Χρυσόστομος XI, 135 κ. ἔ.). Τὰ Κύπρια ἔτη φάσκουν καὶ ἀντιφάσκουν ὡς πρὸς τὰς περιπλανήσεις αὐτὰς τοῦ Πάριδος καὶ τῆς Ἑλένης. Κατὰ ἓνα ἀπόσπασμα (ἀρ. 1) ἢ Ἦρα ἔστειλε τὴν τρικυμίαν καὶ ἔτσι ἐγένετο ἡ αἰτία ὄλων αὐτῶν τῶν περιπλανήσεων. Κατὰ ἓνα ἄλλο ἀπόσπασμα (ἀρ. 10) ὁ Πάρις ἔφθασε εἰς τὴν Τροίαν τορεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἀπαγωγήν τῆς Ἑλένης. Φαίνεται ὁμοῦ ὅτι ὁ Πρόκλος καὶ ὁ Ἡρόδοτος, οἱ ὁποῖοι μᾶς δίδουν τὰς ἀντιφατικὰς αὐτὰς πληροφορίας, εἶχον πρὸ αὐτῶν διαφορετικὴν ἔκδοσιν τῶν Κυπρίων (ιδ. Frazer, Apollodorus Bibl., vol. II 124 note 2).

(5) Ἡ μαρτυρία αὕτη τὴν ὁποῖαν εὐρίσκομεν εἰς πλείστους συγγραφεῖς (Ἀπολλόδωρος Ἐπιτ. 3. 3, Κύπρια ἀπ. 1, Τζέτζης Προοίμ. 91 κ. ἔ., Πτολεμαῖος 4, Δ. Χρυσόστομος LXI, 2, Daretis κεφ. 11. κλπ.) εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετος τῆς γνωστῆς μαρτυρίας ὅτι ὁ Πάρις ἀπήγαγε τὴν Ἑλένην.

Ἐπιτ. 3. 3, Κύπρια ἀπ. 1, Τζέτζης Προοίμ. 91 κ. ἔ., Πτολεμαῖος 4, Δ. Χρυσόστομος LXI, 2, Daretis κεφ. 11. κλπ.) εἶναι ἐντελῶς ἀντίθετος τῆς γνωστῆς μαρτυρίας ὅτι ὁ Πάρις ἀπήγαγε τὴν Ἑλένην νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ, δὲν ἀμφισβητεῖται ὑπὸ οὐδενὸς ἀρχαίου συγγραφεῖος. Ὑπάρχουν ὁμοῦ ἀντιρρήσεις ἀν πραγματικῶς ὁ Πάρις ὡδήγησε τὴν Ἑλένην εἰς Τροίαν. Ἐδῶ εὐρισκόμεθα ἀντιμέτωποι μὲ μίαν ἄγνωστον εἰς τοὺς πολλοὺς παραλλαγὴν τοῦ μύθου τῆς Ἑλένης, ἢ ὁποία παρουσιάζει ἐξαιρετικὸν ἐνδιαφέρον, καὶ ἢ ὁποία εἶναι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετος πρὸς τὴν Ὀμηρικὴν παραλλαγὴν. Ἐξ ὅσων δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν πρῶτος ὁ Σητσίχορος ἠρνήθη νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ Ἑλένη ἔφθασεν εἰς τὴν Τροίαν. Ἡ περίφημος Παλινοψία τοῦ ἀρχίζει ὡς ἑξῆς:

μάτας εἶπον· μέτεμ δ' ἐφ' ἕτερον προοίμιον.
οὐκ ἔστ' ἔτμος λόγος οὗτος
οὐδ' ἔθας ἐν ναυσὶν εὐσέλμοις
οὐδ' ἴκεο Πέργαμα Τροίας.

Κατ' αὐτὸν ὄχι ἡ Ἑλένη ἀλλὰ τὸ εἶδωλον αὐτῆς ὡδηγήθη ὑπὸ τοῦ Πάριδος εἰς τὸ Ἰλιόν. Συγκεκριμένως ἀπὸ τὸν σχολιαστὴν τοῦ Αἰλ. Ἀριστείδου (Σχόλια Παναθ. σελ. 226 C) μανθάνομεν τὰ ἑξῆς: Εἰς Σητσίχορον αἰνίτεδρος ἐπὶ ταύτης τῆς νησου τῆς Φάρου ἀφηρέθη παρὰ τοῦ Πρωτέως τὴν Ἑλένην καὶ εἶδωλον ἐδέξατο.... Σητσίχορος ἐν τῇ ποιῆσει λέγει, ὡς ἠρπακὸς τὴν Ἑλένην Ἀλέξανδρος καὶ διὰ τῆς Φάρου ἐρχόμενος ἀφηρέθη μὲν ταύτην παρὰ Πρωτέως, ἔλαβε δὲ ἐν πίνακι τὸ εἶδωλον αὐτῆς γεγραμμένον, ἵνα δρῶν παραμυθοῖτο τὸν αὐτοῦ ἔρωτα.

Ἔτσι κατὰ τὴν παραλλαγὴν αὕτην τοῦ μύθου ἡ Ἑλένη οὐδέποτε μετέβη εἰς τὴν Τροίαν. Ὁ δὲ Τρωϊκὸς πόλεμος ἔγινεν μόνον διὰ ἓνα φάντασμα, διὰ τὸ εἶδωλον τῆς Ἑλένης: ὥσπερ τὸ τῆς Ἑλένης εἶδωλον ὑπὸ τῶν ἐν Τροίᾳ Σητσίχορος φησὶ γενέσθαι περιμάχητον ἀγνοία τοῦ ἀληθοῦς (Πλάτων, Πολιτεία σελ. 586B).

Ποῦ εὐρίσκειτο ἡ πραγματικὴ Ἑλένη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου; Ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα τῶν ἔργων τοῦ Σητσίχορου τίποτε δὲν εἶναι βέβαιον. Ὁ Σχολιαστὴς ὁμοῦ τοῦ Ἀριστείδου, ὅπως εἶδομεν, ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἑλένη ἀφηρέθη ἀπὸ τὸν Πάριον εἰς τὴν νῆσον Φάρου, εὐρισκομένην εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Αἰγύπτου. Ἐξ αὐτοῦ δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ Σητσίχορος ἐπίστευεν ὅτι ἡ Ἑλένη ἔμεινε εἰς τὴν Αἴγυπτον. Μὲ τὴν ἄποψιν αὕτην συμφωνεῖ ἀπολύτως καὶ ὁ Ἡρόδοτος, στήριζον τὴν γνώμην του εἰς τοὺς ἑξῆς λόγους (Ἱστορ. 2.12): (A) Ὁ ἴδιος εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου ὅτι θύαν οἱ Ἕλληνες ἔφθασαν εἰς τὴν Τροίαν ἔστειλαν πρεσβείαν πρὸς τοὺς Τρῶας ζητοῦντες τὴν Ἑλένην καὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς ἑ. Οἱ Τρῶες ἀπήνησαν

(6) Ἰδ. Ἰλ. Γ 205 κ. ἔ., Λ 123 κ. ἔ., Βακχυλίδου Διθ. 10, Πλουτάρχου Ἠθικ. 174 C., Ὁσίθ. Μετ. XIII, 196 κ. ἔ.

ες αυτούς ότι ή 'Ελένη εύρισκετο εις την Αίγυπτον. Έτσι οι Έλληνες, μη πιστεύσαντες τους Τρῶας συνέχισαν τὸν πόλεμον καὶ ἐληλάτησαν τὴν Τροίαν 7. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ὁ Μενέλαος παρ' ἑλας τὰς ἐρεῦνας του δὲν εὔρε τὴν γυναῖκα του. Τότε ἐνεθυμήθη τοὺς λόγους τῶν Τρῶων καὶ ἔσπευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον 8. (Β) Ἐὰν ἡ 'Ελένη ἦτο πράγματι εἰς τὴν Τροίαν δὲν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία ὅτι ὁ Πριάμος καὶ οἱ Τρῶες θὰ τὴν ἀπέδιδαν εἰς τοὺς Έλληνας, διότι δὲν ἦσαν τόσο ἀνόητοι ὥστε νὰ ἐκθέσουν ἑαυτοὺς καὶ τὴν πατρίδα των εἰς κίνδυνον, πρὸς χάριν τοῦ Πάριδος (Πρόβλ 'Ιλ. Γ 159—60). Καὶ ἂν ἠρνοῦντο εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν ἔδιδαν πίσω ἀργότερον, ὅταν ἔβλεπον πολλοὺς Τρῶας ἀποθνήσκοντας. (Γ) Καὶ ἂν ἀκόμη ἡ 'Ελένη ἦτο σύζυγος τοῦ Πριάμου, ὁ συνετὸς ἀρχηγὸς τῶν Τρῶων θὰ τὴν ἐστελλε πίσω εἰς τοὺς Έλληνας (Πρόβλ 'Ιλ. Γ 159 κ.έ. (Δ) Ὁ Πάρις δὲν εἶχε καμμίαν δύναμιν ὥστε νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Τρῶας ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποδώσουν τὴν 'Ελένην.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω γίνεται ἀντιληπτὸν ὅτι ὑπάρχουσι δύο παραλλαγὰι τοῦ μύθου τῆς 'Ελένης. Ἡ πρώτη, ἡ Ὀμηρικὴ καὶ γενικώτερον τοῦ ἐπικοῦ κύκλου, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ πλέον γνωστὴ. Κατ' αὐτὴν ἡ 'Ελένη ἠκολούθησε τὸν Πάριον εἰς τὴν Τροίαν, ἔγινεν ἡ ἄπιστος σύζυγος καὶ προκάλεσε τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον.

(7) Ἀντιθέτως ὁ Φιλόστρατος (Τὰ Ές Ἀπολ. Τυανέα 4, 16) παραθέτει ὅτι οἱ Έλληνες ἐπίστευσαν μὲν τοὺς Τρῶας, ἐληλάτησαν ὅμως τὴν Τροίαν «ὡς μὴ αἰσχυρῶς ἀπέλθοιεν».

(8) Ὁ Πλούταρχος ('Ηθ. 857 Α—Β) θεωρεῖ τὸν ἰσχυρισμὸν αὐτὸν τοῦ Ἡροδότου ἀνοήσιαν καὶ ἀποκαλεῖ τὸν Πατέρα τῆς Ἱστορίας «Φιλοβάραρον».

Ἡ δευτέρα ἡ τοῦ Στησιχόρου — Ἡροδότου κατ' αὐτὴν ἡ 'Ελένη οὐδέποτε μετέβη εἰς τὸ Ἴλιον καὶ πολὺ περισσότερον οὐδέποτε ἠπάτησε τὸν ἄνδρα τῆς. Τὴν τελευταίαν αὐτὴν παραλλαγὴν ἠκολούθησεν ὁ τραγικὸς ποιητὴς Εὐριπίδης 9 εἰς τὸ ἐνδιαφέρον καὶ εὐχάριστον ἔργον του «'Ελένη» 10. Καὶ ἐνῶ τὸ σημεῖωμα τοῦτο ἐνδιαφέρει γενικῶς τὸν μελετητὴν τῆς ἀρχαίας μας μυθολογίας, εἶναι εἰδικῶς χρήσιμον διὰ τὸν ἀναγνώστην τῆς «'Ελένης» τοῦ Εὐριπίδου, διότι θὰ τὸν βοηθήσῃ νὰ ἀντιληφθῇ ἐξ ἀρχῆς περὶ τινοσ πρόκειται.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΑΤΤΙΚΗΣ

(9) Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα γράφει ὁ Εὐστάθιος (Σχόλια 'Ιλ. Γ, 3 σελ. 379_ 301: Διαφωνίας πολλῆς γενομένης τοῖς παλαιοῖς ἐπὶ τοῖς κατὰ τὴν 'Ελένην, Ὀμηρος μὲν καὶ οἱ συμφωνοῦντες αὐτῷ ἱστοροῦσι περὶ αὐτῆς ὅσα οἶδαμε. Ἐτεροι δὲ οὐ τὴν 'Ελένην αὐτὴν, εἰδῶλον δὲ αὐτῆς εἰς Τροίαν ἀχθῆναι φάμενοι, ὡς ἐν σκιαμαχίᾳ τὰ Τρωικὰ φαντάζονται. Τούτων εἰς ὧν καὶ Ἡρόδοτος ἀρέσκεται μὴ εἶναι τὴν 'Ελένην ἐν Τροίᾳ — ἀρέσκεται δὲ καὶ Εὐριπίδης οὕτως ἱστορεῖν, ὡς τὸ κατ' αὐτὸν δρᾶμα ἡ 'Ελένη δηλοῖ. Πρόβλ. Τζέτζης, Προμηρικὰ, στίχ. 147 κ.έ.

(10) Τὸ ἔργον αὐτὸ τοῦ Εὐριπίδου, μὲ τὸ ὁποῖον ἐλπίζομεν νὰ ἀσχοληθῶμεν εἰς προσεχῆς ἄρθρον μας, κατ' ὄνομα μόνον ὀνομάζεται τραγωδία. Στὴν οὐσίαν εἶναι μίᾳ ρομαντικῆ ἱστορία δύο ἔραστων οἱ ὁποῖοι, κατ' ἀπόφασιν τῆς τύχης, ἀποχωρίζονται καὶ εἰς τὸ τέλος εὐρίσκει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ἐπέρχεται ἡ ἀναγνώρισις καὶ ζοῦν εἰς τὸ μέλλον εὐτυχισμένοι. Ἀκριβῶς τοῦ ἰδίου τύπου ὁπως αἱ ρομαντικὰ ἱστορία τοῦ Ἀχ. Τατίου, Ἡλιοδώρου, Χαρίτανος, κλπ. Ἴδὲ τὴν διδακτορικὴν μας διατριβὴν, Euripides' Helen and the Romance - tradition.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ *

Χῶρος ἱερὸς ὁ ποὺ χαλκεύει
τῆς διδαχῆς τὴν ἀρετὴ:
ἑλληνικὸς ρυθμὸς καὶ μέτρο
καὶ μιὰ λατρεία Χριστοῦ λιτή.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

* Μελοποιήθηκε πολυφωνικὰ ἀπὸ τὸν Γιάνκο Μιχαηλίδη κι' ἔχει ἐκτελεσθῆ γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἐορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν 1962.

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Ν' ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΘΗ Η ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ

Έπανελημμένα οί στήλες του περιοδικού αυτού έχουν προειδοποιήσει για τις δυσάρεστες επιπτώσεις που μπορούν να σημειωθούν από την προπαγάνδα, που, υπό το ένδυμα του φιλελληνικού ή της «καλοπροαίρετης» πνευματικής προσφοράς, άρχισε να ασκήται από διάφορες πλευρές. Νομίζομεν πως οί πνευματικοί άνθρωποι του τόπου, που πρέπει ασφαλώς να διατηρούν έντονη τή συναίσθηση της ευθύνης έναντι του λαού μας και των πολιτιστικών κι' εθνικών προσανατολισμών του, έχουν χρέος να προβάλλουν άπορασιςτική αντίσταση και ν' αποδυθούν σε φωτισμένες πρωτοβουλίες που θα βοηθήσουν στο ξεκαθάρισμα των πραγμάτων. Γιατί, στίς κρίσιμες αυτές ώρες της ανασύνταξης και των αναζητήσεων είναι απαραίδεκτη ή όποια διακριτική άνοχη των όσων άπεργάζονται τεχνηέντως την πλαστογράφηση και τή σύγχυση — και προπαντός στον τομέα της εθνικής μας ιστορίας και των δεδομένων της πνευματικής μας παράδοσης. Ή Κύπρος δέν είναι νοητό να δίνη την έντύπωση άφρακτου χωραφιού όπου μπορεί να άλωνίξη ό όποιοσδήποτε άνεξέλεγκτα. Έδω είν' ένας βασανισμένος αλλά περήφανος κόσμος που για τήν υπόθεση της ανθρωπίνης τιμής, και μόνο, προχθές ακόμα άναρριχήθηκε με τήν εκούσια θυσία του τόν πύ σκληρό Γολγοθά. Και τó ξερόμε δά, πως ό,τι τόν κράτησε στα τρείς χιλιάδες χρόνια της ζωής του δέν ήταν παρά ή άξιοπρέπείά του που δούλευε άκατάπαντα τó έπος της άντοχής και των όνειρων του. Συνεπώς, δέν μπορεί σήμερα να μένουν περιθώρια για πνευματικούς άκροβατισμούς που φαλκιδεύουν τήν εθνική άλήθεια και τραυματίζουν τήν περηφάνεια του λαού μας. Στο κάτω κάτω πρέπει να άντιληφθοϋμε πως οί έπαυξημένες ελληνικές ευθύνες μας, λόγω άκριβώς της άκριτικής μας ιοποθέτησης, είναι καιρός να μάς καταστήσουν προσηκτικούς έναντι των κάθε λογής προπαγανδιστικών επιθέσεων.

Τις προάλλες έγνώσθη πως σε κάποια πνευματική συγκέντρωση Ξένος έπίσημος, μιλώντας για τήν λογοτεχνία της πατρίδος του, έθεσε έμμεσα θέμα Μακεδονίας — ίσως μέσα στα πλαίσια μιάς γενικότερης πολιτικής που άρχισε και πάλιν, τελευταία, να προωθήται. Άν τουτο άληθειή, δέν μπορεί παρά μόνάχα σαν πρόκληση να χαρακτηρισθί. Όμως, άκριβώς γι' αυτό πρέπει ν' άντικρισθί με θάρρος και να ξεκαθαρισθί μιά για πάντα πως τέτιου εί-

δους ιστορίες δέν έχει διάθεση να τις δεχτή παθητικά ό έλληνισμός της Κύπρου.

Τις ιδέες δέν τις φοβόμαστε — αντίθετα τις έπιζητούμε και τις χαϊρόμαστε. Γιατί ή κίνηση των ιδεών ζυμώνει και διαμορφώνει. Όμως, όλα αυτά δέν είναι ιδέες, μα άπόψεις σκόπμες που προσχεδιασμένα και μεθοδικά άποβλέπουν στη δημιουργία καταστάσεων έξυπηρετικών ώρισμένων πολιτικών σκοπών, που ασφαλώς δέν είναι για τó δικό μας συμφέρον. Και είναι μόνάχα προς τις άπόψεις αυτές που πρέπει να δοθί έντιμα άλλα και με σθένος ή πνευματική μας μάχη.

ΦΡΙΞΟΣ Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΑΓΩΝΙΑ

Όρες-ώρες πάνουμε μέσα μας κάποιες βασανιστικές σκέψεις, που έρχονται και πεισμονα θέλουν να μάς συνθλίψουν με τήν παρουσία τους. Τοϋτο ιδίως γίνεται σαν ό χρόνος φθάσει σ' ώρισμένες θεμελιακές γιορτές που αποτελούν σταθμούς για τόν άνθρωπο. Όχι μόνον τόν χριστιανό άνθρωπο, άλλα τόν κάθε άνθρωπο, σ' όποια φυλή και σ' όποιο θρησκεισμα κι' άν άνήκει.

Άπό τά πανάρχαια χρόνια, όταν φάνηκε στον πλανήτη μας ό άνθρωπος, οί γιορτές και οί τελετές ήταν κάτι απαραίτητο γι' αυτόν. Ή ανάγκη της έξευμενίσσεως των άγνώστων θεών, των σκοτεινών δυνάμεων που κινούσαν τόν κόσμο, δημιουργησαν τις εκδηλώσεις εκείνες που μέσα στην άμείλικτη και σταθερά πορεία του χρόνου προς τόν άφανισμό, προσπαθούσαν να δώσουν νόημα και σκοπό στη ζωή του κάθε ανθρώπου.

Ή ανάγκη ή θεμελιακή του ανθρώπου να στηριχθεί κάπου για να δικαιώσει τήν ύπαρξή του, γεννήθηκε και αναπτύχθηκε από τις πρώτες μέρες που έμφανίστηκε στη Γη.

Οί θεότητες που πίστευε άλλαξαν διαδοχικά, για να φθάσει στη λατρεία του Θεανθρώπου. Ό Θεός της άγάπης ήταν πιά ανάγκη για τόν άνθρωπο. Γιατί τοϋδωσε τις δυνατότητες για τήν τελειοποίησή του, τήν ήθική και πνευματική του ολοκλήρωση, και στήριξε τήν ύπαρξή του μέσα στον χρόνο.

Ή σύντομη ζωή του Θεανθρώπου με τήν γέννησή του, τήν διδασκαλία του, τή Σταύρωση του και τήν κορύφωση της άγωνίας και του πάθους στο Σταυρό και τέλος τήν Άνάστασή του, είναι μιά σειρά από συγκλονιστικά γεγονότα που άγγίζουν τήν ουσία του ανθρώ-

που, την τραγικότητα και τὸ μεγαλεῖον τῆς θέσεώς του. Καὶ ἡ θρησκεία τοῦτη διαδόθηκε γλῆγορα γιατί ἔφερε ἀπὸ κοντά, ζεστά, κείνο πού περιμενε χρόνια ὁ ἄνθρωπος. Τὴν ἠθική του καλλιτέρευσε, τὴ δικαίωσή του μέσα στὸ χρόνο, τὴν πραγματικὴ ἔννοια τῆς ὑπαρξῆς του, τὸν σκοπὸ πούχει ἡ παρουσία του στὸν κόσμο. Γέννησε στὸν ἄνθρωπο βαθειὰ μέσα στὴ ψυχὴ του τὴν ἀγάπη καὶ τὸν σεβασμὸ γιὰ τὸν συνάνθρωπό του, ταῦτόχρονα δὲ ὁ πόνος, — ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ δὲν ἦταν τίποτα ἄλλο παρὰ ἓνας συνεχῆς πόνος — τοῦδειξε τὴν ἀσημαντότητά του μέσα στὸ χρόνο.

Ἡ ἀγωνία τῆς ἠθικῆς τελειότητας γεννήθηκε ἀπὸ τότε πού φάνηκε ὁ Χριστιανισμός. Καὶ πάνω σ' αὐτὴν τὴν ἠθικὴ ἀγωνία στηρίχθηκε καὶ ἀναπτύχθηκε ἓνας καινούργιος Ἀνθρωπισμός.

Γεννάται ὅμως αὐτόματα τὸ ἐρώτημα: Γίνηκε ὁ ἄνθρωπος καλλίτερος, εὐτυχέστερος ἀπὸ τοῦτη τὴν ἱστορικὴ πράγματι μεταβολή; Δὲν μπορούμε ν' ἀπαντήσουμε. Κεῖνο ὅμως πού βγαίνει καθαρὰ εἶναι πῶς, ἴσως, ὁ σκοπὸς τῆς ὑπαρξῆς μας νᾶναι ν' ἀνιχνεύουμε πὺ βαθειὰ αὐτὴ τὴν ὑπαρξὴ μας γιὰ νὰ νιώθουμε πὺ δυνατό τὸν πόνο. Πράγματι ὁ Χριστιανισμὸς μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Θεανθρώπου ἔδωσε στὴν ἀνθρωπότητα μιὰ καινούργια μορφή ἀγωνίας καὶ πόνου.

Τοῦτος, ἄλλωστε, δὲν εἶναι κ' ὁ σκοπὸς τῶν ἑορτῶν; Νὰ μᾶς τονίσουν καὶ ὑπογραμμίσουν τὴν εὐθύνη μας μέσα στὴ ζωή; Νὰ σταματοῦμε γιὰ λίγο ἀπὸ τὶς πεζὲς ἀνάγκες τῆς, ἀπὸ τὴν ρουτίνα τῆς καθημερινότητος, ἀπὸ τὸ ἄγχος καὶ τὴν ἀγωνία τῆς καὶ νὰ βλέπουμε πὺ καθαρὰ τὰ σημεῖα τῆς παρουσίας μας στὴ ζωή. Ἀπὸ τοῦτη ὅμως τὴν παρατήρηση πάντα βγαίνουμε κερδιζόμενοι: πὺ καθαίρει καὶ πὺ γνήσιοι, ἀνανεωμένοι καὶ μὲ μιὰ τόνωση γιὰ τὴν περαιτέρω πορεία μας στὸ χρόνο.

Δὲν ξερούμε, ἀλλὰ στὶς μέρες τοῦτες τῶν ἑορτῶν ὁ κόσμος στὰ μάτια μας παίρνει ἄλλη ὄψη, δὲν ἔχει τὴ συνηθισμένη του μορφή. Ὅχι μόνον γιατί ἀπὸ τὴν πίεση τῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς περιμένουμε νέα γεγονότα καὶ καινούργιες μεταβολὲς στὴ ζωὴ μας, πού βρίσκονται ἀκόμα στὸ στάδιο τῆς ἐλπίδας, καὶ τῆς προσμονῆς, ἀλλὰ μᾶς ἔρχεται καὶ μιὰ παράξενη γείση ἀπὸ κόσμους ἄλλους, μακρινούς.

Τὸ γεγονὸς πὺς ὁ χρόνος κυλάει πάντα ἀβίαστα, χωρὶς νὰ συμμετέχη στοὺς δικούς μας καύμους καὶ στὶς δικές μας χαρὲς, μᾶς δίδει ἓνα αἶσθημα περιφρόνησης. Τὸ ξετύλιγμά του τὸ ἀργό, ἀλλὰ τὸ τόσο σταθερὸ πού μᾶς φέρνει στὸ τέμα τῆς ζωῆς, τὸ νῆμα πού μικραίνει καὶ πού εἶναι ἔτοιμο νὰ σπάσει, μᾶς γεννάει συναισθήματα ἐντελῶς ξεχωρα.

Παρ' ὅλα αὐτά, στὶς μέρες τοῦτες, ὁ ἄνθρωπος βάλθηκε μ' ὅλη τὴ δεξιότητά του νὰ μειώσῃ τὴν πραγματικὴ σημασία τῶν ἑορτῶν. Καὶ τοῦτο γιὰ νὰ ξεφύγῃ τῆς κατακραυγῆς πού θ' ἀρχόταν ἀπὸ μέσα του. Βάλθηκε νὰ δώσῃ ὅσο πὺ πολὺ πανηγυρικὸ τόνο στὶς ἐκ-

δηλώσεις του. Ἡ χαρούμενη ὄψη πού παίρνουν οἱ δρόμοι, ὁ γελαστὸς διάκοσμός τους, οἱ φωτεινὲς ἀνταγωνίες τῶν διαφημίσεων, οἱ βιτρίνες μὲ τὶς φανταχτερὲς λάμπες τους, ὅλα τοῦτα θέλουν νὰ μᾶς κάμουν νὰ ξεχάσουμε πὺς κονταίνει ὅλο καὶ συνεχῶς ὁ δρόμος τῆς ζωῆς μας. Γιὰ νὰ κρύψῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν κενότητα του, νὰ ξεχάσῃ τὴν μηδαμινότητά του σφίστηκε ὅ,τι πὺ παράξενο μπορούσε νὰ βρεῖ. Ὁ χρόνος τὸν συνθλίβει καὶ κείνος προσπαθεῖ ν' ἀποτινάξῃ τοῦτο τὸν ζυγὸ, ἐπινοώντας ὅλο καὶ πὺ φοδερά παιχνίδια. Τοῦτο, κοντὰ στὴν παυοργία πού διαθέτει ὁ ἄνθρωπος, δείχνει καὶ μιὰ ἠθικὴ του ἀντίσταση πρὸς τὸ χρόνο. Μιὰ ἀξιοθαύμαστη, ἠρωϊκὴ, πεισματὰ — γιατί νὰ τὸ κρύψουμε — ἀντίσταση, ἓνα ἀνταγωνισμὸ, μιὰ διαρκὴ ἀντίθεση ζωῆς καὶ θανάτου.

Τοῦτος ὁ ἀνταγωνισμὸς γιὰ τὴν κατάφαση τῆς ζωῆς, πού ἐκδηλώνεται μὲ κάθε τρόπο καὶ πού τὸν συναντοῦμε σ' ὅλη τὴ μακρὰ ἱστορικὴ πορεία τοῦ ἀνθρώπου, στὴν ἐποχὴ μας παίρνει ἓνα τόνο διαφορετικὸ. Γιὰτὶ μὲ τὴν πρόοδο πύχει ἐπιτευχθεῖ, μὲ τὴν μόρφωση πού ἀρχίζει νὰ γίνῃται κτῆμα ὄλων μας, ὅλα τὰ προβλήματα πού ἀπασχολοῦν τὸν ἄνθρωπο ἀρχίζουν καὶ σ' ἄλλους λίγο, σ' ἄλλους πολὺ νὰ παίρνουν τὴν θέση τους μέσα στὴ συνείδησή τους. Οἱ δοξίζοντες οἱ πνευματικοὶ εὐρύνονται, οἱ ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων σιγά-σιγά θερμαίνονται ὅλο καὶ περισσότερο καὶ ἡ πνοὴ τῆς ἀγάπης εἶναι νὰ τυλίξῃ ὅλο τὸν κόσμο.

Αὐτὸ τὸ ἀγκάλιασμα ὄλων τῶν ἀνθρώπων τῆς Γῆς πού ἀρχισε ἤδη νὰ γίνετα πραγματικότητα τὸ ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος σὲ τοῦτο: στὴν πρόοδο τῆς Ἐπιστήμης γενικά. Γιὰτὶ μόνον αὐτὴ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνύψωση τοῦ διοικητικοῦ ἐπιπέδου καὶ κατ' ἀκολουθία τοῦ πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἀνθρώπων πού ἀρχίζει καὶ παίρνει διαστάσεις οἰκουμενικές. Παλαιότερα ἡ μόρφωση ἦτανε προνόμιο τῶν λίγων (μιὰ μόρφωση πού δὲν εἶχε βάθος, δὲν ἀγγίζει τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ τὴν καλλιτερεύσῃ). Σήμερα ἡ μόρφωση κοντεύει νὰ γίνῃ κτῆμα ὄλων. Οἱ αἰτίες ὅλης αὐτῆς τῆς καθολικῆς μόρφωσης πού ἀρχίζει ν' ἀπλώνετα σ' ἔκταση σ' ὅλο τὸν κόσμο, ὅσο καὶ νὰ παίρνει διαστάσεις βάθους στὴ ψυχὴ τοῦ μορφωμένου ἀτόμου, ὀφείλοντα στὴν πρόοδο τῆς Ἐπιστήμης. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς Ἐπιστήμης καὶ ἰδίως τῆς Τεχνικῆς στὴν ἐποχὴ μας οὐκ αὐτὴ εἶναι αἰτία νὰ μεταβάλλῃ τὶς πεποιθήσεις καὶ τὶς ἀντιλήψεις τοῦ ἀνθρώπου. Τοῦτο τὸ βλέπουμε συνεχῶς. Ἡ προσδοκία τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐπιτεύξεις τῆς Ἐπιστήμης, εἶναι ἡ λύτρωσή του ἀπὸ ὕλικες καὶ ἠθικὲς ἀνάγκες. Τὸ παρελθόν — μικρὸ, ἔστω — τῶδειξε τοῦτο. Τὸ μέλλον, ἐλπιδοφόρο ἴσως νὰ τὸ ἐπαληθεύσει. Γιὰτὶ μὲ τὴν πρόοδο τῆς Τεχνικῆς τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου παύουν νὰ ἔχουν στενὸ χαρακτῆρα καὶ προσωπικὸ, ἀλλὰ παίρνουν διαστάσεις μεγαλύπρους.

Ἄς μὴν τὸ ξεχνοῦμε: ἡ ἐπιστροφή τοῦ ἀν-

θρώπου από τὸ Διάστημα — ἡ ἐνέργεια τούτη τοῦ ἀνθρώπου πού ἀπὸ πολλοὺς γίνηκε κατακραυγή —, ἴσως νὰ σημαίνει τὴν ἐπιστροφή τῆς χαμένης ἀνθρωπιάς, τῆς πῦρ γνήσιας ἀρετῆς τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ταξίδι τοῦ ἀνθρώπου μέσα στὸν ἑναστρο οὐρανὸ θὰ τὸν ἀνανεώσει λυτρωτικά. Τοῦτες ἄς εἶναι οἱ εὐχές μας μετὰ τὴν σύγῃ τοῦ καινούργιου χρόνου.

Γ. ΖΑΦΕΙΡΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

ΤΑ 150 ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Στις 25 τοῦ Φεβροῦαρίου γιορτάστηκαν τὰ 150 χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς πού ἴδρυσεν ὁ Ἐθνομάχου Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανὸς τὸ 1812.

Δὲν ξέχουμε ἀν' ἄλλο γεγονός θ' ἄξιζε νὰ γιορτασθῆ τόσο λαμπρὰ ὅσο αὐτό. Σ' ἓνα τόπο σάν τὸ δικό μας, ὑπόδουλο γιὰ αἰῶνες, ἡ Παιδεία ἦταν ἡ μόνη ἐλπίδα. Γιὰ τοὺς Ἑλληνες τῆς Κύπρου σήμερα πάλιν ἡ παιδεία εἶναι ἡ μοναδική ἐλπίδα. Ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ τοῦ Κυπριανοῦ στάθηκε γιὰ 150 χρόνια ὄχι μόνο τὸ σπουδαιότερο ἐκπαιδευτικὸ ἴδρυμα τοῦ νησιοῦ — πιθανώτατα καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀργότερα — ἀλλὰ καὶ τὸ σύμβολο τοῦ ὅτι οὐσιαστικὸ προσφέρει ἡ παιδεία σ' ἓνα τόπο.

Ἡ σχολὴ τοῦ Ἰσοκράτους κατὰ τὸν Κικέρωνα ἦταν ὁ Δούρειος ἵππος, ἀπ' ὅπου ξεπήδησαν αὐτοὶ πού θὰ κατακοῦσαν πνευματικὰ τὸν Ἑλληνισμό. Ὁ χαρακτηρισμὸς ταιριάζει ἀπόλυτα στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο. Ἀπ' αὐτὸ ἀποφοίτησαν σημαντικὲς μορφές τοῦ Νεοελληνισμοῦ, πρωταγωνιστὲς τῆς Κυπριακῆς Ἱστορίας, ἡγετικὲς προσωπικότητες, ἄξιοι πνευματικοὶ ἄνθρωποι καὶ σημαντικοὶ κοινωνικοὶ παράγοντες. Τὸ κυριώτερο δέ, πάντα πρωτοστάτησε στὴν παροχὴ ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως καὶ ἐλληνοπροεποῦς ἀγωγῆς στὶς χιλιάδες τῶν παιδιῶν πού ἀνάλαβε νὰ παιδεύσῃ ὅλα τὰ χρόνια τῆς λειτουργίας του.

Τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο δὲν ὑπῆρξε πάντα πρωτοπόρο μόνο στοὺς ἐθνικοὺς ἀγῶνες — καὶ ἐθνικὸς ἀγῶνας βασικὰ εἶναι καὶ ἡ προσπάθεια μορφώσεως τοῦ λαοῦ — ἀλλὰ καὶ πρωτοπόρο στὶς ἐκπαιδευτικὰ μεταρρυθμίσεις, πού χωρὶς νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὶς θεμελιώδεις ἐκείνες ἀρχές πού εἶναι ἡ βάση γιὰ κάθε ἐκπαιδευτικὸ σύστημα, ὅμως συγχρόνως ἐπιτρέπον τὸν ἐκσυγχρονισμό τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος, ὥστε αὐτὸ νὰ παρακολουθῆ καὶ τὴν ἐποχὴ (κατὰ βάση ἄχρονο).

Τὸν τόπο δὲ μπορούμε νὰ τὸν φανταστοῦμε χωρὶς τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο. Αὐτὸ πάντα ἔδινε τὸν τόνο στὶς ἐθνικὲς καὶ πνευματικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ νησιοῦ. Ἰδιαίτερα σήμερα πιστεύουμε πὼς ἡ ἀποστολὴ τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου εἶναι μεγάλη. Οἱ συνθήκες πού ἐδημι-

ουργήθησαν στὸν τόπο βοοῦν γιὰ παιδεία. Χωρὶς πραγματικὴν παιδεία δὲν ἔχουμε μέλλον. Αὐτὴν τὴν παιδείαν, δὲν ὑπόκει ἀμφιβολία, θὰ συνεχίσῃ νὰ προσφέρῃ τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο. Οἱ Ἑλληνες τῆς Κύπρου κοιτᾶν πίσω, τὰ 150 χρόνια ζωῆς τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, μετὰ ὑπερηφάνεια καὶ προσβλέπουν στὸ μέλλον μ' ἐμπιστοσύνη. Τὸ παρελθόν, ὅσο σπουδαιότερο εἶναι, τόσο πρὸ πολλὰς ὑποχρεώσεις γεννᾷ. Τὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο πάντα ἔδειξε πὼς ὄχι μόνο δὲν ὀρωδεῖ, ἀλλ' ὅτι ἐπιδιώκει τὶς ὑποχρεώσεις. Ἡ ὑπαρξὴ του καὶ ἡ λειτουργία του γίνονται γιὰ μᾶς ἀφορμὴ αἰσιοδοξίας. Ὅλοι οἱ ὑπερήφανοι τὶς 25 τοῦ Φεβροῦαρίου τρέφομε τοὺς ἄκουσαν τὴ μέρα τοῦ εορτασμοῦ τὸν ὕμνο τῆς Σχολῆς (Στίχοι Κ. Χρυσάνθη — μουσικὴ Γιάγκου Μιχαηλίδη) καὶ μαζί μετὰ τὴ χοροδία τοῦ σχολείου τὸν σιγοτραγουδοῦσαν.

Λάτρεις πιστοὶ μιᾶς Κλασσικῆς Ἑλλάδας Ἀρκαδιοὶ θλαστοί, θαθεῖα κρατοῦμε στὰ στήθεα μας τῆς Ἀθηναίας λαμπάδας τὴν Ἅγια Φλόγα καὶ μετὰ τούτῃ ζοῦμε.

Δὲ σῆθουν τὴ φωτιά μας οἱ αἰῶνες γιὰ τὴ Θεὰ ἡ Ἑλλάδα μᾶς γιομίζει τοῦ Κελωνοῦ μᾶς σκέπουν οἱ ἔλαιῶνες καὶ ὁ Παρθενώνας ἄστρο μᾶς φωτίζει.

Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΓΙΟΥΡΙ ΓΚΑΓΚΑΡΙΝ

Ἀπ' τοὺς γκαίρους οὐρανοῦς τῆς μεγάλης του πατρίδας μᾶς ἦλθε ὁ Γιούρι Γκαγκάριν. Μᾶς ἦλθε μετὰ τὸ γοητευτικὸ χαμόγελό του κρατώντας τὸ λάβαρο τῆς εἰρήνης. Εἶναι θαθεῖα συγκινητικὸ, ἀπεριόριστα ἐνθαρρυντικὸ τὸ ὅτι ἓνας ἄνθρωπος σὰ τὸν Γιούρι Γκαγκάριν, ντυμένος μετὰ τὴν στολὴ τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων τῆς πατρίδας του, τὸν Σμηναγὸ καὶ κατακτητὴ τοῦ διαστήματος, νὰ φέρῃ τὸ μήνυμα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης κρατώντας στὰ χεῖρα του ἓνα κλωνάρι ἐλῆας. Συμβολικὴ ἡ ἀποστολὴ τοῦ Γιούρι Γκαγκάριν καὶ παρήγορη γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα πού τὴ συγκλονίζει ἀπ' ἄκροον εἰς ἄκρον τὸ ἄγχος τῆς πολεμικῆς φοβίας.

Νὰ πού ἡ λογικὴ νικίει τὸν παραλογοισμό, τὸ πνεῦμα τῆς ἀνθρωπιάς διαφεντεύει τὴ δύναμη τῆς καταστροφῆς καὶ ἡ ἐπιστῆμη μετὰ τὶς ἀπεριόριστὲς τῆς δυνατότητες καὶ προοπτικὲς μπαίνει στὴν ὑπηρεσία τῆς προόδου καὶ τῆς εἰρήνης ὅπως διακήρυξε ὁ πρῶτος Κοσμοναύτης.

Στὸ πρόσωπο τοῦ Γιούρι Γκαγκάριν χαιρετίζουμε τὸν αἰώνιο ἄνθρωπο πού μορεῖ νὰ μεγαλοουργήσῃ, χαιρετίζουμε τὴν Ἐπιστῆμη, πού γράφει μὴν Ἐποποιῖα, χαιρετίζουμε τὴν ἀτίθασση δύναμη τῆς ἀνθρωπίνης διάνοιας καὶ θέλησης, χαιρετίζουμε τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα τοῦ Καλοῦ πού εὐχόμεστε νὰ βασιλεύσῃ στὴν πολυπάθη γῆ μας.

Τὸ μήνυμα τοῦ Γκαγκάριν τοῦ Διαστήματος εἶναι τόσο βαθεῖα ἀνθρώπινο καὶ τόσο ἀληθινὰ γήινο. Ἄς ἐλπίσουμε πὼς δὲν θ' ἀργήσῃ ἡ μέρα ποὺ θὰ βασιλεύσῃ ἡ Εἰρήνη καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Καλοῦ στὸν πολὺπαθο πλανήτη μας, κ' ὅτι δὲν θὰ ὑπάρχουν ἀνθρώποι ποὺ θὰ θέλουν νὰ πετάξουν μακριὰ ἀπ' αὐτὸν τὸν πλανήτη ὄχι σὰν ἐξερρευνητὲς τοῦ Διαστήματος ὅπως ὁ Γιούρι Γκαγκάριν ἀλλὰ γιατί κουράστηκαν νὰ ζοῦν σ' αὐτόν.

Σφίγγουμε τὸ χέρι τοῦ Γιούρι Γκαγκάριν καὶ τοῦ προσφέρουμε τὴν ἀγάπη μας.

T. Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΤΖΩΝ ΓΚΛΕΝ

Τὸ ἐπιστημονικὸ κατόρθωμα τῶν Ἀμερικανῶν ἐπιστημόνων μὲ τὸ πέταγμα τοῦ Τζῶν Γκλέν συμπληρώνει τὸ ὅμοιο κατόρθωμα τῶν Ρώσων ἐπιστημόνων καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἰσοσταθμίζει τὶς δυνάμεις τῶν ἀντιμαχομένων στὸν ἐπιστημονικὸ τομέα Μεγάλων Δυνάμεων.

Νά! ἓνα εὐγενικὸ στάδιο ἀμιλλας: τὸ ἐπιστημονικόν. Ἄμιλλα ποὺ πάει νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπο, νὰ τοῦ δώσῃ μεγαλύτερη εὐρύτητα, νὰ τὸν κάμῃ πραγματικὸ κυρίαρχο. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἄλλο κνηνητὸ τῆς γνώσης. Πρῶθενά στὴν ἔννοιά της δὲ θὰ βρῆς τὸν παράγοντα ἀλληλοεξοντώσεως τῶν ἀνθρωπίνων δυνάμεων. Γι' αὐτὸ κανένας δὲ μπορεῖ νὰ καταραστῇ τὸν ἐπιστήμονα γιὰ ὅποιόδηποτε ἀνακάλυψη ἢ ἐφευρέσῃ του. Ἡ κατάρα καὶ τὸ ἀνάθεμα πέφτει στοὺς ὄμους ἐκείνων ποὺ χρησιμοποιοῦν τὰ εὐρήματα τῆς ἐπιστήμης γιὰ νὰ καταστρέφουν τὸ συνάνθρωπό τους.

Ὁ Γκαγκάριν μᾶς ἔχει ἐπισκεφτῆ μὲ τὸν «κλάδο ἐλαίας». Ὁ Γκλέν πέταξε μὲ διαστημόπλοιο ποὺ φέρνει τ' ὄνομα «Φιλία». Κι' οἱ δύο αὐτοὶ «αὐτοθυσιασθέντες» γιὰ τὶς δοκιμὲς (ἔστω καὶ σιγονότατες) τῆς ἐπιστήμης ἔχουν τὸ μεγαλύτερο δικαίωμα νὰ μιλήσουν γιὰ τὴν πρὸς τὸν συνάνθρωπό μας ἀγάπη καὶ φιλία. Τοὺς θαυμάζουμε καὶ τοὺς τοποθετοῦμε στὸ βάθος τῆς γενικῆς μίμησης.

Νά! γιατί καμμιά φορὰ ἀξίζει ὁ ἄνθρωπος, πραγματικὰ ἀξίζει!

K. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

«ΟΙ ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ»

Εἶναι, πράγματι, συγκινητικὴ ἡ ἀνταπόκριση ποὺ βρῆκε τὸ περιοδικὸ μας μεταξὺ τῶν δασκάλων στὴν ἔρευνα ποὺ ἐγκαινίασε στὸ προηγούμενο τεῦχος ἀπάνω στὸ ζωτικὸ γιὰ τὸν τόπο μας καὶ τὸ ἔθνος θέμα «Οἱ Δάσκαλοι καὶ ἡ Παράδοση». Τοῦτο ἀποδεικνύει πὼς οἱ λειτουργοὶ τῆς λαϊκῆς ἐκπαίδευσης, ποὺ μὲ τὴν ἐργασία τους στηρίζουν τὸ βάθος τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ τοῦ ἔθνικοῦ μας μέλλοντος, φλέγονται πράγματι ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἀποστολῆς τους ποὺ ταυτίζεται μὲ τὴν ἐνεργὸ

εὐθύνη γιὰ τὸ ξεκαθάρισμα τῶν ἀξιών καὶ τῶν ἰδανικῶν μας, καὶ τὴν εὐθυγράμμιση τῆς πορείας μᾶς μὲ κανόνα τὸ ὅτι πρέπει νὰ συνιστᾶ τὸν ἀληθινὸ Ἀνθρώπο καὶ τὸν συνειδητὸ Ἕλληνα.

Τὰ ἐρωτήματα τῆς ἔρευνας εἶναι σαφῆ:

1. Ποιὰ εἶναι κατὰ τὴν γνώμη σας τὰ πιὸ βιώσιμα στοιχεῖα τῆς ἰδιαίτερης Κυπριακῆς παράδοσης; Ποιὰ σημασία χρειάζεται νὰ τοὺς δοθῇ στὸ πεδίο τῆς παιδευτικῆς προσπάθειας;
2. Πῶς νομίζετε ὅτι μπορεῖ τὸ μέγα ἑλληνικὸ Κυπριακὸ δεδομένο τοῦ 1955, ἀλλὰ καὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐθνικῶν κυπριακῶν ἀγώνων, νὰ ἀξιοποιηθῇ σὰν πνευματικὸ καὶ παιδευτικὸ ὄργανο;
3. Μὲ ποῖον τρόπο μπορεῖ νὰ ἐντάσσεται ἀποτελεσματικώτερα ἡ εὐρύτερη πνευματικὴ παράδοση τοῦ ἔθνους στὸ ἔργο τοῦ δημοτικοῦ ἢ Νεοελληνικῆ Λογοτεχνία πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς συστηματικῆς καλλιέργειας νεοελληνικῆς συνείδησης;»

Εἶναι φανερό πὼς μὲ τὸ πρῶτο ἐπιδιώκεται νὰ ἀναζητηθοῦν τὰ ἰδιαίτερα δεδομένα τῆς τοπικῆς παράδοσης — οἱ ἰδιαίτερες ἀρετὲς ποὺ ἀναβρῶζουν αὐθόρμητα μέσ' ἀπὸ τὴ λαϊκὴ ἑλληνικὴ ψυχὴ τῆς Κύπρου, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ βοηθήσῃ τὸ σχολεῖο στὴ συνειδητοποίησίν τους, καὶ στὴ γόνιμη προβολὴ τους μέσα στὴ ζωὴ. Τὸ δεῦτερο ἐρώτημα θέτει κατὰ τρόπο καιρῖο τὸ θέμα τῆς ἀντικειμενικῆς ἐκτίμησης τῶν ἐθνικῶν κυπριακῶν ἀγώνων, μέσα στὰ εὐρύτερο πλαίσια τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, καὶ τῆς χρησιμοποίησίν τους, γιὰ σκοποὺς παιδαγωγικοὺς, ἀπὸ τὴν τέχνη καὶ τὴν παιδεία. Γιατί, φυσικὰ, δὲν μπορεῖ νὰ διαφευγῇ τὴν προσοχὴ τὸ γεγονός ὅτι παραμένει οὐσιαστικὰ ἀνεκμετάλλευτο τὸ μεγάλο τοῦτο κεφάλαιο τῆς ζωῆς μας — πού, ἀντίθετα, ἡ καθημερινὴ τριβὴ καὶ κακομεταχείριση διαρκῶς ἐκφυλίζει. Τὸ τρίτο ἐρώτημα ἀφορᾷ τὴν ὑποχρέωση τῆς ἀπὸ μέρους τοῦ δασκάλου ἀποσαφήνισης τῆς ὅλης ἐθνικῆς του πίστεως καὶ τῆς ἔνταξης τῶν ἑλληνικῶν ἀξιών μὲ τρόπο προγραμματισμένον καὶ φωτισμένον μέσα στὸ καθημερινὸ παιδευτικὸ του ἔργο — καὶ μέσα κ' ἔξω ἀπὸ τὸ σχολεῖο. Καὶ τὸ τελευταῖο ἐπισημαίνει τὴν ἀνάγκη χρησιμοποίησης τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας σὰν μέσου γνωρίμας τῆς σύγχρονης ἐθνικῆς πραγματικότητος καὶ τῆς συστηματικῆς ἐδῶ καλλιέργειας τρέχουσας νεοελληνικῆς συνείδησης σὰν τοῦ ἀποτελεσματικώτερου ὅπλου ἄγνωστον καὶ προκοπῆς τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ — σὰν τοῦ κυριώτερου μέσου ἀποκατάστασης τῆς πληγῆς ἐνότητός μας μὲ τὸν ὑπόλοιπο ἑλληνισμό, καὶ διὰ τὸ ἔθνικόν κέντρο.

Οἱ ἀπαντήσεις τῶν δασκάλων θ' ἀρχίσουν νὰ δημοσιεύωνται ἀπὸ τὸ προσεχὲς τεῦχος μὲ

τή σειρά πού μᾶς ἔρχονται. Κι' ἡ ἐλπίδα εἶναι πὼς θὰ ἐμφανισθοῦν πολλὲς ἀπόψεις πού θὰ προκαλέσουν συζητήσεις χρήσιμες γιὰ ὅλους μᾶς.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΠΕΡΙ ΤΙΜΙΟΤΗΤΟΣ

«Ὁ ἐκ Νεαπόλεως Βαρωσίων Ἀνδρόνικος Στυλιανοῦ, ἔγγαμος καὶ πατὴρ ἑπτὰ τέκνων, ἀνέυρε τὸ ἀπόγευμα τῆς χθὲς ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Μαρίας Συγκλητικῆς γυναικείαν τσάνταν, τὴν ὁποίαν καὶ παρέδωκεν εἰς τὴν Ἀστυνομίαν. Ἡ τσάντα περιεῖχε ποδὸν £200 καὶ διάφορα ἀντικείμενα. Ἡ Ἀστυνομία ἐκ σημειώματος, τὸ ὁποῖον εὐρίσκειτο ἐντὸς τῆς τσάντας, διεπίστωσεν ὅτι αὕτη ἀνήκειν εἰς τὴν Βρετανίδα περιηγήτριαν κ. Ε. Μ. Στιούαρτ, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ παρεδόθη. Ἡ Ἀγγλίς ἐξέφρασε τὰς θερμὰς εὐτῆς εὐχαριστίας πρὸς τὸν τίμιον ἑσπασταίην πρὸς τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ἀμοιβὴν ἐκ 4 λ.»

Δὲν πρέπει νὰ περᾶσῃ ἀπαρατήρητη ἡ σύντομη αὕτη εἰδηση πού μᾶς ἔδωσαν οἱ ἐφημερίδες τῆς 12ης Φεβρουαρίου, 1962. Πιὸ πολὺ ἀκόμα γιὰ τὴν εἰδηση εἶναι ἓνα διαμάντι ἀνάμεσα σ' αὐτὲς πού γεμίζουν καθημερινὰ τὶς ἐφημερίδες μᾶς! Εἰδήσεις γιὰ κλοπές, ληστείες, ἐμπρησμούς καὶ τόσα ἄλλα πού κάνουν τὸν ἄνθρωπο νὰ ντρέπεται γιὰ τὴν ἀνθρώπινή του ὑπόσταση.

Ἐνα μάθημα μᾶς ἔδωσε ὁ Ἀνδρόνικος, ἓνα πολὺτιμο μάθημα σ' ἓνα τόπο ὅπου συντελεῖται μιά κοσμογονία, σὲ μιά ἐποχὴ πού συνταράσσεται ἀπὸ ἀνησυχία, ἀγχος, πέσιμο ἀξιών, χαλάρωση ἠθῶν, πού τραντάζεται ἀπὸ δυνάμεις γιὰ χάλασμα καὶ γιὰ δημιουργία, σὲ μιά ἐποχὴ πού παρουσιάζονται σημεῖα κᾶμψης τῆς ἀνθρωπιάς καὶ τῆς ἀγάπης τὸν ἄνθρωπο.

Φτωχὸς ἐργάτης ὁ Ἀνδρόνικος μ' ἑπτὰ παιδιά νὰ θρέψῃ. Ξέρουμε τί σημαίνει ἐργάτης στὸν τόπο μᾶς πού τὴν μιά μέρα ἔχει δουλειὰ καὶ τὴν ἄλλη δὲν ἔχει. Πολλοί, πάρα πολλοὶ θαρρῶ, πού θαύρισκαν τὴν τσάντα μὲ τὶς 200 λίρες θὰ δίσταζαν πρὸς στιγμὴν, θὰ πάλευαν ἴσως μὲ τὸν ἑαυτὸ τους, μὰ στὸ τέλος θάβαζαν χέρι στὶς 200 λίρες — «τὶς ἔχασε πού τὶς ἔχασε». Ὅταν δὲν σὲ βλέπουν τὴν ὥρα τῆς ἀμαρτίας, ἡ ἀμαρτία εἶναι πολὺ ἐλαφρῆ.

Ὅμως ὁ φτωχὸς ἐργάτης δὲν σκέφθηκε ὅτι δὲν τὸν βλέπουν τὴν ὥρα τῆς ἀμαρτίας κι' οὔτε ὑπῆρξε γι' αὐτὸν ὥρα τῆς ἀμαρτίας· μέσα στὴν καθάρια ψυχὴ τὸ σκέφθηκε ἀπλᾶ ὅτι ἕνας ἄλλος ἄνθρωπος θὰ ἔστρεφτο αὐτὰ τὰ χρήματα πού μπορούσαν τόσες ἀνάγκες νὰ καλύψουν κι' ἴσως αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος νὰ βρισκόταν σὲ πολὺ δύσκολη θέση. Αὐτοὶ πού ζοῦν σὲ δύσκολη θέση νοιώθουν πιὸ βαθειὰ τὶς δυσκολίες. Καὶ δὲν δίστασε οὔτε στιγμὴ. Ἄπ' τὴν ψυχὴ του ἀνάβλυσε ἀμέσως ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, γιὰ τὸν ἀγνωστο ἄνθρωπο, αὐτὴ ἡ ἀγάπη πού κινεῖται σ' ἓνα χωρὸ δίχως ὑστεροβουλίες, δίχως συμφέροντα, δίχως ἀνταλλάγματα.

Ἐνα εὖγε στὸν ἄνθρωπο πού δὲν δίστασε

νὰ κᾶμῃ τὸ πρεπούμενο, στὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν καθάρια καρδιά εἶναι λίγο. Τοῦ χρωστοῦμε τὴν εὐγνωμοσύνη μᾶς. Μᾶς ἔδωσε ἓνα μάθημα ἀνθρωπιάς καὶ ἀγάπης πού ὅσο κι' ἂν μερικοὶ θέθελαν νὰ ὑποτιμῆσουν τὴν ἀξία του εἶναι τόσο πολὺτιμο γιὰ ἓνα τόπο πού συγκλονίζεται ἀπὸ τόσα πάθη.

Τ. Γ. ΦΥΛΑΚΤΟΥ

ΚΑΙ ΛΕΞΙΚΟΝ...

Ἡ πὺρ πάνω προπαγανδιστικὴ πρόκληση γύρω ἀπὸ τὸ θέμα τῆς Μακεδονίας συνέπεσε καὶ μὲ μιὰν ἄλλη ἐπισημότερη «φιλολογικὴ» γιουγκοσλαβικὴ ἐκδήλωση μὲ τὴν ἀναγγελία τῆς ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς κυβερνήσεως τοῦ Βελιγραδίου ἐτοιμαζόμενης ἐκδόσεως τοῦ «Λεξικοῦ τῆς Μακεδονικῆς Γλώσσης». Οἱ «Τάιμς τῆς Νέας Ὑόρκης» πού δημοσιεύουν τὴ σχετικὴ πληροφορία σημειώνουν πὼς οἱ συντάκτες τοῦ σχετικοῦ πονήματος, πού συμπλήρωσαν ἡδη τὸ ἡμίσι τῆς ἐργασίας, ἀγωνίζονται ἀπὸ δεκαπέντε χρόνια τώρα, καὶ πὼς γιὰ ν' ἀναποκριθοῦν στὸ σκοπὸ τους βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη ὄχι μονάχα ἀλφάβητο νὰ ἐπινοήσουν ἀλλὰ καὶ πλεῖστες ὄσες λέξεις νὰ πλάσουν. Χαρακτηριστικὸ εἶναι πὼς δὲν τοὺς τρομάζει ἡ γελοιοποίηση καὶ πὼς ὅ,τι τοὺς ἐνδιαφέρει δὲν εἶναι παρὰ ἡ φροντίδα νὰ καλύψουν τὴν πολιτικὴ τους ἐπιδίωξη ἀπάνω στὴν ἑλληνικὴ Μακεδονία καὶ μὲ «ἐπιστημονικὸ» δῆθεν ἔνδυμα. Φαίνεται νὰ πιστεύουν στὸ δόγμα πὼς μιά κατάσταση, ὅσο ἀβάσιμη καὶ νάναι, ἡ ἐπιμονὴ μπορεῖ κάποτε καὶ νὰ τὴ θεμελιώσῃ...

Πάντως τὸ τραγικὸ στὴν ὅλη ὑπόθεση δὲν εἶναι τόσο τὸ ὅτι ἄλλοι συστηματικοῦν τὴν ἐργασία τους καὶ ἀκονίζουν σὲ βάρος μας τὶς αἰχμές τους, ὅσο τὸ ὅτι εἰμεῖς ἀποδεχόμεστε τὰ πράγματα παθητικὰ καὶ χωρὶς καμιά ἀξιολογὴ ἀντάδραση. Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀντίληψη πὼς τὸ δίκαιο εἶναι μὲ τὸ μέρος μας βανκαλίζομε τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ τὴν ἰδέα πὼς ὁ κόσμος μᾶς ἀναγνωρίζει καὶ ὅτι, συνεπῶς, κίνδυνος δὲν πρόκειται νὰ διατρέξωμε ποτέ. Πόσο σφαλερῆ, ὅμως, εἶναι αὐτὴ ἡ ἀντίληψη τὸ ἔχει ἀποδείξει ἡ ὅλη περιπέτεια τοῦ Κυπριακοῦ. Εἶναι καιρὸς νὰ καταλάβωμε ὅτι ὁ κόσμος δὲν περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ ἄξονα ἀλλὰ γύρω ἀπ' ὅ,τι κάθε φορὰ ὑποβάλλει στοὺς Μεγάλους τὸ στυγνὸ συμφέρο.

Ὁφείλομε, λοιπὸν, νὰ ἐγκαταλείψωμε τοὺς ἀστήρικτους ρομαντισμοὺς καὶ νὰ καθήσωμε νὰ ἰδοῦμε πὼς θὰ διασφαλίσωμε τὴν ἐπιβίωσή μᾶς καὶ τὰ δίκαιά μᾶς, προτοῦ εἶναι πολὺ ἀργά.

Κι' ἀφοῦ ὁ λόγος γιὰ τὴ Μακεδονία νὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ θυμίσω ὅτι στὴν Ἀμερικὴ εἶναι τρομερὴ ἡ ἀκούμενη σλαβικὴ προπαγάνδα. Οἱ πανεπιστημιακοὶ διβλιθητές εἶναι γεμάτες ἀπὸ ἐπιστημονοφανῆς προπαγανδιστικὸ ὕλικό, πού εἶναι, οὐσιαστικὰ, τὸ μόνο πού χρησιμοποιεῖται σὰν δεδομένο γιὰ τὶς συζητήσεις στὰ διάφορα σεμινάρια. Διατριβὲς πού

γράφονται από ξένους άρχισαν να εμφανίζονται, πράγματι, πρόβλημα Μακεδονικό, και τὸ κακό ὅσο πάει καὶ χειροτερεύει.

Κάμνομε μιὰ διαπίστωση καὶ προειδοποιούμε γιὰ ἓνα μεγάλο ἔθνικό κίνδυνο. Στὸ χέρι τῶν ἀρμοδίων εἶναι νὰ τὸν ἀντιμετωπίσουν μὲ τὴ σοβαρότητα πού χρειάζεται — καὶ ὄχι μὲ φυλλάδες πού προορίζονται μονάχα γιὰ ἐσωτερικὴ κατανάλωση.

**Η ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΥ
ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ κ. ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΕΜΙΕΡΑΝ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ
ΤΟΥ Α. ΤΕΡΖΑΚΗ «Η ΚΥΡΙΑ ΜΕ
Τ' ΑΣΠΡΑ ΓΑΝΤΙΑ»**

Κάθε καλλιτεχνικό καὶ πνευματικό γεγονός εἶναι πάντα ἓνας σταθμός — καὶ γιὰ ὅσους τὸ ζοῦν συνειδητὰ καὶ γιὰ τὸ πολὺ εὐρύτερο κοινὸ πού μπορεῖ καὶ νὰ μὴ τὸ συναισθάνεται. Γιατὶ ὁ σπóρος πού ρίχνει μένει καὶ μαζί ἡ δυνατότητα πού παρασσεύεται γιὰ τὸ μέλλον. Τέτοιον ἓνα γεγονός εἶναι, νομίζω, καὶ τὸ πού γράφεται σ' αὐτὴν ἔδω τὴν αἴθουσα ἀπόψε — μὲ τὸν πολυσήμαντο συμβολισμό τῆς πανελληνίας προεμιέρας πού προσφέρει ἡ σκηνὴ τοῦ Ο.Θ.Α.Κ. χάρις στὴν εὐγενῆ παραχώρηση τοῦ διακεκομμένου θεατρικοῦ συγγραφέα κ. Ἀγγέλου Τερζάκη.

Μὲ τὴν «Κυρία μὲ τ' ἄσπρα γάντια» ἡ Κύπρος γιὰ πρώτη ἴσως φορὰ παίρνει τόσο ἀνεγνωρισμένα τὸ χροῖμα τῆς σάν ἑλληνικό πνευματικό κέντρο. Κι' εἶναι τοῦτο ἡ ἀσπαρχὴ μιᾶς νέας ἱστορίας στὸν τομέα τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, μὲ προοπτικὴ πού δὲν μπορούμε τούτῃ τὴ στιγμή νὰ προβλέψωμε. Ἀποδεχόμεστε τὸ πῶγμα μὲ πολλὴ συγκίνηση σάν ἓνα βαρυσήμαντο προνόμιο συνυφασμένο μὲ εὐθύνες τεράστιες, ἀφοῦ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ πρόκληση γιὰ συνειδητὴ ἔνταξί μας στὴ σύγχρονη νεοελληνικὴ πορεία, πού μόνη μπορεῖ νὰ μᾶς ἐξασφαλίσῃ τὴ σωστικὴ διέξοδο πρὸς τὴν ἐπιβίωση, τὴν προκοπὴ καὶ τὴν δημοσιότητα. Ἄλλωστε, εἶναι ὥρα νὰ ξεχωρίσωμε τὰ πράγματα: ἄλλο ἢ ἑλληνικότητα τοῦ τόπου καὶ τῆς παράδοσός του, κι' ἄλλο ἢ ἀνάγκη τῆς συνειδητῆς νεοελληνικῆς εὐθύνης πού πρέπει νὰ μᾶς σμίγῃ ἐνεργητικὰ μὲ τὴ σύγχρονη ἀγωνία, τὰ τρέχοντα προβλήματα καὶ τὶς ἀμεσώτερες ἢ ἀπώτερες διεκδικήσεις τοῦ ἔθνους. Τὸ πρῶτο εἶναι μιὰ ἀπλὴ παθητικὴ κατάσταση πού στὸ τέλος μπορεῖ ν' ἀπολήξῃ καὶ σὲ θεωρητικό μόνο φιλελληνισμό τὸ δεύτερο εἶναι ἡ προϋπόθεση πού θὰ κατοχυρώσῃ ἄξια τὴν παρουσία μας μέσα σ' ἓνα κόσμο συγκεκριμένων κατευθύνσεων καὶ προσανατολισμῶν, μέσα στὰ φυσικά, δηλαδή, πλαίσια τοῦ Νεοελληνισμοῦ. Γι' αὐτὸ χρειάζεται πρῶτα πρῶτα νὰ κατανοήσωμε πῶς Νεοελληνισμός δὲν εἶναι μονάχα αὐτὸ πού ἦταν ἢ Ἑλλάδα, μὰ κι' αὐτὸ πὸ ἀδιάκοπα γίνεται μέσα στὸ διαρκὴ κινεῶνα τῶν συγκρούσεων, τῶν πραγμάτων, τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν και-

ρῶν. Ἡ Ἑλλάδα ἔχει τὴν ιδιοτυπία τῆς παράδοσός της, ἀλλὰ καὶ τὸ χροῖμα τῆς συνεχοῦς ἀνακατάταξης τῶν ἄξιῶν της γιὰ νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ κρατᾷ τὴν κάθε στιγμή γόνιμο τὸ διάλογό της μὲ τὴν πραγματικότητα τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ κόσμου, κι' ἰδιαίτερα τῆς Εὐρώπης. Ἡ Εὐρώπη εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴ πνευματικὸ παιδί τῆς Ἑλλάδας, κι' ἡ Ἑλλάδα εἶναι, εἴτε τὸ θέλει εἴτε δὲν τὸ θέλει, κατὰ κύριο λόγο Εὐρώπη.

Ὁ Ἀγγελοῦς Τερζάκης, σάν ἀνθρώπος καὶ σάν ἔργο, ἀποτελεῖ τὴ χαρακτηριστικώτερη ἴσως σύνθεση τῆς γνήσιας ἑλληνικῆς πείρας μὲ τὴν γύρω ἀλήθεια. Ὅλοι ἔξερουμε πόσο ἐπιμονα ἔζησε καὶ δούλεψε, μὲ τὸ πρωτοποριακὸ μυθιστόρημά του καὶ μὲ τὸ θέατρό του, τὴν παράδοση — κι' ἰδιαίτερα τὴ βυζαντινὴ μας παράδοση. Ὅπως κι' ὅλοι ἔχομεν ὑπ' ὄψη τὸ πῶς πέτυχε νὰ δρασκελίσῃ τὶς συμβατικότητες καὶ νὰ δώσῃ στὸ ἔργο του τὴν ἀγωνία, τὴν ἀναζήτηση καὶ τὴν ἐλπίδα τοῦ οἰκουμενικοῦ ἀνθρώπου. Τὸ πολὺπλευρὸ καὶ πολύχυμο ἔργο του εἶναι — τὸ πιστεύω — ἓνας κρυστάλλινος καθρέφτης τῆς οὐσίας τοῦ Νεοελληνισμοῦ.

Ἡ «Κυρία μὲ τ' ἄσπρα γάντια», πού θάξίζε νὰ παρακολουθούσαμε ὅλοι ὅσοι ἔχομε κάποιο λόγο ἀπάνω στὰ προβλήματα τῶν νέων (προπαντὸς οἱ ἐκπαιδευτικοὶ καὶ οἱ γονεῖς), δίνει μιὰ ζωντανὴ καὶ φιλοσοφημένη ἀπεικόνιση τῆς τραγικῆς κρίσης πού ἔχει ἐπιφέρει ἡ μεταπολεμικὴ διάσπαση στὴ γενεὰ πού φεύγει καὶ τοὺς νέους πού ἀνεβαίνουν. Ὅλα τὰ στοιχεία πού προσφέρονται συνιστοῦν ἓνα θεατρικὸ ἔργο μὲ βαθύτατη ἀλήθεια, γι' αὐτὸ κι' οὐσιαστικὰ ἑλληνικό, δηλαδή, ἀνθρώπινο.

Ἐντονα νεοελληνικὴ, λοιπόν, ἡ παρουσία πού χαίρομαστε ἀπόψε. Καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ καλλιτεχνικοῦ ἐπιτρόπου τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτικῆς Συνελεύσεως στὸ Ο.Θ.Α.Κ. σάν τέτια τὴν χαιρετίζω.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κοινοτικὴ Συνέλευσις, μέσα στὰ πλαίσια τοῦ φωτισμένου ἐνδιαφερόντός της γιὰ τὴν παιδευτικὴ καὶ πνευματικὴ πρόοδο τοῦ Κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ, δὲν ἦταν δυνατὸν παρὰ νὰ ἐνδιαφεροθῇ ζωηρὰ καὶ γιὰ τὴν θεατρικὴ προκοπὴ. Γι' αὐτὸ κι' ἀνέλαβε τὴν παρακολούθηση τῶν δραστηριοτήτων τοῦ ΟΘΑΚ μὲ τόσο ἐλπιδοφόρο ξεκίνημα. Τὸ θέατρο, ἔξερουμε, εἶναι παιδεία, γι' αὐτὸ κι' ἀποτελεῖ ὑπόθεση ὄλων μας, κι' ὄχι μονάχα τῶν ἐπαγγελματιῶν. Πιστεύομε στὸ θέατρο καὶ τὴ δυνάμη του, πού στὴν περιπτώσή μας μπορεῖ, σάν τὸ θελήσωμε, νὰ ὑψώσῃ καὶ τὸν κανόνα τοῦ νεοελληνικοῦ ἥθους καὶ ἥφους. Μαζὶ θὰ μᾶς ἀνοίξῃ, ἀσφαλῶς, τὶς πόρτες καὶ πρὸς τοὺς εὐρύτερους ὁρίζοντες τοῦ ἔθνους — καὶ τοὺς εὐρύτερους ὁρίζοντες τοῦ Ἀνθρώπου.

ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΓΙΑΤΙ ΓΡΑΦΕΤΕ ;

Ἀγαπητὴ κ. Χρυσάνθη,

Θέλω νὰ σᾶς ἀπασχολήσω λίγο σχετικὰ μὲ

τὸ τελευταῖο σας σημεῖωμα στὴν ἔρευνα «Γιατὶ γράφετε» (Τεύχος 16, Σελὶς 169). Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἢ καλὴ σας διάθεση νὰ ἀκουστοῦν στὴν ἔρευνα «οἱ πολλὸ νέοι αὐτοὶ ποὺ πρωτοξεκινοῦν μὴ θητεία στὰ λογοτεχνικά ἀνεξαρτήτως τελικῆς ἐπιβολῆς ἢ ἐπιτυχίας», ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸ εἶναι δύσκολο, σταματάτε. Ἡ ἀπορία μου εἶναι γιατί νὰ σκέφτεστε γι' αὐτοὺς ποὺ πρωτοξεκινοῦν τώρα στὴν λογοτεχνία καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ μὴν ἔχουν μορφώσει γνώμη γιὰ τὴν ἐρώτηση τῆς ἔρευνας καὶ νὰ μὴν σκεφτῆτε νὰ ρωτήσετε αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀπὸ παλαιότερα ἀσχοληθῆ με τὴν λογοτεχνία, τουλάχιστον ἀπὸ μίαν δεξιά, ἔχουν κάποιον ἔργο καὶ ἐπομένως ἔχουν μορφώσει καὶ τὴν γνώμην τους. Χωρὶς αὐτοὺς ἢ στήλη σας θὰ εἶναι ἑλλιπής, γιατί δὲν θὰ ἀντιπροσωπευθῆ ἢ μεταπολεμικὴ γενιὰ με τὶς νεώτερες τάσεις. Τὰ δονόματα νομίζω εἶναι ἀρκετά: Τάσος Στεφανίδης, Παντελῆς Μηχανικός, Σ. Α. Σωφρονίου, Εἰρήνη Παναγὴ κλπ.

Ἔχω τὴν γνώμη ὅτι ὄχι μόνο ἡ παρουσία τους θὰ ἐπλούτιζε τὴν ἔρευνα, ἀλλὰ ὅτι καὶ ἡ ἀπουσία τους, ἀντιστοίχως, εἶναι ἱκανὴ νὰ δημιουργήσῃ καὶ στὴν Κύπρο αὐτὸ ποὺ ἀποτελεῖ τὴν φθίση τῆς λογοτεχνίας μας στὸ Κέντρο, δηλαδὴ τὶς ὁργανωμένες κλίκες.

Γράφετε «Δὲν εἶναι ζήτημα ἐπιλογῆς σὲ ποιὸς ἔχει σταλῆ ἀπὸ μέρος τοῦ περιοδικοῦ ἢ ἐρώτηση τῆς ἔρευνας». Ἀνεξαρτήτως τοῦ ὅτι ἡ ἐπιλογὴ γίνετε μόνη της με τὴν ἀπλὴ παράθεση τῶν συμμετασχόντων, ὄχι μόνο στὴν ἔρευνά σας, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε τέτοια ὁμαδικὴ παρουσίαση, πὺ κάτω ἐσεῖς διαφεύδετε τὰ λόγια σας γιατί εἶναι φανερὴ ἢ προσπάθειά σας γιὰ ἐπιλογὴν. Τὰ ἀντιγράφω «Ἄλλα καὶ ποιὰ ἢ ἀπόδειξη πὸς οἱ παλαιότεροι, οἱ «πιασμένοι», ποὺ συμμετέχουν στὴν ἔρευνα δὲ θὰ θεωροῦσαν, ὄχι ὑποτιμητικῶς, ἀλλὰ μᾶλλον ἰσοπέδωση τῆς προσφορᾶς τους σὲ τόσους τομεῖς με τὴν ἀπλῶς γεμάτη ὑποσχέσεις πρωτοφανέρωτη δουλειὰ τῶν νέων, ὅταν μποῦν σὲ μιὰ ἴση μοῖρα στὴν ἔρευνα;»

Καὶ κατὰ ἄλλο. Μιλώντας γιὰ τοὺς παλαιότερους (χωρὶς ὀρόσημο σ' αὐτὴν τὴν ἀοριστολογία), τοὺς λέτε «πιασμένους», δογματίζοντας μ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὅτι παλαιότερος ἴσον πιασμένος. Αὐτὸς ὅμως εἶναι λανθασμένος τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι, εἰδικώτερα γιὰ ἐμᾶς ἐδῶ στὴν Κύπρο ὅπου οἱ «παλαιότεροι» λογοτέχνες μας ἀσχολοῦνται τόσον ἐρασιτεχνικά με τὴν λογοτεχνία ποὺ βλέπετε τὴν «προσφοράν» τους νὰ «ἰσοπεδώνεται» ἀπὸ «φτασμένους» Ἑλληνες κρατικούς στὴν Ἀθήνα με «τὴν γεμάτη ὑποσχέσεις πρωτοφανέρωτη δουλειὰ τῶν νέων».

Μιλώντας ὅμως γιὰ τοὺς παλαιότερους «πιασμένους», διευκρινίζετε ὅτι μιλᾶτε γι' αὐτοὺς ποὺ περιλαμβάνονται στὴν ἔρευνα σας: δικαίωμα δικό μας εἶναι πᾶ νὰ τοὺς ἀξιολογήσουμε γιὰ νὰ δοῦμε ἂν εἶναι πραγματικὰ πιασμένοι. Ἀπὸ τὴν μιὰ περιλαμβάνετε λογοτέχνες ἀξίας ἐνὸς Παναγιωτοπούλου, Γιοφύλη, Ξεφλούδα κλπ., κ' ἀπὸ τὴν ἄλλη τοὺς «ἰσοπεδώνετε» με

τοὺς Κωστοῦρον, Κοκκίνην, Κατσόγιαννην, Γιάνον κλπ. Τὶ νὰ λένε οἱ πρῶτοι, τάχα, γιὰ τὴν «ἰσοπέδωση»;

Ἡ ἔρευνα γύρω ἀπὸ λογοτεχνικά θέματα εἶναι κατὰ τὸ σοβαρὸ καὶ τὸ γεμάτῳ ἀπαιτήσεις. Ἡ προχειρότητα, ἢ ἐπιπολαιότητα εἶναι κατὰ ποὺ δὲν ἔχει τὴν θέση της σὲ μιὰ σοβαρὴ ἔρευνα με ἀξιώσεις. Γι' αὐτὸ ἔχω τὴν γνώμη ὅτι ὁ ὅλος χειρισμὸς τῆς ἔρευνας, ὅπως κατόρθωσα νὰ τὸν ἀντιληφθῶ ἀπὸ τὰ μέγχοι σήμερα τεύχη, εἶναι τὸ λιγώτερον ἀστοχὸς. Νομίζω ὅτι μιὰ ἀναθεώρηση τῶν πραγμάτων εἶναι ἀναγκαία. Ἄν χρειασθῆ θὰ ἐπανέλθω.

Φιλικότατα

ΔΩΡΟΣ ΧΡΙΣΤΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΝ κ. ΔΩΡΟ ΧΡΙΣΤΗ

Ἄγ. σύνταξη,

Διάβασα τὸ γράμμα τοῦ κ. Δώρου Χρίστη. Νομίζω πὸς μερικὰ πράγματα ποὺ μοῦ ἀποδίδονται δὲν ὑπάρχουν στὴν εἰσαγωγὴ μου γιὰ τὴν ἔρευνα αὐτὴ. Π.χ. «Δὲν εἶναι ζήτημα ἐπιλογῆς σὲ ποιὸς ἔχει σταλῆ ἀπὸ μέρος τοῦ περιοδικοῦ ἢ ἐρώτηση τῆς ἔρευνας (αὐτὸ εἶναι δικαίωμα ἀσυζήτητο τοῦ περιοδικοῦ ποὺ φέρει τὴν εὐθύνη τῆς ἔρευνας)». Αὐτὸ ἀκριβῶς σημαίνει πὸς ἐκάμαμε ἐπιλογὴ καὶ ἀναλαμβάνομε τὴν εὐθύνη τῆς ἐπιλογῆς κ' ἔχουμε ἀκέραιο τὸ δικαίωμα ἐπιλογῆς. Συνεπῶς δὲν ἀρνηθήκαμε τὸ ὅτι ἐκάμαμε ἐπιλογὴ ὅπως ἰσχυρίζεται ὁ κ. Δ. Χρίστης.

Ἐπίσης μιλώντας γιὰ παλαιότερους, «πιασμένους», ἀσφαλῶς δὲν ἐννοῶ οὔτε ἐννοεῖται ὅτι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ οἱ ἀπαντήσεις των περιλαμβάνονται μόνον στὴν ἔρευνα. Ποῦ ἔξερε ὁ κ. Χρίστης σὲ πόσους ἔχουμε στείλει τὴν ἐρώτηση καὶ πόσοι (ἀρκετοὶ μάλιστα) δὲν ἔχουν ὡς τὴ στιγμή ἀπαντήσει;

Ἐπίσης σὲ πολλοὺς νεώτερους, ποὺ ἀναφέρει μερικῶν καὶ τ' ὄνομα, ἔχει σταλῆ ἢ ἐρώτηση. Καὶ δὲν ἀπάντησαν ὡς τὴ στιγμή (π.χ. Παντ. Μηχανικός, Σοφ. Λαζάρου, Ἄ. Πυλιώτης καὶ ἄλλοι). Ἀσφαλῶς ἔχουμε ἐκ παραδρομῆς λησμονήσῃ (καὶ ζητοῦμε ἀπὸ αὐτοὺς τὴν «κατανόηση») μερικούς παλαιούς καὶ μερικούς νεώτερους. Κι' εἶναι τοῦτο φυσικό.

Ὅσον ἀφορᾶ ποιοὶ ἔχουν ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ρωτήσαμε ἀξία ἢ ὄχι πάλιν εἶναι προσωπικό μας ζήτημα καὶ φέρομε εὐθύνη γιὰ τὴν κρίση μας. Θάταν ἐπιπόλαιον ἀπὸ μέρος μας νὰ ρωτούσαμε ἄλλους νὰ μᾶς ποῦν ποιὸς ἐμεῖς θὰ πρέπῃ νὰ ἐκτιμᾶμε καὶ ποιὸς ὄχι. Ὅπως πάλιν δικαίωμα εἶναι τοῦ κ. Χρίστη νὰ διαφωνῆ με τὶς προτιμήσεις μας.

Τώρα ἂν ἡ ἔρευνά μας εἶναι ἐπιπόλαιη καὶ προχειρὴ εἶναι δικαίωμα τοῦ καθενὸς νὰ τὸ παραδεχθῆ ἢ ὄχι. Κι' ἂν ὁ τρόπος ἔρευνας εἶναι ἀστοχὸς εὐχαρίστως δεχόμαστε ὑποδείξεις ἀπὸ ὅποιονδήποτε χωρὶς ὑποχρέωση νὰ τις δεχτοῦμε, ἀφοῦ ὅποιος ὑποδεικνύει δὲν σημαίνει ἀπαρατήτως πὸς εἶναι στὸν ὀρθότερο ἀπὸ ἐμᾶς ὁρόμο.

Φιλικὰ

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Α. Τερζάκης: 'Η κυρία με τὰ ἄσπρα γάντια, ΟΘΑΚ, σκην. κ. Εὔη Γαβριηλίδη.

Εἶναι μὰ ὑγιῆς παρουσία ὁ Ἄγγελος Τερζάκης στὸ θέατρο μὲ θέματα τῆς βυζαντινῆς ζωῆς μας. Στὸν κόσμο ἐκείνο, μὲ τὸ ἔντονο ρομαντικὸ κλίμα, βρῆκε ὑλικὸ πὺν ἀρμόζει μὲ τὴν ψυχρὸνθεσή του καὶ μᾶς ἔδωσε ἔργα ὑποδειγματικά.

Στὸ ἔργο ὅμως αὐτὸ πὺν παρουσίασε ὁ ΟΘΑΚ ὁ Τερζάκης φαίνεται σὰ νὰ δυσκολεύεται νὰ στήση τὸ θέμα του πάνω στὴ σκηνή. Ἄν ἐξαιρέσουμε τὴν πρώτη πράξη καὶ λιγάκι τὴ δεύτερη πὺν εἶχε πολλὰ θεατρικὰ στοιχεῖα καὶ δημιουργοῦσε ἀτμόσφαιρα, ἡ τρίτη κ' ἡ τέταρτη ὑπῆρξαν πολὺ ἀτυχεῖς (σχεδὸν ἀδέξιες).

Τὸ ἔργο ἤθελε νὰ δείξει τὶς διαφορὲς τοῦ χτεσινοῦ κόσμου ἀπὸ τὴ σημερινὴ ἔξαλλη, χωρὶς ἀρχὲς νεολαία. Κι' ὅμως δὲν τὸ κατόρθωσε. Ἡ νεολαία αὐτὴ (οἱ λίγοι «τέντυμπόυς») δὲν εἶναι πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀντιπροσωπευτικὴ ἢ δὲν μᾶς ἔπεισε ὁ συγγραφέας γιὰ τὴ στάση της. Δεύτερον ὁ πατέρας (ἐπιχειρηματίας) ἀνεξαρτήτως τῆς... γελοιοποίησός του στὸ τέλος (γιὰ τὴν γελοιοποίησή του εἶναι ὑπεύθυνοι συγγραφέας καὶ ἠθοποιοὶ καὶ ἀσφαλῶς ὁ σκηνοθέτης γιὰ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ ἠθοποιοῦ) φτάνει στὸ κλίμα τοῦ «τέντυμπόου» ἀπὸ μὰ πλάγια ὁδὸ, εἶναι στὸ ἴδιο ἐπίπεδο καταπτώσεως. Ἡ μητέρα πὺν προϋποτίθεται ζῆ ἕνα δρῶμα δὲν μᾶς πείθει γιὰ τὰ πάθη της.

Ὁ σκηνοθέτης κ. Εὔης Γαβριηλίδης ἔχω τὴν ἐντύπωση πὺν δούλεψε τὸ ἔργο μὲ εὐσυνειδησία. Ἡ πρώτη κ' ἡ δεύτερη πράξη εἶχαν μὰ ἄνεση, ἦταν αὐστηρὰ πολὺ μελετημένες, οἱ ἠθοποιοὶ ζούσανε τὸν ρόλο τους. Στὴν τρίτη πράξη ὅμως ἀλλάξανε τὰ πράγματα. Ὁ κ. Μορέας εἶχε ἕνα πολὺ ἄχαρι παίξιμο κ' ἄς τὸ ἀπαιτοῦσε κατὰ τὴ γνώμη τοῦ σκηνοθέτη τὸ ἔργο. Ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω πὺν ὅπως κ' ἂν ἔχουν τὰ πράγματα ὁ κ. Γαβριηλίδης ὑπέστησε ἀπὸ κείνη τὴν σκηνοθετικὴν ἐπιτυχία του τὸν «Πλοῦτο» (ἔστω κ' ἂν προσωπικῶς διαφωνοῦμε σὲ κάποιες λεπτομέρειες).

Ἀπὸ τοὺς ἠθοποιοὺς ὀφείλω νὰ ἐκφράσω τὴν ικανοποίησή μου γιὰ τὸ ἐξαιρετικὸ παίξιμο τῆς κ. Κυπροῦλας Εὐαγγελίδου. Τῶχα ξαναγράψαι πὺν ἡ ἠθοποῖες αὐτὴ εἶναι ἕνα μεγάλο, τὸ μεγαλύτερο πρὸς τὸ παρὸν, γυναικεῖο κεφάλαιο τῆς κυπριακῆς σκηνῆς. Κάποτε στὴν «Θεατρῖνα» τοῦ Μᾶμ κατῆξε κείνο τὸν βαρὺ ρόλο μὲ μὰ ἄνεση εὐρωπαϊκῆς ἔμπειρης ἠθοποιοῦ. Μᾶς ἀπογοῆτεψε στὸ «Δαντὸν» μὲ τὰ ἀπαγγελτικὰ 19ου αἰῶνα (δὲν εἶναι ἡ ἴδια ὑπεύθυνη γι' αὐτό). Ἄλλὰ τώρα πάλιν τὴν ἀναγνωρίζουμε ξανά μὲς τὸ παλιὸ της στοιχεῖο. Ἐπίσης ὁ κ. Τύμβιος ἀπέδωσε κατὰ μοναδικὸ τρόπο. Οἱ ἄλλοι ἠθοποιοὶ στέκονται σὲ μὰ δεύτερη μοῖρα. Ἐξαιρώντας τὸν κ. Μορέα, νο-

μίζω πὺν ὑπῆρχε μὰ καλὴ ὁμοιογένεια στοὺς ἠθοποιοὺς, τόσο στὰ ἐξωτερικά τους, ὅσο καὶ στὴν ἐρμηνεῖα.

Καὶ μὰ ἀπορία: πὺν στὴν ἀρχὴ τὸ πρόγραμμα χαρακτηρίζει τὸ ἔργο κομεντί (σὲ τρεῖς πράξεις) καὶ πὺν πέρα ὡς ψυχολογικὸ δρῶμα; Ὁ συγγραφέας τὸ θεωρεῖ ψυχολογικὸ δρῶμα καὶ ὁ ΟΘΑΚ κομεντί; Τότε μπορεῖ νὰ ἐξηγηθοῦν πὺν πρὸς τὸ τέλος τὸ ἔργο κατάντηση φτηνὴ κομεντί.

Ὁμολογῶ πὺν στενωχῶρέθηκα ἀπὸ τὴν παράσταση ἐνῶ ἡ σκηνοθεσία ικανοποιῶσε στὰ πλείστα σημεῖα καὶ τὸ παίξιμο τῶν ἠθοποιοῦν (ἐκτὸς ἀπὸ τοῦ κ. Μορέα) ἦταν μὲς τὰ ὀρθὰ πλαίσια.

Τὰ σκηνικὰ τῆς δος Γαβριηλίδου πολὺ καλά, ἰδίως τῆς δεύτερης πράξης πὺν δημιουργοῦσε χώρους κινήσεως σὲ διάφορα ἐπίπεδα.

Α. Τσέχωφ: «Λιποθυμίες» (τρία μονόπρακτα) «Θέατρο Τέχνης», σκην. Θάνου Σακέτα.

Τὸ «Θέατρο Τέχνης» ἐξακολουθεῖ καὶ νὰ πρωτοτυπῇ καὶ νὰ ἐξυψηρετῇ πραγματικὰ τοὺς ὑψηλοὺς σκοποὺς τῆς Τέχνης χωρὶς ὑπαχωρήσεις. Ἡ εὐσυνειδησία χαρακτηρίζει τοῦτο τὸ συγκρότημα μὲ τὰ νεαρά, εἰδικῶς ἐκπαιδευμένα ὁμοιογενῆ ταλέντα.

Μὲ τὴν παράσταση τριῶν μονόπρακτων τοῦ Τσέχωφ καθιερώνει πὰ στὴν Κύπρο κατὰ ἐπίσημο τρόπο τὶς παραστάσεις μονόπρακτων τοῦ ἴδιου συγγραφέα προσαρμοσμένων στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ κυκλικοῦ θεάτρου. Δὲν εἶναι πείραμα (τῶχουν κάμει καὶ ὅλας ἄλλοις εἰδικότεροι στὸ ἐξωτερικὸ καὶ ἀκόμα στὸ ἔθνικὸ μας κέντρο τὴν Ἀθήνα). Εἶναι εὐσυνειδητὴ προσπάθεια προσφορᾶς στὸ κοινὸ νέων συγκινήσεων, νέων προβλημάτων.

Ἀπὸ τὰ τρία μονόπρακτα τοῦ Τσέχωφ, πὺν παρουσιάζονται μὲ τὸν γενικὸ τίτλο «Λιποθυμίες» τὸ ἕνα τὸ «Ἐπέτειος» ἔχει μεταφραστῆ ἀπὸ τὸν κ. Α. Χριστοφίδη καὶ ἔχει μεταδεδῆ ἀπὸ τὸ ΡΙΚ στὴν ὥρα τοῦ «Θεάτρου ἀπὸ τὸ Ραδιόφωνο» περίσω. Παλαιότερα ἔχουν μεταδοθῆ ἀπὸ τὸ ΡΙΚ καὶ ἄλλα τοῦ Τσέχωφ ὅπως ἡ «Ἀρκούδα». Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα του ἔργα (ὄχι τὰ μονόπρακτα) ἔχουν παρουσιαστῆ στὸ κυπριακὸ κοινὸ ἀπὸ κυπριακὰ συγκροτήματα (ὅπως κάποτε τὸ συγκρότημα τοῦ κ. Φώτου Χατζησπηρίου).

Καὶ στὰ τρία αὐτὰ μονόπρακτα τὸ ἰδιότυπο χιοῦμορ τοῦ Τσέχωφ (πὺν τὰ τελευταῖα κυρίως χρόνια ἰδιαίτερος συγκινή τὴν Εὐρώπη) σπινθηροβολεῖ πραγματικὰ, ἀγγίζοντας πολὺ καλονάγαθα (κ' ὄχι μὲ σκληρὸ σαρκασμὸ ἢ πικρόχολη εἰρωνία) πολλὰ σημεῖα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.

Στὶς παραστάσεις τοῦ «Θεάτρου Τέχνης» μὲ τὰ τρία μονόπρακτα («Ἡ Ἀρκούδα», «Μιὰ ἐπέτειος» καὶ «Ἀίτηση γάμου») εἶχαν κάνει ἐξαιρετικὴ ἐμφάνιση ὁ Νίκος Χαλαράμπος

(ὡς Σιπουτσίν), ὁ Στ. Κανκαρίδης σὲ δυὸ ρόλους πού ἀπέδειξε πὼς εἶναι ἕνα καλὸ ἐρμηνευτικὸ ταλέντο (εἶχε πραγματικὰ τὴν τιμητικὴν του), ὁ Ἄ. Μουσουλιάτης (ὡς Νικολάγεβιτς) καὶ προπαντὸς ἡ Σούλα Μελετίου πού μπορεῖ πιά νὰ θεωρηθῆ ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ πρωτεύοντα γυναικεία στελέχη τοῦ κυπριακοῦ θεάτρου δίπλα στὴν Κυπροῦλα Εὐαγγελίδου. Στὸ νέο αὐτὸ ἔργο τοῦ «Θεάτρου Τέχνης» συμπράττει κ' ἡ Στέλλα Κρανῆν (πού τελευταίως μᾶς ἤρθε ἀπ' τὸ ἔξωτερικὸ) σ' ἕνα πολὺ δημιουργικὸ ρόλο (μ' ὄλο πὺ εἶναι μικρὸς ρόλος γιὰ νὰ μποροῦσι νὰ δείξει ὡς πὺ φτάνουν οἱ ἰκανότητές της).

Ἡ σκηνοθεσία τοῦ κ. Θ. Σακέτα ὅπως πάντοτε μελετημένη, λιτή, ἀκριβῆς (γιὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὸ ἐπίθετο αὐτὸ μὲ τὴν ἔννοιαν πέρα γιὰ πέρα μέσα στὶς ἀπαιτήσεις τοῦ ἔργου). Ἀπόρρυγε πολὺ ὀρθὰ καὶ ἰδίως στὴν παρῴσα περίπτωση κάποιες βραδύτητες στὴ ροὴ τῆς παραστάσεως, πὺ τίς χρησιμοποιεῖ συχνὰ γιὰ νὰ δώσῃ ἔμφραση σὲ ὀρισμένα σημεῖα ἢ γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ἀτμόσφαιρα.

Καὶ μιὰ παρατήρηση: γιὰτι δὲ σημειώνεται ὁ ἢ οἱ μεταφραστές; Ἰσχυροῦν τὸς προχειρότητες σημεῖα καὶ ἀπὸ ὀργανισμοῦ πὺ πάνε νὰ δημιουργήσῃ ὄνομα πὺ δικαίως μᾶς κάμνουν καχύποπτους, καὶ ζητᾶμε «ὄνομα» γιὰ εὐθύνας.

Ἄ γ κ. Κρίστι: «Δέκα μικρὰ ἀραπάκια», ΟΘΑΚ, σκην. κ. Γεώργιου Μιτσίδη.

Ὁ ΟΘΑΚ ὕστερα ἀπὸ κείνη τὴ φοιχτὴ ἀποτυχία του μὲ τὸ ἔργο τοῦ κ. Ἄ. Τερζάκη «Ἡ κυρία μὲ τὰ ἄσπρα γάντια», παρουσιάζει πιά ἕνα ἀστυνομικὸν ἔργο τὰ «Δέκα μικρὰ Ἀραπάκια» τῆς Ἀγάθα Κρίστι, ὀνομαστῆς Ἀγγλίδος συγγραφέως ἀστυνομικῶν ἔργων. Καὶ ἀφοῦ τὸ κοινὸ τῆς Λευκασίας ἔχει ἐξυβρισθῆ κ' ἔχει ἀκόμα θεωρηθῆ ὡς τὸ μόνο ὑπάτιο γιὰ τίς συνεχεῖς ἀποτυχίες τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ (μὲ ἔργα διασκευῶν, πὺ τὸ ἀποκρῦθαι οἱ ὑπεύθυνοι, καὶ παραπλανοῦσαν ἐπὶ πλέον μὲ ἄρθρα στὰ προγράμματα καὶ στὸν ἡμερήσιο τύπο, ἢ μὲ ἔργα χωρὶς νὰ δηλώνεται ὁ μεταφραστῆς — καὶ δικαίως μποροῦμε νὰ ὑπομιαστοῦμε μήπως πρόκειται γιὰ διασκευὲς ἢ φοιχτὰ τεσκουρέματα κειμένου) καλεῖται τώρα νὰ παρακολουθήσῃ ἕνα «θρίλλερ». Δὲ θέλω νὰ ὑποστηρίξω πὼς καὶ τὸ ἀστυνομικὸ ἔργο δὲν ἔχει τὴ θέση του σ' ἕνα ρεπερτόριο, τὸ καλὸ βέβαια ἀστυνομικὸ. Ἄλλα σὰν ξεκούρασμα ἀπὸ μιὰ σειρά ἔργων μὲ θέση καὶ ἀξία, καὶ ὄχι σὰν ξεκούρασμα ἀπὸ σειρά ἀποτυχίες — ἰδίως στὴν ἐπιλογὴ ἔργων.

Ἀσφαλῶς τὰ ἔργα τύπου καλοῦ «ἀστυνομικοῦ ἔργου» ὅπου ὑπάρχει τὸ πγκλήμα καὶ προσπάθεια ἐξιχνιάσεώς του, προκαλοῦν ἀγωνία, διαρκῶς κοιτᾶς νὰ εἰσδύσης στὸ μυστήριον, νὰ βρῆς τὸν ἔνοχο. Τί βγαίνει ὅμως; Τίποτα. Ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ μιὰ φάρα εὐχάριστη πὺ δὲν σοῦ ἀφήνει τίποτα μὲς τὴν ψυ-

χῆ, μήτε προβλήματα γεννᾶ, μήτε διάθεση ἀναζητήσεων, μήτε... μήτε... Τέτοιο εἶναι τὸ ἔργο αὐτό. Στρωτὸ, γρήγορο, καλὰ στημένο στὴ σκηνὴ ἀπὸ τὴ συγγραφέα (ἂν ἢ ἴδια ἔκαμε τὴ σκηνικὴ προσαρμογὴ του — δὲν τὸ ξέρω), χωρὶς ὅμως κανένα περιεχόμενο, χωρὶς ἀπολύτως... τίποτε.

Ὅσο ὅσο ἀπὸ σκηνοθετικῆς ἀπόψεως ὑπῆρξε μιὰ ἐκπληξη. Ὁ κ. Γ. Μιτσίδης κίνησε τὰ πάντα στὴ σκηνὴ μὲ πολὺ μεγάλη μαστοριά. Οἱ τύποι (ἐκφραση, τρόπος ὀμιλίας, κινήσεων, ρυθμοῦ) ξεχώριζαν ἀπολύτως — κ' αὐτὸ ἔδινε ποικιλία καὶ ζωντάνια στὴ σκηνὴ. Τὸ ἔργο ἔρρεε γοργό, χωρὶς ἀργοπορίες ἢ σταματήματα (τάχα ἐκφραστικά). Εἶναι καταπληκτικὸ πόσον ὀλο οἱ ἠθοποιοὶ σταθήκανε στὸ ἴδιο ὑψηλὸ ἐπίπεδο ἰσόβαθμα, δείχνοντας μιὰ ὀμοιογένεια (πρᾶγμα πὺ ἀποδεικνύει πὼς πολλὰ μπορεῖ νὰ ἐπιτελέσῃ ἢ μελετημένη προσπάθεια ἑνὸς σκηνοθέτη μὲ ἀξία). Χωρὶς νὰ ὑποτιμῶ τὸς ἄλλους ἠθοποιοὺς νομίζω πὼς ὁ κ. Μούστρας κυριάρχησε ἐν τῇ ἰστοτιμίᾳ, δημιούργησε.

Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀπὸ σκηνοθετικῆς ἀπόψεως εἶναι τὸ καλύτερο πὺ μᾶς παρουσίασε ὁ ΟΘΑΚ, δίπλα στὸν «Πλοῦτο» (ὁ ὀποιος βέβαια στέκεται σὲ μιὰ ἄλλη γραμμὴ). (Γιὰ τὴν «Ἡδὸν ἡς τιμότητος» δὲν μπορῶ νὰ πῶ γιὰτι δὲν τὴν ἔχω-δῆ, παρόλο πὺ πρόσωπα ἀπολύτως εὐὐλόγητα κριτικῶς μὺ τὴν ἐπαινοῦν). Τὰ σκηνικὰ πολὺ καλὰ.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ἡ λ. Βενέζη: «Οἱ Ἀργοναῦτες», Ἀθήνα 1962.

Ὁ χειρότερος κίνδυνος γιὰ ἕνα λογοτέχνη εἶναι νὰ ἐπαναλαμβάνεται. Κι ὁ καλύτερος συγγραφέας εἶναι πιθανὸ νὰ ἐξαντληθῆ. Αὐτὸ βέβαια εἶναι κακὸ Ὅμως δὲν εἶναι τόσο κακὸ ὅσο τὸ νὰ ἐξαντληθῆ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ. Τὸ ὕφος πὺ στὶς εὐτυχιόμενες στιγμὲς του ἕνας συγγραφέας δημιουργεῖ καὶ ἐπιβάλλει, ἂν ἐπιμένῃ χωρὶς ἐσωτερικὴ ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιῆ, τότε κουράζει καὶ ὑπάρχει φόβος νὰ διασῶν ἀναδρομικῶς βιβλία τοῦ παρελθόντος μὲ ἀναμφισβήτητη ἀξία. Ὁ Παπαδιαμάντης μερικὲς φορὲς προκαλεῖ δυσφορία, ἄνκα στὶς καλὲς του στιγμὲς γοητεύει. Στὸ ἔξωτερικὸ ἔχομε τὸν Tennessee Williams πὺ παρῶδει τὸν ἑαυτὸ του σὲ μερικὰ ἔργα του, ἐνῶ ὁ Hemingway στὸ «Κατὰ μήκος τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀνάμεσα στὰ δέντρα» φτάνει σὲ κομικὰ ἀποτελέσματα, «μυμῶμενος» τὸ δικὸ του στυλ. Ὁ Ἡλίας Βενέζης στὴν Ἑλλάδα εἶναι ἕνα παράδειγμα συγγραφέα πὺ κουράστηκε γρήγορα.

Θὰ ἦταν δύσκολο νὰ τὸ προβλέψῃ κανεὶς αὐτὸ παρακολουθώντας τὴν ἐξέλιξή του στὰ πρῶτα του ἔργα. Μὲ τρία μυθιστορήματα πρὶν τὸν πόλεμο πήρε μιὰ θέση ἀνάμεσα στὸς ἄ-

ξίους λογοτέχνες τῆς γενιᾶς τοῦ 30, μὲ τὸ «Νούμερο», τὸ πολὺ καινερό, τὴν «Αἰολικὴ Γῆ», τρυφερὴ καὶ γεμάτῃ λυρισμῷ νοσταλγικὸ καὶ τῆ «Γαλήνη», τὸ δράμα τῶν ξεκομμένων ἀπὸ τὶς ρίζες τοὺς ἀνθρώπων. Ἐφτασε πρόωρα; Ἐδῶσε ὅ,τι εἶχε νὰ δώσῃ σύντομα; Πάντως ἐξαντλήθηκε. Μολαταῦτα συνέχισε νὰ γράφῃ καὶ μετὰ τὸν πόλεμο. Κι ἀφοῦ παρέσυρε στὸ προσωπικὸ του ὕψος γενεῆς μαθητοπαίδων παγιδεύτηκε κι ὁ ἴδιος. Ἔτσι φτάσαμε στὴν — πολὺ σωστὰ τὴν εἶπαν — θλιβερὴ «Ἐξοδο» καὶ στὸν ἀκόμα θλιβερότερο «Ἔκκεανό», πού εὐτυχῶς δὲν τόλμησαν νὰ βραβεύουν ἐλέφ ὀνόματι μὲ κανένα ἀπὸ τὰ κρατικὰ βραβεῖα.

Βέβαια, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ εἶχαμε καὶ τὸ «Χρονικὸ τῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος» καὶ τὸν «Ἀρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό» (Ἱστορία). Ἐπὶ πλέον ἓνα μέτριο θεατρικὸ ἔργο, τὸ «Μπλὸκ C», ὅπου τὰ καλύτερο μέρος εἶναι 3—4 ξένοι στίχοι γραμμένοι στὸ κελλὶ μίᾶς φυλακῆς, καὶ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἰταλία καὶ τὴν Ἀμερικὴ. (Ἐξοργιστικὰ στερεότυπα δοσιμένες). Ὅσον ἀφορᾷ τὰ διηγήματά του, συνεχίστηκε ἡ ἴδια πτώση μ' ἐλάχιστες ἐκλάμψεις. Δὲν ἀνανεώθηκε καθόλου, δὲ θέλησε ἢ δὲ φρόντισε ἢ δὲ μπόρεσε ν' ἀνανεωθῆ. Γιατὶ δὲ σταματᾷ νὰ πάρῃ δυνάμεις;

Ὅμως ὄχι. Καὶ νὰ οἱ «Ἀργοναῦτες». Μὲ πρῶτο μέρος τῆ «Σπηλιά». Τῆ Σπηλιά τοῦ Αὐξεντίου. Εἶναι πιθανῶς βαρὺ, ὅμως πρέπει νὰ λεχθῆ. Εἶναι λίγες οἱ περιπτώσεις πού εἶναι τόσο ὑψηλὸ θέμα κακοπάθησε τόσο στὰ χέρια δόκιμου λογοτέχνη. Γεμάτο τὸ χρονικὸ αὐτὸ ἐνὸς βιαστικοῦ ταξιδιωτῆ ἀπὸ πληροφορίες παρμένες ἀπὸ ἄλλους (τὸ σημαίνει δὲ ὁ συγγραφέας), ἀπὸ ἓνα πρόχειρο λογύδιο τοῦ παπᾶ τῆς ἐκκλησιᾶς τῆς Ἀσίνου κι ἀπὸ γιατροσόφια (τῆς ἐπιληψίας, τῆς ὀρθοϋπνίας κλπ.) ἀφήνει καὶ λίγο χῶρο γιὰ τὴ Σπηλιά (μετρωτάτη περιγραφή τοῦ θανάτου τοῦ Αὐξεντίου) καὶ γιὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ ἐπιστολὲς τοῦ Αὐξεντίου. Τὰ ἐνδιάμεσα κοινὸτυπες παρατηρήσεις τοῦ Βενέζη στὸ ἀναλλοίωτο, ἀφάνταστα πληκτικὸ πιά ὕψος του.

Ἄν κάποτε φαίνεται πληκτικὸ, σὰν συνηχίση κανεὶς τότε γίνεται ἐκνευριστικὸ. Αὐτὸ τὸ ἀνέβασμα στὸν «Μύτικα», τὴν ψηλότερη κορυφὴ τοῦ Ὀλύμπου, μᾶς κούρασε τόσο στὴν ἀνάγνωση ὅσο καὶ τὸν συγγραφέα στὴν ἀνάβαση. Αὐτὸς ὁ λυπημένος ὀρειβάτης ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ κι ὁ γέρο - ὀδηγὸς τοῦ Ὀλύμπου κι οἱ παλῆοι ὀρειβάτες κι ἡ νέα Ἑλληνίδα καὶ τὸ παλληκάρι πού διαμαρτυρόταν καὶ τὰ μουλάρια ἀκόμη, ἂν δὲν προκαλοῦν τὸ μειδιάμα, ὑπενθυμίζον ὑποπτα γνωστὲς μορφὲς ἀπὸ τὴν παλιὰ καλὴ ἐποχὴ. Κι οἱ μικρὲς στερεότυπες προτάσεις, ἡ συνεχῆς, φανερὴ ἐντελῶς, διάθεση δημιουργίας ὑποβολῆς, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν πιά ἀναμειχθῆ πετυχημένα, ἐπειδὴ ἡ φωνὴ δὲν εἶναι ἡ παλιὰ ξεκούραστη, εὐδιάκριτη, νεανικὴ φωνή, ἀλλὰ μιὰ γερασμένη, κουρασμένη,

ἐπαναλαμβανόμενη στὸς γνωστούς χιλιοεπιτομένους ἤχους φωνῆ, οἱ «Ἀργοναῦτες» εἶναι κατὰ περιεχόμενον μὲν συνονθύλευμα ἐντυπώσεων βιαστικοῦ παραστικῶ, πιθανώτατα εὐαίσθητου ὅπως τόσοι ἄλλοι ταξιδιωτῆς, πού ἔχει ὅμως τὴν ἔμμομη ἰδέα ὅτι πρέπει ὅ,τι βλέπει νὰ τὸ ἀντικρύξῃ σὰν συγγραφικὸ ὕλικὸ καὶ νὰ συμπληρώῃ ὅ,τι βλέπει μὲ τὰ ἐπὶ τούτῳ διαβάσματά του, σὰν ὕψος δὲ ἡ παρωδία ἐνὸς ὕψους πού κάποτε ἔθελες κι ἐγοήτευσε.

Κοιτάζουμε τὸ ἐξώφυλλο καὶ βλέπουμε «Ἀργοναῦτες» Τόμος Α'. Εὐχόμεστε ν' ἀργήσῃ πολὺ νὰ ἐκδοθῆ ὁ δεύτερος.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥΣ
ΤΟΥ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΑΝΟΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ
ΕΡΓΩΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΝΤΩΝ
ΥΠΟ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΩΗΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΓΙΝΟΜΕΝΗ ΕΠΙ ΤΩ ΕΟΡΤΑΣΜΩ
ΤΗΣ 150 ΕΠΕΤΕΙΟΥ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΗ 25 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1962

Εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς 150ετηρίδος ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ὑπὸ τὴν ἀρχικὴν μορφὴν τοῦ ὡς Ἑλληνικῆς Σχολῆς πολὺ ὀρθῶς ὁ Σύλλογος τῶν Ἀποφοίτων αὐτοῦ περιέλαβε τὴν ὀργάνωσιν ἐκθέσεων πνευματικῶν ἔργων τῶν πρώην μαθητῶν του. Διότι τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον ὑπῆρξε πράγματι τὸ πνευματικὸν φυτώριον, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἐξεπήδησαν οἱ ἐν γένει πνευματικοὶ ταγοὶ τῆς νῆσου καὶ ὄχι μόνον οἱ ἐπιστήμονες, οἱ καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι, οἱ ἐπαγγελματικοί, οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ αὐτῆς ἡγέται.

Ἡ πνευματικὴ δημιουργία τῶν Κυπρίων εἶναι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀξιοσημείωτος. Εἶχα τὴν εὐκαιρίαν ἄλλοτε, εἰς δύο διαλέξεις μου, νὰ ὀμιλήσω περὶ τῆς τοιαύτης δημιουργίας εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ἄλλοι ἐξῆραν εἰς ἀναλόγους ἐργασίας τῶν τῆν δημιουργίαν τῶν Κυπρίων εἰς τοὺς μετέπειτα καὶ εἰς τοὺς σημερινούς χρόνους. Ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον θὰ εἶχέ τις νὰ τονίσῃ ἀνασκοπῶν τοὺς τελευταίους, εἶναι ὅτι σημαντικὴ πνευματικὴ δημιουργία ὀδηγοῦσα πρὸς πνευματικὴν ἀνθησιν σημειοῦται σήμερον, δυναμένη νὰ παραβληθῆ καὶ νὰ ἐνταχθῆ ἐν πολλοῖς εἰς τὴν ἐλλαδικὴν δημιουργίαν. Ἀνάλογος εἶναι ἡ δημιουργία, ἥτις παρατηρεῖται προκειμένου καὶ περὶ τῆς τέχνης, ἰδιαίτερος δὲ τῆς ζωγραφικῆς. Ἄν γραφῆ πότε συστηματικῶς ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ δημιουργία τῶν Κυπρίων, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, αὐτὴ θὰ δεῖξῃ ἐναργέστερον τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς τοιαύτης δημιουργίας.

Ἡ παροῦσα ἐκθεσις πνευματικῶν ἔργων,

ἐπιστημονικῶν καὶ λογοτεχνικῶν τῶν ἀποφοίτων καὶ πρῶν μαθητῶν τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, δεικνύει τὸ μέγεθος τῆς συμβολῆς αὐτῶν εἰς τὴν γενικὴν ἐξόρμησιν τῶν Κυπρίων πρὸς πνευματικὰς δημιουργίας καὶ κατακτήσεις. Ἐπιστῆμη καὶ λογοτεχνία καλλιεργηθεῖσαι ὑπὸ τούτων ἀντιπροσωπεύονται εἰς μέγαν βαθμὸν μέσα εἰς τὴν συνολικὴν Κυπριακὴν πνευματικὴν δημιουργίαν. Ἐπιθυμῶ νὰ συγκαρῶ ὅλους δι' ὅτι ἐπετέλεσαν μέχρι σήμερον καὶ νὰ εὐχηθῶ, ὅπως ἡ ἀρχή, ἡ ὁποία εἶναι, ὡς συνήθως λέγεται, τὸ ἥμισυ τοῦ παντός, δώσῃ τὴν περαιτέρω παρότρυνσιν πρὸς νέας ἀξιολογητέρας ἐπιστημονικὰς καὶ πνευματικὰς δημιουργίας. Ἐπιθυμῶ ἐπίσης νὰ συγκαρῶ τὸν Σύλλογον Ἀποφοίτων τοῦ σχολείου διὰ τὴν ὠραίαν ἔμπνευσι, τὴν ὁποίαν εἶχε, τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐκθέσεως ταύτης, καὶ νὰ ἐκφράσω τὴν ἐλπίδα ὅτι παραλλήλως καὶ ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ θὰ ὀργανώσῃ ἀνάλογον ἔκθεσιν τέχνης καὶ θὰ προβάλλῃ καὶ τὴν μουσικὴν δημιουργίαν ἀντιστοίχως. Ταῦτα θὰ ἀποτελέσουν τὸν θετικώτερον ἐορτασμὸν τῆς 150ῆς ἐπετείου τῆς ιδρύσεως τῆς Σχολῆς καὶ ταυτοχρόνως σταθμὸν καὶ ὀρηκτῆριον διὰ τὸ μέλλον, πρὸς τὸ ὁποῖον πρέπει πάντοτε νὰ ἀτενίζομεν με πίστιν καὶ ἐλπίδα.

Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΙΣ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΕΠΙ ΤΗ 150Η ΕΠΕΤΕΙΩ
ΤΟΥ ΠΑΓΚΥΠΡΙΟΥ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
ΥΠΟ ΤΟΥ κ. ΦΡ. Π. ΒΡΑΧΑ,
ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΠΑΙΔΑΓ. ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

25 Φεβρουαρίου 1962

Ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, πού συμβαίνει νὰ εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος καὶ τὸ ἀνάτορον ἐκπαιδευτικὸν ἴδρυμα τῆς Νήσου, προσέρχεται διὰ νὰ χαιρετίσῃ τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον ὡς Μητέρα—Σχολὴν ἐξ ἧς ἠντλησῆ τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν πνοήν. Διότι εἰς τὸν τομέα τῆς προπαρασκευῆς τῶν λειτουργῶν τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἡ ὑπὸ τὴν στέγην ταύτην παραφυὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ Διδασκαλείου πού ἐχάραξε τὴν ἰστορίαν τῶν ἰδανικῶν καὶ τῶν προσανατολισμῶν τοῦ κυπρίου δημοδιδασκάλου. Καὶ ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία, ὅταν πρὸ τριετίας περίπου ἐθεμελίωνε, μετὰ τὴν δύναμιν τῆς χειραφετήσεως πού ἐξησφάλισε εἰς τὴν Παιδείαν μας ἡ τιτανικὴ πάλη τοῦ λαοῦ μας, τὴν ὄλην προσπάθειάν της, ἐχειριάσθη νὰ δρασελίσῃ τὰ σκληρὰ ἀποικιακὰ χρόνια τῶν διωγμῶν καὶ νὰ ἀνάσῃ τὸ φῶς τῆς πορείας της ἀπὸ τὴν ἀκοίμητον πυρὰν τῆς παραδόσεως ἐκείνου. Ταπεινὸ συνεχιστὰς σήμερον τοῦ ἔργου του, καὶ ἐνῶ ξεδιπλώνομεν κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μετὰ συγκινήσιν συγκλονιστικὴν τὴν ἀναπόλησίν μας ἐπάνω ἀπὸ τὴν πελοργίαν πνευματικῆς καὶ ἐθνικῆς σφαιρῆς 150ῆς Ἐπετείου τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐθνομάρτυρος Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ Ἰδρύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Λευκωσίας, αἰσθανόμεθα νὰ προβάλλῃ εἰς τὰς

συνειδήσεις μας ἡ προσφορὰ τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν χρυσοῦς κανὼν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας καὶ τῆς Ἐθνικῆς Ἀρετῆς.

Διότι τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον, μετὰ ὅτι ἐξέθερε καὶ ἀνέστησεν, ἐνεσάρχωσεν ἀκέραιον τὸν παλμὸν τῆς φυλῆς καὶ τῆς Ἱστορίας μας καὶ ὀλοζώντανα τὰ ὄνειρα τοῦ Ἀνθρώπου. Ἐνεφύσησε ψυχὴν εἰς τὰς ἐπιδιώξεις μας, ὑπεβάστασε τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ τὴν ἐπικὴν ἑλληνικὴν ἀντοχὴν τοῦ λαοῦ μας, ἀνήγειρεν πρότυπον τὴν σοβαρὰν ἐργασίαν του, ὀκοδόμησε στερεὰν τὴν πνευματικὴν ἀξιοπρέπειαν καὶ γόνιμον ἔσπειρεν τὴν θέλησιν τῆς Ἐλευθερίας. Τὸ ὅτι ἐδημιούργησεν ἀπεδείχθη τεῖχος ἀπόρθητον καὶ ἑταλξίς νικηφόρος. Ἀπὸ τὴν συνεχῆ πρόκλησιν πού εἶναι ἡ λαμπρὰ κληρονομία του ἡ ἔντονος μέσα εἰς τὴν ζωὴν μας καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους παρουσία του, θὰ ὀδηγούμεθα πάντοτε, «μετὰ λογισμό καὶ μῶνιερ», εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ καὶ πνευματικοῦ χρέους, τὸ ὁποῖον μας συνδέει μετὰ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀνάγκην κατακτήσεως τῶν πεπωμένων μας μετὰ τὴν γαλανὴν αἰθρίαν τοῦ Αὔριου πού ἡμποροῦμεν καὶ πρέπει νὰ δημιουργήσωμεν.

Τὴν εὐγνωμοσύνην τὴν ὁποίαν ὀφείλομεν εἰς τὸ Παγκύπριον Γυμνάσιον, πού, διὰ νὰ ἐνθυμηθῶ τὸν στίχον τοῦ Ποιητοῦ, ἀπέβη καὶ «ἡ βουλὴ καὶ τὸ σπαθί» τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου, ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία ἐνέεικισε εἰς τὸ συμβολικόν τοῦτο δῶρον, πού καὶ παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτραπῇ ἐξ ὀνόματός της νὰ προσφέρω.

Η ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ:

«Ἡ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία Κύπρου τῷ Παγκυπρίῳ Γυμνασίῳ ἐπὶ τῇ 150ῇ ἐπετείῳ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐθνομάρτυρος Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ ἰδρύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Λευκωσίας. Τιμῆς ἔνεκεν: τῇ 25 Φεβρουαρίου 1962.»

ΦΡ. ΒΡΑΧΑΣ

Η ΔΠΟΨΗ ΤΩΝ ΑΜΩΝ

Ὁ κ. Δημ. Γιάκος στὴ «Βραδυνή» (27 Δεκ. 1961) γράφει γιὰ τὸ «Ἐτσι ἄρχισε ἡ Κυριακή...» τοῦ κ. Κ. Χρυσάνθη:

Κάθε καινούργιο βιβλίον τοῦ Κυπρίου λογοτέχνη κ. Κύπρου Χρυσάνθη μοιάζει μ' ἓναν ἐγκάρδιον πνευματικὸν χαρῆτισμό, πού μᾶς ἐρχεται ἀπ' τὴν ἀδελφικὴν Μεγαλόνησο. Ταυτόχρονα ὅμως σημαδεύει καὶ μιὰ ζεστή, μιὰ γόνιμη παρουσία ἐνὸς ἀνθρώπου μετὰ ἀφάνταστη δημιουργικότητα στὸν τομέα τῆς Τέχνης. Ποιητῆς, διηγηματογράφος, κριτικὸς καὶ συγγραφεὺς παιδικῶν λογοτεχνιμάτων ὁ κ. Χρυσάνθη, ὄχι μόνον ἀνανεώνεται μορφολογικὰ τὴν κάθε φορὰ, παρὰ σημειώνει μετὰ τὸ κάθε του νέο βιβλίον καὶ μιὰ σημαντικὴ πρόοδος στὸ ὄψος,

στη γλώσσα και στα ούσιαστικώτερα στοιχεία ενός λογοτεχνήματος: στην προβολή δηλαδή και στη διαρεύνηση των νέων προβλημάτων που αντιμετώπιζει την κάθε φορά. "Τοτερ' άπ' «Τὸ Ἡμερολόγιο τοῦ Γαλάξιο Κοριτσιού», ὅπου ὁ συγγραφεὺς ἀντικρύστηκε τόσο δραματικά μετὸ πρόβλημα τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς, στὴ νέα νουβέλλα του ("Ἐτσι ἄρχισε ἡ Κυριακή..."), ὁ κ. Χρυσάνθης σὰ νὰ ζήτησε κάποια ξεκούραση, κάποια ἀλάφρωση τῆς ψυχῆς. Κι' ἀντικρύστηκε μετὸ θέμα του μετὰ διάθεση ἡρεμώτερη, προσφορώτερη στὴν αἴσθηση τοῦ γέλιου παρὰ τοῦ κλάματος. Τὰ πρόσωπα τῆς ἱστορίας του ταξιδεύουν τώρα στὸ ἐξωτερικὸ (στὸ Λονδίνο) κι' ἔτσι δίνεται στὸν συγγραφέα ἡ εὐκαιρία νὰ ζήσει καὶ νὰ περιγράψει ἕνα εὐρύτερο ἀνθρώπινο περιβάλλον, ποικιλώτερο, κοσμοπολιτικώτερο καὶ πολυπλοκώτερο. Βασικά, ζωγραφίζει τοὺς τύπους του μετὸ λεπτεπίλετες, σύντομες πινελιές, μὴ παραλείποντας νὰ ὑπογραμμίσει καὶ τὴ φαιδρὴ, τὴ χιουμοριστικὴ νότα τους, ἀκριβῶς μάλιστα ἐπάνω στὰ πὸ φλέγοντα περιστατικὰ τῆς ζωῆς τους. Ἡ πρόθεσὶς του εἶναι ἐμφανής: Ζητᾷ νὰ τονίσει πὸς πῶς κι' ἀπ' τὸ σοβαρώτερο — τὸ τραγικώτερο ἀκόμα — περιστατικὸ, ἐνεδρεῖ μιά σατιρικὴ μοῖρα, πὸν σπάζει τὴ συνοχὴ του, ἂν ὄχι γιὰ νὰ τὸ γελοιοποιήσει, τουλάχιστο γιὰ νὰ θυμίσει τὴ μυστικὴ παρουσία της. Μιά ζωὴ γεμάτη ἀντιφάσεις, μιά πρισματικὴ ζωὴ ἔγινε πᾶς ἡ ζωὴ τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Κι' αὐτὴ τὴ ζωὴ τείνει νὰ προβάλει ὁ συγγραφεὺς, μετὸ πολυάνθρωπο μελισσολόγι, πὸν κινεῖ μέσ' στὴ νουβέλλα του. Βαρατηρήσεις εὐστοχες καὶ πρωτότυπες, ἀνάλαφρη διάθεση χιούμορ, καὶ σύνθετος μῦθος περιγραφικὴ μᾶλλον καὶ ὄχι διαφραζομένη ἐσωτερικά, εἰκόνες ἀνθρώπων ποικίλης ἐθνότητος, πὸν προβάλλονται καὶ φωτίζονται ἀπ' τὰ ἔξω περισσώτερο παρὰ ἀπ' τὰ μέσα, ἰδιοτροπίες καὶ ἀδυναμίες τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ἐκδηλες, ὁρατὲς μετὸν πρώτη ματιᾷ, ἱκανὲς νὰ μᾶς φέρουν μιάν ἀντίδραση ἄμεσα — καὶ τὸ γέλιο, τὸ καλόκαρδο βέβαια, τὸ ἀνάδουνο καὶ ὄχι τ' ἀπάνθρωπο. Γιατί, ὅπως καὶ σ' ὅλα τὰ ἔργα του, ἔτσι καὶ στὴν «Κυριακή» του, ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀποξεχνάει ποτὲ τὴν πνευματικότητα καὶ τὴν ἀνθρωπιά του. Τὶς νιώθει σὰ χρέος ἐνὸς λειτουργήματος, πὸν ὑπάρχει ὄχι γιὰ νὰ συντρίβει, ἀλλὰ γιὰ νὰ ὑπηρετεῖ τὸν ἀνθρώπο.

Ὁ κ. Τάκης Δόξας στὸ περιοδικὸ «Ἑλληνικὰ Γράμματα» (Ὀκτ. 1961) γράφει τὰ ἑξῆς γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Τάσου Στεφανίδη «Ὁ γυιὸς τῶν ὕδατων»:

Πολὺ σωστά στὸ φωτισμένον πρόλογό του ὁ κ. Νίκος Κρανιδιώτης χαρακτηρίζει ἐσωτερικὸ μονόλογο τὴ νουβέλλα τοῦ κ. Τάσου Στεφανίδη «Ὁ γυιὸς τῶν ὕδατων». Θάλεγα μάλιστα πὸς γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο, γιὰ τὴν ἐκφραστικὴ τούτη πρωτοτυπία, τὸ βιβλίον αὐτὸ

σημαδεύει μιά ἐνδιαφέρουσα πνευματικὴ παρουσία πὸν κάνει ἀνάμεσά μας ἡ σύγχρονη Κύπρος.

Ὡστόσο, πὸν πολὺ «Ὁ γυιὸς τῶν ὕδατων» εἶναι μιά δραματικὴ πορεία ψυχῆς. Ἡ πορεία τοῦ ἀνθρώπου τοῦ καιροῦ μας πὸν περιδινύεται προβληματιζόμενος σὲ ἄμεσα καὶ πυρακτωμένα θέματα πὸν ἔχουν συναφαστεῖ μετὸν ἴδιον τὴν ζωὴ. Ὁ συγγραφεὺς βρίσκεται ἀδιάκοπα σὲ μιά κατάδυση. Κατάδυση μέσ' στὸν ἴδιον τὸν ἐναυτό, ὅπου οἱ μνήμες κι' οἱ στοχασμοί, οἱ ἀνθρώποι καὶ τὰ γεγονότα προσπαθοῦν νὰ τὸν κερδίσουν ἢ νὰ τὸν πνίξουν. Ἡ ἐγγήγορσὴ του αὐτὴ ἔχει κάτι τὸ τραγωδικὸ πὸν τοῦ κατατεμαχίζει τὴν ψυχὴ κἀνοντάς τον νὰ τὴ ρωτᾷ: «Ποῦ νὰ σὲ πάω, ψυχὴ μου, πὸν νὰ σὲ παραδώσω;».

Τὸ δρᾶμα τοῦ ἀνθρώπου πὸν τόσο ὑποκειμενικὰ χρησιμοποιοῦ ὁ κ. Στεφανίδης, ξεκινᾷ ἀπὸ μιά ἐπαναστατικὴ ἀφετηρία: ὅτι αὐτὸς ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἀσυμβίβαστος καὶ λύτερος. Κι' ἀναρωτιέται: «Εἶναι τάχα ὁ Κυριώτης πὸν μαρτύρησε στὴν πολυχρόνη δουλειὰ καὶ δόθηκε στὸ μεγάλο ἀγῶνα μετὸ σύνθημα Λευτεριά ἢ Θάνατος;». Γενικώτερα, εἶναι κάθε ἀνθρώπος πὸν τυραννιέται ἀπ' τοὺς ἄλλους καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἐναυτό. Παιδί τῆς διαλυτικῆς ἐποχῆς μας, ἕνας πραγματικὸς Γυιὸς τῶν Ὑδατων πὸν «τίποτα δὲ μπόρεσε νὰ κρατήσει μέσ' σὲς φοῦχτες του» (σελ. 55).

Στὸ τέλος πάντως τοῦ βιβλίου, ὅπου ὑπάρχουν σελίδες ἐξαίρετου ἐπικοῦ πνεύματος, ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς ξαναγίνεται ὅποιος ἦταν ἀπ' τὴν ἀρχὴ Κυριώτης. Ἐνας ἥρωας πὸν δοξάζει τὴ μνήμη τῶν ἄλλων ἡρώων τοῦ Κυπριακοῦ ἀγῶνα καὶ βρίσκεται στὸ «Ἀλληλουῖα» τὴ λύτερωσὶν μὲ μιά μεταθανάτια φαντασία. Ἄν μποροῦσε ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐνώσει ἀριστοτεχνικώτερα τὶς προθέσεις του, σίγουρα θὰ ἔδινε ἕνα ἐναῖον κείμενο, κι' ἄς τὸ σφράγιζε μετὸν ἴδιον μεταφραστικὴ εἰκόνα — τὴ συνάντηση δηλ. τοῦ Θεοῦ μ' ἕναν νεκρὸν ἥρωα.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Ὁ κ. Φοῖβος Σταυρίδης στὸ τεῦχος ἀρ. 15 (σελ. 135) τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» πολὺ ὀρθὰ θίγει μιά πλευρὰ τοῦ θέματος «Κυπριακὴ Βιβλιογραφία».

Οἱ «Κυπριακὲς Σπουδὲς» στοὺς δυὸ τελευταίους τόμους τῶν ἀρχίσαν κι' ὅλας μιά ἀναλυτικὴ βιβλιογραφία γιὰ ὅτι ἀφορᾷ κυρίως τὴν ἐπιστημονικὴν Κύπρον.

Ἀπὸ τὸ τεῦχος αὐτὸ ἡ «Πνευματικὴ Κύπρος» ἀρχίζει νὰ δημοσιεύη τὸ ὅτι γράφεται γιὰ τὴν Κύπρον σὲ δοκίμια, ταξιδιωτικὰ κλπ. ἀφήνοντας τὰ κυρίως ἐπιστημονικὰ στὴν Ἐταιρεία Κυπριακῶν Σπουδῶν καὶ στὸ «Κέντρο Ἐρεύνης», πὸν πρόκειται νὰ ἱδρυθῆ. Στὸ μεταξύ ὁ βιβλιοθηκᾶριος τῆς Βιβλιοθηκῆς τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Κύπρου ἐτοιμάζει ἐτήσιο βιβλιογραφικὸ δελτίον γιὰ τὴν Κύπρον, ὅπως καὶ τὸ «Τμήμα Πνευματικῆς καὶ Πολιτιστικῆς Ἀναπτύξεως» τοῦ Γραφείου Ἑλληνικῆς Παιδείας.

Ρ. Μ. Ι. Λ. Ι. Ε. Ξ: Ἡ σύγχρονη πνευματικὴ Κύπρος, «Θερμοπύλες», 1, 33.

Ἀκατατόπιστη καὶ πρόχειρη ἔκθεση τῆς σύγχρονης κυπριακῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Γ. Ἄ κ η Ἀ κ ρ ί τ α: Κύπρος, τὸ γαλάζιο νησί, Ἀθήνα, 1961.

Ὀγκώδης τόμος προχειρολογίων με παρεϊσφρησι σόβαρωτάτων τυπογραφικῶν λαθῶν γύρω ἀπὸ τὴν Κύπρο. Κακὴ δημοσιογραφικὴ ἔργασία.

Γ. Θ ε ο τ ο κ ᾶ: Κύπρος 1959, «Πνευματικὴ Πορεία», Ἀθήνα 1961, σελ. 392.

Σημείωμα γιὰ τὴν ἀπελευθερωμένην Κύπρο, ὅπου σαφῶς δηλώνεται ἡ ἐλπίδα πὼς ἡ Κύπρος θ' ἀποτελεῖ στὸν πνευματικὸ τομέα ἕνα τρίτο ἑλληνικὸ κέντρο (Ἀθήνα — Θεσσαλονίκη — Κύπρος), ἔστω κι' ἂν ἡ πολιτικὴ λύση τοῦ ἀγῶνα δὲν ἦταν ἡ ἰδεώδης· εἶναι ὅμως μιὰ πραγματικὴ κὴτητα πιά.

Π. Κ υ ρ ι α ζ ῆ: Κύπρος, «Γαλάζια Πορεία», Ἀθήνα 1961, σελ. 153.

Σύντομη ταξιδιωτικὴ ἐντύπωση ἀπὸ πολὺ λίγα μέρη τῆς Κύπρου (Λευκωσία — Μοναστήρια — Πάφος — Ὀλυμπος) γραμμένη με λιτότητα καὶ λυρισμό.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Χ ρ. Γ ι α ν ν ᾶ κ ο υ: Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ διάστημα, Κύπρος, 1961.

Δ ι ο μ. Γ ε ω ρ γ ι ᾶ δ η: Γνωριμίες με τὸν κόσμο, Ἀθήνα, 1961.

Θ ε ο δ. Ν ι κ ο λ ᾶ ο υ: Παπαδιαμάντης, Κύπρος, 1961.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Ἰ. Θ ε ο δ ω ρ α κ ο π ο ὄ λ ο υ: Ἡ φιλοσοφικὴ θεώρησις τῆς ἐποχῆς μας, Ἀθήνα, 1961.

Κ υ ρ. Μ η τ σ ο τ ᾶ κ η: Παραλλαγές σε γαλάζιο καὶ πράσινο, Ἀθήνα, 1961.

Π. Κ υ ρ ι α ζ ῆ: Γαλάζια πορεία, Ἀθήνα, 1961.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἄγωγη (Ἀθήναι) ἀρ. 118 — Ἡπειρωτικὴ Ἑστία (Γιάννινα) ἀρ. 116 — Κρίκος (Λονδίνο) ἀρ. 133 — Νέα Ἐποχὴ (Λευκωσία) ἀρ. 36 — Κυπριακοὶ Καρποὶ (Λευκωσία) ἀρ. 32, 33, 34 — Παναθηναία (Ἀθήναι) ἀρ. 33, 34 — Διαγώνιος (Θεσσαλονίκη) πρωτοχρονιά 1962 — Ἐνδοχώρα (Γιάννινα) Χρόνος Β', 11-12 — Θερμοπύλες (Ἀθήναι) ἀρ. 1 — Ἐπιθεώρηση Τέχνης (Ἀθήναι) ἀρ. 84 — Κυπριακὴ Ἐκπαίδευσις (Λευκωσία) ἀρ. 11 — Φιλολογικὴ Ἐπιθεώρησις (Πειραιᾶς) ἀρ. 35-36 — Ἀργῶ (Λεμεσός) ἀρ. 1 — Χελιδόνα (Βαρῶσια) ἀρ. 1 — Συνεργατιστὴς (Λευκωσία) ἀρ. 3.

ΠΡΩΤΟΝ

ΕΙΣ ΟΛΟΚΛΗΡΟΝ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

Μόνον ἕνας οἶκος ὅπως ἡ Ἐταιρία Νεστέ — ἡ ὁποία πρώτη ἔθεσεν εἰς τὴν ἀγοράν ἕνα εὐδιάλυτον καλῆς ποιότητος καφέ εἰς κόνιν — κατέχει τὴν πείραν ἧτις σᾶς ἐγγυᾶται εἰς ἕκαστον φλυτζάνι Νεσκαφέ τὴν γεῦσιν τοῦ πραγματικὰ φρεσκοκαβουρδισμένου καφέ.

Διὰ τῆς ἀπλουστάτης αὐτῆς ἐργασίας — νερό ζεστό σέ λίγο Νεσκαφέ — ἡ ὁποία σᾶς χαρίζει ἕνα ἐξαιρετικὰ καλόν καφέ, οἱ ἐμπειρογνώμονες τῆς Ἐταιρίας Νεστέ ἀπέδειξαν ὄλην τὴν εἰδικότητά των.

ΝΕΣΚΑΦΕ
πρὸν
ΝΕΣΤΛΕ

Ἡ πετρελαιοβιομηχανία βλέπει μακριά.

Οἱ εἰδικοί ἐπὶ τῶν καυσίμων γνωρίζουν ὅτι ἐντὸς εἴκοσι ἐτῶν ὁ κόσμος θὰ χρειάζεται δύο ἢ τρεῖς φορές περισσότερο πετρέλαιον ἀπὸ σήμερα. Τὸ 1961 ἡ πετρελαιοβιομηχανία ἐξερεύνησεν νέας περιοχὰς ἀναζητοῦσα νέας πηγὰς αἱ ὁποῖαι θὰ εἶναι ἕτοιμοι πρὸς παραγωγὴν μέχρι τὸ 1981. Πέντε, δέκα, εἴκοσι χρόνια προοπτικῆς. Ἄν ἔλειπεν αὐτὴ ἡ σχεδιασμένη προοπτικὴ πρὶν 20 χρόνια, ἴσως ὁ κόσμος σήμερα ν' ἀντιμετώπιζεν ἔλλειψιν πετρελαίων.

..... αὐτὸς εἶναι ὁ ρόλος τῆς SHELL

Τοῦτο τὸ πελώριο κορμὶ μὲ τοὺς τετράγωνους ὤμους καὶ τὶς μεγάλες σὰν πλάκα μάρμαρο φουῆχτες ἦταν τὸ φόβητρο τῶν ἰσναφιῶν. Ἡ ἐπίδρασή του ἄπλωνε ὄχι μόνο στοὺς τεχνίτες ἀλλὰ καὶ στοὺς κληρικούς καὶ στὸ λαουτζίκο. Ὁ λόγος του εἶχε βαρύτητα.

Ὁ τιμαριοῦχος Βουστρώνιος σὴκώθηκε πειραγμένος νὰ φύγει.

—Ποῦ πάει ἡ ἀρχοντιά σου, ἀρχοντα Βουστρώνιε; ρωτᾷ ὁ ἀρχιμανδρίτης Φιλόθεος.

—Ἐδῶ εἶναι συμβούλιο μὲ προδότες. Τί θὰ πεῖ ρήγας μας ὁ Ἀλέξης; Ἀναγνωρισμένος Ρήγας εἶναι ὁ Γιάννος. Ὅστερα ἀπὸ αὐτὸν θάναι ὅποιος ὑποδείξουν στὴν αὐλή. Καὶ τοῦτο θὰ τὸ χρήσει ὁ Ἀρχιεπίσκοπος στὴν Ἀγιά Σοφιά. Τ' ἀκούς, γέρο Λάμπρο;

—Ἦρθε ἡ σειρὰ μας, ἀρχοντά μου, νὰ ζητήσουμε τὸ δίκιο μας. Ἐμεῖς δουλεύουμε, ἐσεῖς νὰ τρῶτε; τοῦ λέει βαρεῖα ὁ γέρο Λάμπρος.

—Ὁμόνοια, τέκνα μου. Ὁ Σαρακηνὸς χτυπᾷ τὶς πόρτες κ' ἐσεῖς φιλονικεῖτε; Ἄς δοῦμε πῶς θὰ σωθοῦμε τώρα κ' ὕστερα...

—Καλύτερα οἱ ἐξηγήσεις ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἐπεμβαίνει ὁ ἀρχοντας Βουστρώνιος.

—Αὐτὸ κάνομε, προσθέτει ὁ γέρο Λάμπρος. Ἐμεῖς μῆτε τὸ Φράγκο θέλουμε, μῆτε τὸ Σαρακηνὸ. Τούτη εἶναι ἡ ἀπόφαση τοῦ Ρήγα Ἀλέξη. Τούτου τὴν προस्ताγὴ δέχονται πιά τὰ ἰσνάφια μας. Ἐμεῖς κηρύξαμε ἰσότητα καὶ δικαιοσύνη. Μπουχτήσαμε πιά ἀπὸ σκλαβιά!

—Τοῦτο εἶναι προδοσία, φώναξε ὁ ἀρχοντας Βουστρώνιος. Δὲν ἔχω θέση μὲς τῆ μέση σας.

—Τότε γιατί ἦρθες; Ἄ! σὲ στείλανε...

Δυὸ παλληκάρια ἀρπάξανε τὸν ἀρχοντα Βουστρώνιο καὶ τὸν τραβήξανε ἔξω. Καμώθηκε κείνος ν' ἀντισταθεῖ καὶ νὰ φωνάξει τοὺς ἀνθρώπους του.

Ἐνας δικὸς του ἀνθρώπος τοῦχωσε τὸ μαχαίρι στὸ στήθος. Καὶ σιῶπησε ἡ ἐπιτίμηση κ' ἡ προδοσία.

Στὸ μεταξὺ τὸ συμβούλιο τῶν Κυπριωτῶν πῆρε ἀπόφαση ν' ἀμπαρωθεῖ ὁ λαὸς στὰ σπίτια του καὶ νὰ μὴ δώσει βοήθεια στὸ Φράγκο. Νὰ κοιτάξουν ὅπως ὅπως ὁ καθένας νὰ σωθεῖ. Μονάχα πῶς οἱ δυὸ ἄλλοι τιμαριοῦχοι θὰ μένανε σὲ τοῦτο τὸ μικρόσπιτο ὡς νὰ ξεκαθαρίσει ἡ κατάσταση. Ὁ Ρήγας Ἀλέξης θ' ἀποφάσιζε ἂν θὰ γίνονταν δεχτοὶ στὴν παράταξη τῶν ξεσηκωμένων.

Σκορπίσανε ἀπὸ τὸ μικρόσπιτο καὶ τραβήξανε σπίτι μὲ σπίτι νὰ διαδώσουν τὸ μήνυμα. Μῆτε στὸ Φράγκο, μῆτε στὸ Σαρακηνὸ βοήθεια.

* * *

Πολὺ πρῶτ' ἀρχισε ἡ ἐπίθεση.

Ὁ Φράγκος μούγκριζε ἀπὸ λύσσα μὲ τοὺς Κυπριώτες, γιατί κοιτοῦσαν μὲ φοβερὴ ἀπάθεια τὸ τι γινόταν γύρω τους. Μῆτε ἓνα βέλος δὲν ἔπεφτε στὸ στόχο ἀπὸ τὸ χέρι τους. Ἡ φωτιά στὰ καζάνια πού βράζανε τὸ λάδι δὲ συνδαυλιζόταν.

Δυὸ - τρεῖς Φράγκοι χάσανε τὴν ὑπομονή τους καὶ χτύπησαν Κυπριώτη. Οἱ γύρω ματιὲς εἶχαν μιὰ τέτοια ἐρώτηση πὺν πάγωσαν τούτους τοὺς ἰππότες.

Στὴν πόλη κυκλοφοροῦσε ἓνα φοβερὸ μούδιασμα. Ἡ ἀρνηση ζωγραφιζόταν παντοῦ.

Στὴν Πύλη τῆς Φαμαγκούστας, ἀνατολικά τῆς πόλης, ἡ ἐπίθεση τῶν Σαρακηνῶν εἶχε τὴν πιὸ μεγάλη φούρια της. Κύματα - κύματα χτυποῦσε ὁ ἐχθρὸς. Οἱ Φράγκοι τὸ πήρανε ἀπόφαση πῶς θὰ γλυτώταν μὲ δυσκολία. Τὸ ἀντίκρουσμα τοῦ θανάτου ἀπ' ἔξω κ' ἀπὸ μέσα τοὺς ἀναθε στὴ δύναμη σώματος καὶ ψυχῆς. Τὸ χεῖλος τῆς ἀβύσσου εἶναι ἡ πιὸ μεγάλη διέγερση.

Ὁ γκενεράλης πρόσταξε μιὰ παραπλανητικὴ ἔξοδο ἀπὸ τὴν Πύλη τῆς Πά-

φου, δυτικά τῆς πόλης, ἀκριβῶς κοντὰ στοῦ Παλάτι.

Ὁ βαρὺς πυλώνας ἄνοιξε. Λίγη καβαλλαρία καὶ λίγη πεζούρα ὄρμησε. Οἱ Σαρακηνοὶ ὀπισθοχώρησαν χωρισμένοι σὲ δυὸ ὁμάδες. Ἦταν ἡ ταχτική τους ν' ἀφήνουν δίοδο καὶ νὰ μετροῦν τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ. Οἱ Φράγκοι τὸ πήρανε πῶς ὁ ἐχθρὸς φοβήθηκε. Ἀνοίχτηκαν σὲ μιὰ ἐπίθεση ἄλογη. Τότε οἱ Σαρακηνοὶ ἐνώσαν πίσω ἀπὸ τοὺς Φράγκους τὰ δυὸ ἄκρα τους καὶ τοὺς κατακόψανε μὲ βοήθεια ποῦ ἔφτασε στὸ μεταξὺ.

Κατὰ τὸ δειλινὸ ὁ σερασκέρης τῶν Σαρακηνῶν ἔστειλε μήνυμα στοὺς πολιτορρημένους.

Ὁ ἀπεσταλμένος μὲ τέσσερεις ἄλλους καβαλλάρηδες πλησίασαν τὸν πυλώνα. Οἱ προτάσεις τους ἦταν πολὺ συμφέρουσες. Θὰ παράδιναν τὴν πόλη στὴ λεηλασία τῶν Σαρακηνῶν κι' αὐτοὶ μὲ τὰ ὄπλα τους θὰ φεύγανε μακριὰ στὰ φέουδά τους. Τὶ νὰ γνοιαστοῦν γιὰ τοὺς ξεσηκωμένους Κυπριῶτες; Ἴσως ἡ σφαγὴ νὰ λιγότευε τὸν αὐριανὸ ἀπ' αὐτοὺς κίνδυνο.

Οἱ Φράγκοι δεχτήκανε.

Καὶ τότε ἡ Λευκασία γνόρισε μιὰ πρωτάκουστη λεηλασία καὶ σφαγὴ. Ἄλλὰ πληρώσανε κι' οἱ δυὸ παρατάξεις: ἀφεντάδες καὶ σκλάβοι. Τὸ μαχαίρι κι' ἡ δίψα τοῦ Σαρακηνοῦ δὲν ξεχώριζε. Σάρωνε καὶ περνοῦσε.

Πολὺ ἐνωρὶς οἱ Σαρακηνοὶ ἄρχισαν νὰ φεύγουν γιὰ τὸ λιμάνι πίσω. Κουβαλοῦσανε μαζί τους θησαυρὸ καὶ κόσμο γιὰ τὰ σκλαβοπάζαρά. Ἡ πόλη ἐρήμωσε. Μονάχα γέροι καὶ γρηῆς πλανιόταν σάν κατάρα μὲς τὰ στενοσόκκακα. Οἱ λίγοι ποῦ γλύτωσαν νέοι εἶχανε τὸν τρόμο λαξεμένο στὸ πρόσωπό τους. Τρέμανε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΧΤΟ

Τὰ δυτικά καπετανᾶτα τῆς Λεύκας, τοῦ Μόρφου καὶ τῆς Περιστερώνας καθάρισαν τὴν περιοχὴ τους ἀπὸ τὸ πάτημα τοῦ Φράγκου. Τὰ φουσαῖτα τῶν Σαρακηνῶν δὲν εἶχαν περάσει γιὰ νὰ κατατσακκίσουν τὴν περιοχὴ. Ἔτσι τὸ θάρρος καὶ τὰ χέρια εἶχαν μείνει στοὺς Κυπριῶτες.

Ὁ καπεταναῖος ὁ Φώτης, ποῦ ἦταν ἄνθρωπος μὲ πρόβλεψη, εἶχε στείλει ἄνθρώπους του πρὸς τὰ μέρη τῆς Χοιροκοιτίας γιὰ νὰ μαζέψουν ὄπλισμό. Ἔτσι τὸ δικό του φουσαῖτο εἶχε σημαντικὴν ὑπεροχὴ. Εἶναι μιὰ δύναμη νὰ νοιάθεις πὼς ἔχεις ἐπάρκεια. Τολμᾷς τουλάχιστο, κι' ἡ τόλμη εἶναι τὸ μισὸ κέρδος.

Στὴν Περιστερώνα ἦταν μιὰ βασιλικὴ ἔπαυλη. Ἐδῶ συνήθιζαν οἱ βασιλιάδες νὰ κνηγᾶνε μὲ γεράκια. Κάποτε ὁ Φώτης ἦταν στὴ δούλεψή τους καὶ γνώριζε ὅλα τὰ κατατόπια. Ὅταν ξεκίνησε τὸ ξεσήκωμα ὅλοι γίνανε ἄνθρωποι δικοὶ του. Μπαινόβγαине στὴν περιοχὴ σὰ νᾶταν δικό του τιμᾶριο. Δυὸ-τρεῖς ποῦ δὲν ἐννοοῦσαν νὰ μποῦν στὰ σχέδια του καὶ νὰ ὀρκιστοῦν ὑπακοὴ βρεθῆκανε μιὰ μέρα κρεμασμένοι. Τοῦτο μῦάλωσε τοὺς ἀμφίβολουσ. Ἦταν καὶ μιὰ προειδοποίηση γιὰ τοὺς πανούργους, ποῦ πιθανὸ ν' ἀναλογίζονταν νὰ παίξουν διπλὸ παιγνίδι.

Ὅταν φτάσανε οἱ πρῶτοι ἄρχοντες ἀπὸ τὴ Λευκωσία καρφωθῆκανε πίσω-πλατα προτοῦ προλάβουν ν' ἀντισταθοῦν. Μονάχα ἓνας ἄνθρωπὸς τους κατώρθωσε νὰ ξεφύγει. Ἦταν γνωστὸς κι' ὁ Φώτης τοῦ φώναξε νὰ κλείσει τὸ στόμα. Καὶ νὰ φύγει ἀπὸ τὴ δούλεψη τοῦ Φράγκου. Γιατὶ ὅπου πάει στὸ νησί γλυτωμὸ δὲν ἔχει. Ἀπὸ μαχαίρι κυπριώτικο θὰ πεθάνει.

Ἀφοῦ ἡ περιοχὴ τῆς Περιστερώνας ξεκαθαρίστηκε ὁ καπεταναῖος ὁ Φώτης ἔστειλε βοήθεια στὰ καπετανᾶτα τοῦ Μόρφου καὶ τῆς Λεύκας. Κι' ἔτσι τὰ τρία καπετανᾶτα, λεύτερα πιά, μὲ μπόλικο φουσαῖτο καὶ πολλὲς προμήθειες, περιμένανε τίς προσταγὰς τοῦ Ρήγα Ἀλέξη.

Μιὰ νύχτα ἔφτασε ὁ καλόγερος ὁ Κανταριώτης. Ἐφερε γραφὴ ἀπὸ τὸν Ρήγα Ἀλέξη.

—Καὶ νὰ ὀρμηνέψεις καὶ τὰ διπλὰ καπετανᾶτα μηνάει ὁ Ρήγας, καπεταναῖο μου, νὰ παρατάξετε δύναμη μεγάλη, νᾶσαστε ἡ πρώτη μας νίκη. Ἀλλοιῶτα καὶ δυναμώσουν ἐδῶ χάθηκε ἡ ὑπόθεσή μας. Εὐκόλα δειλιάζει ὁ λαὸς χωρὶς ἐπιτυχίες, λέει ὁ καλόγερος.

—Μμ! αὐτὰ λέει ἡ γραφὴ, ἀπαντᾶ συνοφρωμένος ὁ καπεταναῖος ὁ Φώτης. Μπὰς κι' ἄνοιξες, καλόγερε, τὴ γραφὴ;

—Μπά! μοῦ τάπε καὶ ξεστομάτου ὁ Ρήγας Ἀλέξης, ἂν τυχὸν καὶ πέσω πάνω σὲ περιπολία τῶν Φράγκων νὰ καταπιῶ τὴ γραφὴ καὶ νὰ ξέρω τί νὰ σοῦ πῶ. Ἄ! καὶ νὰ κοιτάξεις, λέει...

—Καλά! τὸ διάβασα! Θὰ βρῶ ποῖδς εἶν' ὁ σπιοῦνος στὰ μέρη μας. Καὶ θὰ σοῦ συγυρίσω τὸ λαιμὸ του στὴ θηλιά νὰ πάρουνε παράδειγμα τὰ ζωντόβολα.

—Καὶ κοίταξε γιατί τοῦτος, ὅποιος καὶ νᾶναι, ἔχει δίχτυο.

—Δίχτυο, ξεδίχτυο, θὰ σοῦ τὸ πεδουκλώσω ἐγὼ τὸ βρωμιάρη κι' ὅλη του τὴ φάρα.

Ἐκεῖ ποῦ τὸ ψιλοκουβέντιαζαν στὸν ἴσχιο τῆς κληματαριᾶς ἔφτασε ἓνας καβαλλάρης, ἀπὸ τὴν πόλη.

Ἦ θωριά του ἔδειχνε βιαστικὸ ἄνθρωπο.

—Ποιὸς εἶσαι τοῦ λόγου σου καὶ τί ζητάεις; τὸ ρωτᾷ ὁ καπεταναῖος.

—Τὸν καπεταναῖο τῆς περιοχῆς.

—Ποιὸς σὲ στέλνει;

—Δουλιὰ δική μου.

—Μίλα - ντέ, τοῦ λέει ὁ καλόγερος.

—Ἄνθρωποι μου, θὰ μὲ πάτε στὸν καπεταναῖο;

Τότε ὁ καπεταναῖος τοῦδωσε γνωριμιά μὲ τὸ σύνθημα. Ὁ ἄνθρωπος στενοχωρήθηκε γιὰ τὴ διαγωγὴ του.

—Σωστὰ ἔπραξες, πάλληκάρι μου, τοῦ λέει ὁ καπεταναῖος. Ἡ πολλὴ ἐμπιστοσύνη τρώει τὸν ἄνθρωπο. Λοιπόν;

—Ὁ ἀρχιμανδρίτης Φιλόθεος μοῦ μπιστεύτηκε τοῦτες τὶς εἰδήσεις. Ὁ Οὐγος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλιά Γιάννου, πήρε στὰ χέρια του τὴν κεφαλὴ τῆς αὐλῆς. Διόρισε κυβερνήτη τὸν Πατέ Ντόρες κι' ἀρχηγούς στὸ βασιλικὸ φουσατο τὸν Χάρην Τιμπλὲτ καὶ τὸν Περρῆ Μαχαιρᾶ. Κατὰ τὸ βράδυ θὰ κινήσει τὸ φουσατο τους γιὰ νὰ σᾶς ξαφνιάσει χάραμα πρωτὶ καὶ νὰ σᾶς πετσοκόψει. Οἱ σπιοῦνοι τους λένε πὼς οἱ ἄνθρωποι σου ἔχουν πάει στὰ διπλανά καπετανᾶτα κι' εἶναι τώρα ἀσθενικὴ ἢ περιοχὴ σου. Εἶναι καὶ μιὰ γυναῖκα πειρασμὸς ποὺ θὰ σοῦ φέρει μιὰ ἄλλη εἶδηση τάχα πὼς ἢ ἐπίθεση θὰ γίνει στὸ καπετανᾶτο τοῦ Μόρφου. Γιὰ ποῖο δουλεύει δὲν ξέρουμε. Πάντως μᾶς βοήθησε πολλές φορές.

Προσκύνησε ὁ πεμπάμενος, καβαλλίκεψε τ' ἄλογο κι' ἔφυγε γιὰ τὴ Λευκωσία.

Ὁ καπεταναῖος φαγώθηκε νὰ στείλῃ μηνύματα στὰ δυὸ διπλανά καπετανᾶτα. Θᾶφερνε βοήθεια ἀπὸ τὴ Λεύκα νὰ κερδίσει στὰ σίγουρα τὴ μάχη. Μὰ θᾶφηνε ὅλη τὴ δύναμη τοῦ Μόρφου, γιὰτι μπορεῖ νὰ κατέβαιναν οἱ Φράγκοι ἀπὸ τὸ πέρασμα στὰ Πάναγρα καὶ νὰ χυμοῦσαν στὸ ἀπροστάτευτο καπετανᾶτο.

Ὁ καλόγερος πήρε μιὰ ἀπαντητικὴ γραφὴ γιὰ τὸ Ρῆγα Ἀλέξη καὶ τραβῆξε γιὰ τὸ Λευκόνιοκο βόλτα νὰ μὴ συναντηθῇ τὸ βράδυ μὲ τὴ φράγκικη καβαλλαρία.

Μόλις ὅμως ἔφτασε στὴν Κάτω Μονή, σύρριζα στὰ βουνὰ τῆς Πιτσιλιάς, κάτι τὸν ἔσπρωξε νὰ γυρίσει πρὸς τὸ δημόσιο δρόμο γιὰ τὴ Λευκωσία.

—Χριστὲ καὶ Παναγία μου, νὰ μᾶς κυβερνοῦν οἱ προαισθήσεις; μουρμούρησε.

Ἄλλὰ ὑποτάχτηκε στὴν προαίστηση καὶ γύρισε.

Ἡ ἀπογευματινὴ κάφα χόγλαζε στὸν κάμπο κι' ἡ ἄχνα ἀπὸ τὴ χύτρα του ἀνέβηκε καὶ ζόφανε τὸν παραφωτεινὸ οὐρανό. Δεξὰ - ζερδὰ τὰ βουνὰ σὰ γίγαντες νυσταγμένοι πετάλιζαν τὰ βλέφαρά τους. Τὴ χρυσαφιά ἔχταση τὴν ἔκοβαν ἐδῶ κι' ἐκεῖ οἱ φοῦντες τὰ δάση.

Ξαφνικὰ στὸν δρόμο βλέπει ἕνα ἀμάξι ποὺ τὸ συνόδευαν δυὸ καβαλλάρηδες Κυπριῶτες.

Ὁ καλόγερος χῶθηκε μέσα σ' ἕνα καλαμιώνα στὰ πλευρὰ τοῦ δρόμου κι' ὀρθάνοιξε τὰ μάτια νὰ δεῖ.

Τὸ ἀμάξι κόντεψε στὸν καλαμιώνα.

—Ἄπ' ἐδῶ τραβάτε μοναχοί, λέει ὁ καβαλλάρης θὰ συναντηθοῦμε τὸ βράδυ στὴν Περιοστερώννα.

—Ὠραῖα! ἀπάντησε ἕνας στρογγυλοπρόσωπος ἄντρακλας μὲ μουστάκια τσιγκλωτά.

—Ναί, κουκουρίκο μου, λέει χαδιάρικα μιὰ γυναικούλα μὲ προκλητικὸ στῆθος. Γύρισε ὁ καβαλλάρης.

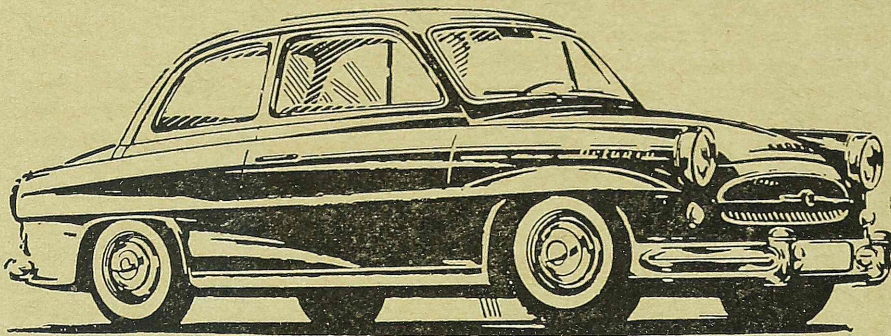
Ὁ δεύτερος καβαλλάρης τραβῆξε τὸ σπαθὶ του.

—Τί κάνεις αὐτοῦ; ρωτᾷ ὁ πρώτος.

—Νὰ σὲ καθαρίσω, σπιοῦνε, λέει κι' ὀρμᾶ.

—Στὸ διάβολο, μπάσταραδε...

ΣΚΟΤΑ ΟΚΤΑΒΙΑ

- ★ Το ΣΚΟΤΑ ΟΚΤΑΒΙΑ είναι το νέον προϊόν των παγκοσμίου φήμης Έργοστασίων ΣΚΟΤΑ Τσεχοσλοβακίας.
- ★ Είναι το τελειότερον αυτοκίνητον του είδους του και με περισσότερα πλεονεκτήματα από όποιονδήποτε άλλο αυτοκίνητον της τάξεώς του.
- ★ "Αν επισκεφθήτε την Έκθεσίν μας θα διαπιστώσετε τούτο από την πρώ-την στιγμήν.
- ★ Η ποιότης των αυτοκινήτων ΣΚΟΤΑ ΟΚΤΑΒΙΑ βασιζομένη στην πείραν 150 ετών, των μεγαλύτερων μεταλλουργικών εργοστασίων της Κεντρικής Ευρώπης, είναι ή καλύτερα έγγυησις διὰ τὰ αυτοκίνητα ΣΚΟΤΑ ΟΚΤΑΒΙΑ.
- ★ Οι έχοντες ανάγκην από αυτοκίνητον, αγοράζοντες αυτοκίνητον Τσεχοσλοβακικής παραγωγής ΣΚΟΤΑ ΟΚΤΑΒΙΑ, κάνουν την καλύτεραν τοποθέτησιν των χρημάτων των ΛΟΓΩ ΤΗΣ ΕΞΑΙΡΕΤΙΚΑ ΚΑΛΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΣΚΟΤΑ ΟΚΤΑΒΙΑ.

➡ **ΜΕΓΑΛΗ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΗΣ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ ΑΝΤΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ.**

➡ **ΜΕΓΑΛΑΙ ΕΥΚΟΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΛΗΡΩΜΗΝ.**

Διὰ περισσότερας πληροφορίας αποταθήτε στους έν Κύπρω αντιπροσώπους:—

ΚΩΣΤΑΣ ΠΟΛΥΔΩΡΟΥ

Όδός Τρικούπη, αρ. 69 — Τηλ. 4328 — ΛΕΥΚΩΣΙΑ.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ίδρυτής: ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Κεντρικά Γραφεία:

Άκίνητα Τραπεζής Κύπρου,
ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Τηλ. Διεύθυνσις διὰ Κεντρικόν
καί ὅλα τὰ Ὑποκαταστήματα **GENSURANCE**

Ὑποκαταστήματα ἐν: ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ — ΛΑΡΝΑΚΙ — ΛΕΜΕΣΩ
ΠΑΦΩ — ΚΥΡΗΝΕΙΑ — ΜΟΡΦΟΥ
Τηλ. 4444

ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ

- ΖΩΗΣ
- ΠΥΡΟΣ
- ΘΑΛΑΣΣΗΣ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΚΛΟΠΗΣ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

Ε Δ Ρ Α :

ΕΝ ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Ὑποκαταστήματα:

ΕΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΩ, ΛΑΡΝΑΚΙ, ΛΕΜΕΣΩ,
ΚΥΡΗΝΕΙΑ, ΠΑΦΩ, ΜΟΡΦΟΥ, ΛΕΥΚΑ.

καί κατὰ τὴν θερινὴν περίοδον

ΕΝ ΠΡΟΔΡΟΜΩ καί ΠΛΑΤΡΕΣ

— Πλήρες δίκτυον ἀνταποκριτῶν εἰς
ὅλας τὰς πόλεις τοῦ ἐξωτερικοῦ.

— Ἀνταποκριτὴς ἐν Κύπρῳ τῶν
μεγαλυτέρων ξένων Τραπεζῶν.

**ΠΑΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ
ΤΡΑΠΕΖΙΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ.**

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ (ΛΟΝΔΙΝΟΝ) ΛΤΔ.

23/24, Margaret Street, LONDON W. 1.

Tel. No. COVent Garden 1142.

ΕΞΗΡΤΗΜΕΝΑΙ ΕΤΑΙΡΕΙΑΙ ΕΝ ΚΥΠΡΩ

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΚΥΠΡΟΥ ΛΤΔ.

ΚΤΗΜΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΚΕΡΜΙΑ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ **DOMINION**

Ύπευθυνος κατὰ τὸν νόμον: δρ Κ. Χρυσάνθης.
Τυπώθηκε στὰ Τυπογραφεία ΖΑΒΑΛΛΗ, Λευκωσία-Κύπρος.